

Erasmus... i co dalej?

Badanie losów edukacyjnych i zawodowych
polskich studentów uczestniczących w projektach
mobilności w programie Erasmus

Wydawnictwo
FRSE

Warszawa 2018

RAPORTY Z BADAŃ FRSE, TOM 4/2018

Erasmus... i co dalej? Badanie losów edukacyjnych i zawodowych polskich studentów uczestniczących w projektach mobilności w programie Erasmus

Autorka raportu:	Joanna Dąbrowska-Resiak
Koncepcja i metodologia badania:	Joanna Dąbrowska-Resiak, Maciej Koniewski, Katarzyna Lisek, Agnieszka Rybińska
Współpraca przy opracowaniu koncepcji badania:	Renata Decewicz, Dorota Rytwińska, Beata Skibińska
Realizacja badania:	Joanna Dąbrowska-Resiak
Analiza ilościowa:	Joanna Dąbrowska-Resiak, Agnieszka Białek (współpraca)
Redaktor prowadzący:	Tomasz Mrozek
Korekta:	Marcin Grabski (mesem.pl)
Projekt graficzny:	Podpunkt
Skład i projekt okładki:	Artur Ładno, Mariusz Skarbek
Druk:	Pracownia Poligraficzno-Introligatorska INTRO-DRUK Anna Dębińska Koszalin
Wydawca:	Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Narodowa Agencja Programu Erasmus+ Al. Jerozolimskie 142A, 02-305 Warszawa www.frse.org.pl kontakt@frse.org.pl www.erasmusplus.org.pl

© Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2018

ISBN 978-83-65591-50-0

Publikacja została zrealizowana przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej w ramach programu Erasmus+. Publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko jej autora i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za zamieszczoną w niej zawartość merytoryczną.

Publikacja bezpłatna

Erasmus+

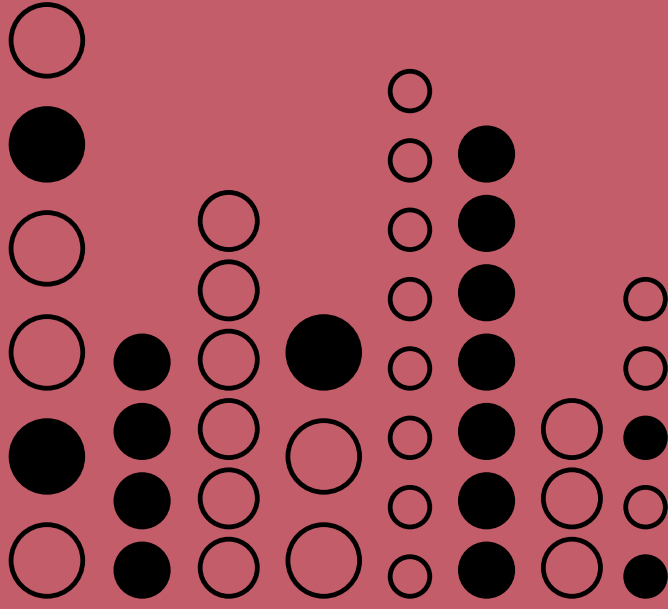
Cytowanie: J. Dąbrowska-Resiak, *Erasmus... i co dalej? Badanie losów edukacyjnych i zawodowych polskich studentów uczestniczących w projektach mobilności w programie Erasmus*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2018

Więcej publikacji Wydawnictwa FRSE: www.czytelnia.frse.org.pl

Spis treści

4	Wprowadzenie
8	Przegląd badań losów absolwentów uczelni
9	Sytuacja absolwentów studiów w Polsce
12	Badania losów absolwentów i badania panelowe w Polsce
14	Badania losów absolwentów w Unii Europejskiej
18	Dane dotyczące mobilności edukacyjnej w ramach programu Erasmus
22	Metodologia
23	Schemat badania
24	Narzędzie
24	Zbieranie danych
25	Charakterystyka respondentów
28	Mobilność studentów w ramach programu Erasmus
29	Mobilność polskich studentów
34	Wpływ wyjazdu na uczestników
40	Korzyści z wyjazdu na stypendium w programie Erasmus
50	Losy zawodowe uczestników mobilności
51	Staże i praca podczas studiów
54	Pierwsza staża praca
59	Obecne zajęcie i praca zawodowa
71	Zadowolenie z pracy
75	Charakterystyka respondentów: osoby prowadzące działalność gospodarczą
78	Charakterystyka respondentów: osoby pracujące na stanowisku kierowniczym
82	Charakterystyka respondentów: osoby z doświadczeniem bezrobocia
87	Charakterystyka respondentów: osoby pracujące za granicą
90	Dalsza edukacja, kompetencje i znajomość języków obcych
91	Ocena ukończonych studiów
93	Kontynuacja studiów
99	Uczenie się przez całe życie
100	Charakterystyka respondentów: doktoranci i osoby ze stopniami doktorskimi
105	Ocena kompetencji
108	Znajomość języków obcych
110	Wnioski

Wprowadzenie

Niniejszy raport przedstawia wyniki badania losów edukacyjnych i zawodowych studentów, którzy w trakcie nauki uczestniczyli w projektach mobilności w programach Erasmus i Erasmus+. Zostało ono zainicjowane i przeprowadzone przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji, pełniącą funkcję polskiej Narodowej Agencji Programu Erasmus+.

Badanie miało na celu sprawdzenie, w jaki sposób odbywa się przejście z edukacji na rynek pracy, jak układają się losy absolwentów polskich uczelni oraz w jakim zakresie zagraniczne mobilności wpłynęły na życie stypendystów. W badaniu wzięli udział uczestnicy projektów mobilności w programach Erasmus+ (sektor Szkolnictwo wyższe) oraz Erasmus, a więc studenci, którzy dzięki otrzymanemu stypendium odbyli część swoich studiów za granicą lub zrealizowali tam praktyki zawodowe.

Pojęcia „mobilność” i „projekty mobilności” stosowane są w raporcie zgodnie z definicjami przyjętymi w europejskich programach edukacyjnych dla studentów (Erasmus i Erasmus+). Mobilność to wyjazdy czasowe do innych krajów w celu m.in. studiowania, podjęcia pracy, odbycia praktyki, udziału w szkoleniach, prowadzenia zajęć dla studentów. Termin ten jest często używany jako synonim wymiany lub wyjazdów zagranicznych¹. Projekty mobilności to przedsięwzięcia, w ramach których studenci wyjeżdżają na zagraniczne uczelnie w celu odbycia części studiów oraz na praktyki i staże do zagranicznych instytucji.

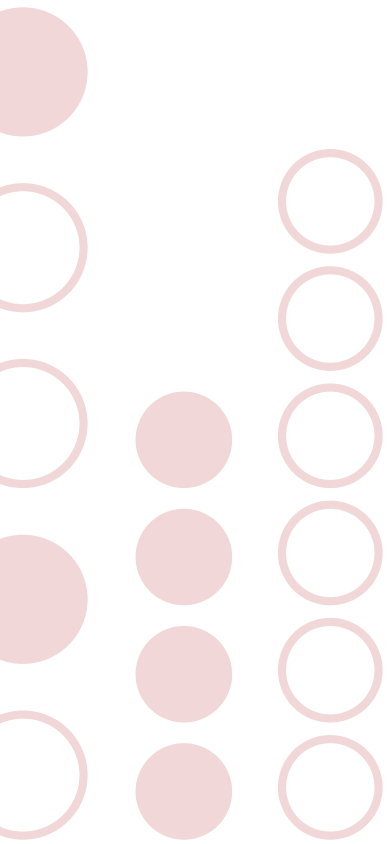
Program Erasmus, skierowany do studentów i pracowników szkół wyższych, początkowo (w latach 1987–1995) był realizowany jako samodzielna inicjatywa, następnie wchodził w skład programów Socrates-Erasmus (w latach 1995–2006) i „Uczenie się przez całe życie” (w latach 2007–2013). Polska uczestniczy w nim od 1998 roku. W latach 2014–2020 Erasmus stanowi jeden z pięciu sektorów programu Erasmus+ (Szkolnictwo wyższe). W niniejszym raporcie zdecydowano się posługiwać skróconą nazwą „program Erasmus” na określenie unijnych inicjatyw mobilności edukacyjnej dla studentów – odnosi się ona zatem zarówno do programu Erasmus, jak i do programu Erasmus+. Takie założenie wynika z podobieństwa oferty mobilności edukacyjnej dla studentów w kolejnych latach, a także z tego, że Erasmus+ jest bezpośrednią kontynuacją programu Erasmus.

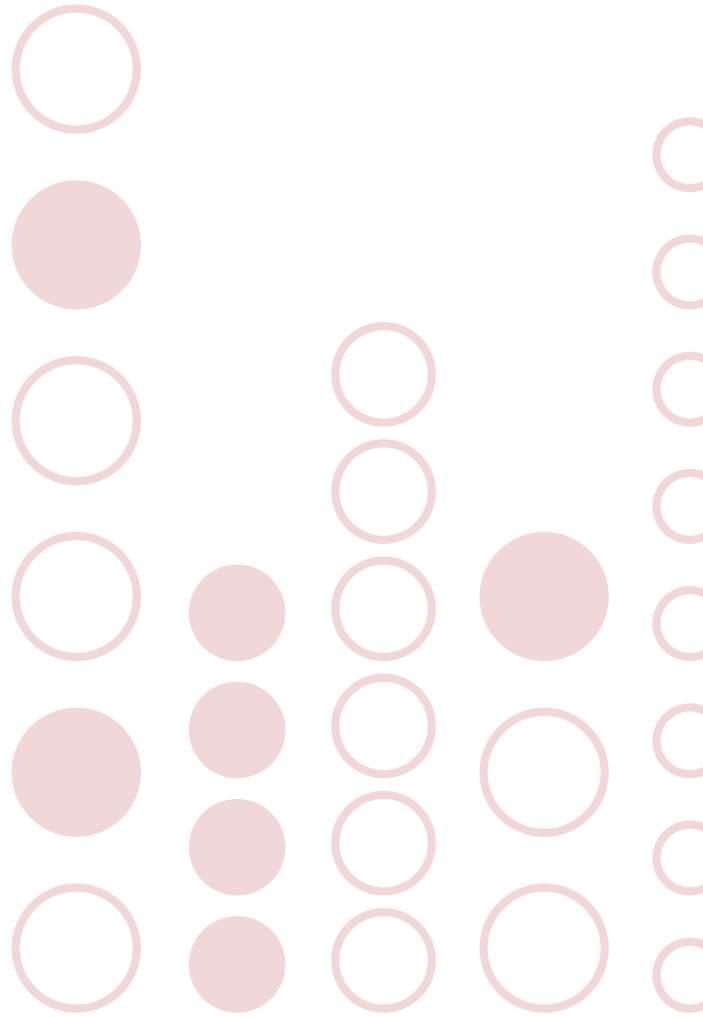
Omawiane badanie przyczynia się do pogłębienia wiedzy o wpływie mobilności na rozwój osobisty i zawodowy stypendystów programu Erasmus, poszarzając zakres przeprowadzanych wcześniej analiz dotyczących rozwoju ich kompetencji. Dostarcza danych empirycznych do kształtowania polityki edukacyjnej opartej na dowodach (*evidence-based policy*). Wpisuje się w coraz mocniej zaznaczającą się tendencję do monitorowania (przez polskie i zagraniczne instytucje) losów

1. *Erasmus w Polsce w roku akademickim 2007/08*, M. Członkowska-Naumiuk (red.), Warszawa 2009.

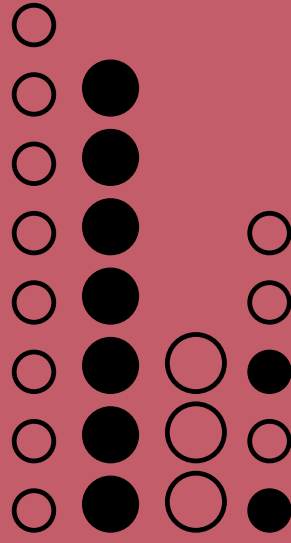
absolwentów na rynku pracy, a także w działania służące zwiększaniu ich zatrudnialności (*employability*). Jest to jednocześnie jedna z niewielu analiz losów absolwentów, w której rozpatrywano kwestię mobilności edukacyjnej w trakcie nauki na uczelni.

Wyniki badania zostały zaprezentowane w trzech głównych rozdziałach, poświęconych wpływowi mobilności na rozwój zawodowy uczestników projektów, na ich karierę zawodową oraz na dalszą edukację i rozwijanie kompetencji. Poprzedza je przegląd innych badań dotyczących losów zawodowych absolwentów uczelni w Polsce i Europie, sytuacji młodych ludzi na rynku pracy i mobilności w ramach unijnych programów edukacyjnych.

Przeгляд badań losów absolwentów uczelnii

Można wyróżnić dwa główne typy badań dotyczących sytuacji absolwentów po zakończeniu studiów. Jednym z nich są analizy ekonomiczne, przygotowywane przez ośrodki państwowe i międzynarodowe oraz instytucje badawcze, dotyczące zarówno zagadnień ogólnych (bezrobocie, zarobki, formy zatrudnienia), jak i kwestii bardziej szczegółowych (np. awansu zawodowego). Badania tego rodzaju uwzględniają sytuację młodych osób z wyższym wykształceniem, w tym porównania z różnymi grupami wiekowymi oraz z rówieśnikami na innym poziomie wykształcenia. W Polsce największe znaczenie mają analizy prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny (Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności, BAEL), Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (Bilans Kapitału Ludzkiego, BKL) i Eurostat.

Drugim ważnym źródłem informacji o sytuacji byłych studentów na rynku pracy są badania ich losów zawodowych (przekrojowe i podłużne), prowadzone przez różne instytucje i uczelnie. Analizy takie są coraz bardziej pożądane – w kolejnych krajach europejskich pojawiają się tego rodzaju inicjatywy badawcze, podobny projekt planuje przeprowadzić Komisja Europejska. W Polsce najważniejszych danych dostarczają ogólnopolski system monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów (ELA), a także wcześniejsze analizy: *Dalsza Nauka i Praca* oraz *From school to work*.

Z punktu widzenia losów absolwentów istotne są również badania wpływu mobilności edukacyjnej na rozwój uczestników projektów. Dane na ten temat publikuje Komisja Europejska w formie raportów rocznych z realizacji programu Erasmus+, można je również uzyskać z ewaluacji śródkresowej. Ponadto sieć Eurydice opracowuje *Mobility Scoreboard* (raporty z wynikami monitoringu postępów krajów europejskich w propagowaniu mobilności edukacyjnej i usuwaniu przeszkód w jej realizacji), a także analizy dotyczące systemu szkolnictwa wyższego. Poszczególne narodowe agencje programu Erasmus+ (w tym polska) publikują własne opracowania.

Sytuacja absolwentów studiów w Polsce

Badania Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) wskazują, że szanse na zdobycie zatrudnienia wzrastają wraz z poziomem wykształcenia. W krajach europejskich odsetek zatrudnienia osób z wyższym wykształceniem wynosi 84 proc., ze średnim – 75 proc., poniżej średniego – ledwie 57 proc. W Polsce wskaźniki te wynoszą odpowiednio 88 proc., 68 proc. i 41 proc, co oznacza jeszcze większy wpływ wykształcenia na szanse na rynku pracy².

Od 1989 r. w Polsce zauważalny jest boom edukacyjny, który bardzo silnie wpływa na pozycję absolwentów szkół wyższych na rynku pracy. Przejście

2. *Education at a Glance 2017. OECD Indicators*, Paryż 2017.

do gospodarki rynkowej łączyły się ze wzrostem aspiracji edukacyjnych młodzieży i większymi możliwościami jej kształcenia. Wpłynęła na to częściowa prywatyzacja sektora szkolnictwa wyższego, która spowodowała lawinowy przyrost liczby uczelni. W roku akademickim 1990/1991 w 112 placówkach uczyło się niewiele ponad 400 tys. studentów, a w roku akademickim 2016/2017 w 390 szkołach wyższych wszystkich typów kształciło się już blisko 1,35 miliona osób. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkolnictwie wyższym wzrósł z 12,8 proc. w 1990 r. do 53,8 proc. w roku akademickim 2010/2011, a następnie zaczął spadać, osiągając w roku akademickim 2016/2017 poziom 47,4 proc.³ Po wieloletnim okresie znacznego wzrostu liczby uczelni od roku akademickiego 2010/2011 nastąpił spadek liczby szkół wyższych, przede wszystkim placówek niepublicznych.

Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)

Główny Urząd Statystyczny od 1992 r. co kwartał przeprowadza Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności. Jest ono realizowane metodą reprezentacyjną, co oznacza, że uczestniczą w nim osoby z wylosowanych gospodarstw domowych (obecnie 54,7 tys. mieszkań w całej Polsce), a uzyskane informacje są uogólniane dla całego kraju. Celem Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności jest uzyskanie informacji o wielkości i strukturze zasobów pracy, a w rezultacie ustalenie liczby osób aktywnych i biernych zawodowo.

W porównaniu z innymi grupami wiekowymi wśród młodych ludzi (poniżej 25 lat) można zaobserwować niewielką aktywność zawodową (tylko 35 proc. młodych osób pracuje lub jest zarejestrowanych jako bezrobotni) i niski wskaźnik zatrudnienia (jest to grupa w największym stopniu narażona na bezrobocie). Zgodnie z danymi za czwarty kwartał 2017 r. pracuje mniej niż co trzecia osoba w wieku od 15 do 24 lat (29,8 proc.), podczas gdy w grupie wiekowej od 25 do 34 lat wskaźnik ten sięga 80,6 proc., a w grupie od 35 do 44 lat – aż 83,8 proc. Stopa bezrobocia w grupie od 15 do 24 lat wyniosła 14,8 proc. w stosunku do 4,5 proc. wśród osób w wieku od 25 do 34 lat, 3,7 proc. w grupie od 35 do 44 lat i 3 proc. w grupie powyżej 45 lat⁴. Należy jednak podkreślić, że w Polsce spada bezrobocie, w tym stopa bezrobocia młodzieży (jest niższe od średniej w Unii Europejskiej, wynoszącej 16,8 proc.⁵).

3. Dane za stronę Youth Wiki: bit.ly/2A6CNV6 [dostęp: 21.09.2018].

4. Dane GUS: bit.ly/2S4N6QN [dostęp: 21.09.2018].

5. Dane za stronę Youth Wiki: bit.ly/2AbgVbc [dostęp: 21.09.2018].

Bilans Kapitału Ludzkiego

Od 2010 roku Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości we współpracy z Uniwersytetem Jagiellońskim prowadzi największy w Polsce (i jeden z większych w Europie) projekt badawczy diagnozujący rynek pracy i podaż kompetencji. Bilans Kapitału Ludzkiego to narzędzie śledzenia poziomu i struktury zatrudnienia oraz tendencji na rynku pracy. Umożliwia wskazanie u osób w wieku produkcyjnym obszarów niedopasowania kompetencji do potrzeb i wyzwań na rynku pracy. Wyniki badań są podstawą formułowania rekomendacji dla decydentów w obszarach nauki i edukacji, polityki zatrudnienia i rozwoju przedsiębiorczości. W tym rozdziale omówiono raport *Bilans Kapitału Ludzkiego. Edycja 2017*.

Wyniki Bilansu Kapitału Ludzkiego nie odnoszą się bezpośrednio do sytuacji osób młodych, jednak w analizie dokonano podziału ze względu na wiek i poziom wykształcenia. Można tu znaleźć informacje dotyczące sytuacji młodych ludzi na rynku pracy, w tym kwestie związane z bezrobociem lub z formą zatrudnienia. Bilans pokazuje, że osoby z wykształceniem wyższym znacznie rzadziej są zagrożone bezrobociem niż osoby słabiej wykształcone (zwłaszcza z wykształceniem poniżej średniego). Osoby młode (od 18 do 35 lat) z wykształceniem wyższym są zadowolone z wybranego kierunku kształcenia: 70 proc. z nich deklaruje, że mając możliwość ponownego podjęcia decyzji, dokonałoby takiego samego wyboru. Najbardziej zadowoleni z wyboru są studenci kierunków: technologie teleinformatyczne, sztuka i nauki humanistyczne (powyżej 77 proc.), najmniej – absolwenci nauk społecznych i dziennikarstwa (53,6 proc.).

Najczęściej pracę zgodną ze swoim wykształceniem mają ci respondenci, którzy ukończyli studia wyższe. Tutaj jednak również występują różnice – najmłodszy respondenci (od 18 do 35 lat) z wyższym wykształceniem rzadziej pracują w wyuczonym zawodzie niż ich starsi koledzy.

Odsetek osób młodych pozostających poza sferą zatrudnienia i edukacji (*not in employment, education or training, NEET*) zawierał się w przedziale 12–18 proc. (w tej grupie przeważały kobiety). Warto jednak zauważyć, że po uwzględnieniu edukacji nieformalnej i pozaformalnej wskaźnik NEET jest znacznie niższy, zwłaszcza w najmłodszej grupie wiekowej, co oznacza, że należą do niej osoby korzystające najczęściej z dodatkowych form rozwoju (zajęcia sportowe, kursy, szkolenia konferencje, seminaria).

Badanie wykazało, że wynagrodzenia rosną wraz z poziomem wykształcenia. W grupie wiekowej od 18 do 35 lat respondenci z wykształceniem wyższym zarabiali średnio 3038 złotych netto (mężczyźni 3996 złotych netto, kobiety 2556 złotych netto), czyli więcej niż rówieśnicy bez ukończonych studiów, a jednocześnie mniej od starszych respondentów z takim samym wykształceniem.

Badania losów absolwentów i badania panelowe w Polsce

W Polsce realizowane są różnego rodzaju badania losów absolwentów, zarówno centralne, jak i zdecentralizowane. Na poziomie centralnym prowadzą je instytucje badawcze i zespoły w ramach przyznanych grantów. Zajmują się nimi także poszczególne uczelnie.

Badania prowadzone przez uczelnie

Prace badawcze dotyczące losu absolwentów są prowadzone przez niemal wszystkie uczelnie w Polsce i mają wąski zakres – dotyczą absolwentów konkretnej szkoły wyższej i zazwyczaj są powiązane z prowadzonym tokiem studiów. Najczęściej stosowaną metodą badawczą jest ankieta online rozsyłana do respondentów za pomocą poczty elektronicznej. Największa wada tego typu analiz wynika z ich zróżnicowania: choć stosowana przez poszczególne uczelnie metodologia zazwyczaj jest podobna, a same pytania w wielu punktach się pokrywają, to już konstrukcja kwestionariuszy znacznie się różni, podobnie jak moment wysyłki ankiet i liczba pomiarów (zwykle respondenci wypełniają ankietę raz, ale niektóre placówki wysyłają ją do swoich absolwentów wielokrotnie po upływie kilku lat od zakończenia studiów). Ze względu na ograniczoną liczbę ankietowanych absolwentów i niski poziom zwrotu kwestionariuszy analizy mogą być przydatne przede wszystkim dla pojedynczych uczelni, ale nie mogą być reprezentatywne dla całej populacji studentów w Polsce.

Badanie panelowe *From school to work*

Ogólnopolskie badanie dotyczące sytuacji młodych ludzi na rynku pracy, szczególnie przejścia z etapu edukacji do zatrudnienia, nosiło nazwę *From school to work: indywidualne i instytucjonalne wyznaczniki kształtowania się ścieżek karier edukacyjno-zawodowych młodych Polaków (FS2W)*⁶. Jego najważniejszym celem było prześledzenie zależności między jakością i poziomem umiejętności (z uwzględnieniem płci, kapitału kulturowego i pochodzenia społecznego) a karierami edukacyjnymi i zawodowymi młodych Polaków. Kontynuowało ono prace podjęte w projekcie badawczym „Dalsza Nauka i Praca” (DNiP), w którym skupiono się na pomiarze przyrostu wiadomości i umiejętności uczniów szkół ponadgimnazjalnych oraz uwarunkowań indywidualnych, rodzinnych i szkolnych.

W badaniu FS2W wykorzystano bazę danych o 9746 uczniach urodzonych w latach 1992–1993, którzy wzięli udział w ogólnopolskim programie oceny umiejętności PISA (*Programme for International Student Assessment*) w 2009 r. W 2014 r. dokonano drugiego pomiaru – główną techniką badawczą był wywiad

6. www.fs2w.ifispan.waw.pl [dostęp: 21.09.2018].

osobisty, a w wypadku osób, które z różnych przyczyn nie były dostępne bezpośrednio, zastosowano ankietę internetową.

Polskie Badanie Panelowe POLPAN

Polskie Badanie Panelowe POLPAN to realizowany od 1988 r. program, którego celem jest rejestracja zmian zachodzących w strukturze społecznej w Polsce. W pierwszej edycji wzięło udział 5817 osób dorosłych w wieku od 21 do 65 lat, wybranych w reprezentatywnej próbie. Kolejne etapy panelu są realizowane co pięć lat, następny zostanie przeprowadzony w 2018 roku⁷.

Badanie POLPAN jest wyjątkowe między innymi ze względu na zakres zbieranego materiału. Poza informacjami o cechach demograficzno-społecznych respondentów i ich rodzin kwestionariusz zawiera wiele pytań dotyczących kwestii społeczno-politycznych, z których znaczna część jest porównywalna z pytaniami zamieszczanymi w badaniach międzynarodowych. POLPAN uwzględnia wątki dotyczące sytuacji osób młodych – wśród powstałych opracowań można znaleźć raport *Niepewne uczestnictwo – młodzi na polskim rynku pracy w latach 2008–2013*⁸, w którym omówiono formy zatrudnienia młodych osób, wiek podejmowania przez nich pierwszej pracy, wpływ uzyskanego wykształcenia na sytuację zawodową, przebieg karier zawodowych najmłodszych respondentów.

Ogólnopolski system monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów szkół wyższych (ELA)

Wśród polskich badań absolwentów prowadzonych metodą panelową na szczególną uwagę zasługuje ogólnopolski system monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów szkół wyższych (ELA)⁹, wdrożony przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a opracowany przez Pracownię Ewaluacji Jakości Kształcenia Uniwersytetu Warszawskiego. System ELA jest tworzony przez Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy na zlecenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Celem systemu jest zebranie wiarygodnych informacji o ekonomicznych perspektywach absolwentów uczelni, a tym samym – o polskim systemie szkolnictwa wyższego.

Wyjątkowość ELA wynika z charakteru informacji uwzględnianych do monitorowania losów absolwentów – są to konkretne dane administracyjne, a nie jedynie deklaracje uczestników badania. Pochodzą z systemu Zakładu

7. <http://polpan.org> [dostęp: 21.09.2018].

8. A. Kiersztyn, *Niepewne uczestnictwo – młodzi na polskim rynku pracy w latach 2008–2013*, Warszawa 2015.

9. System jest dostępny na stronie internetowej: ela.nauka.gov.pl [dostęp: 21.09.2018].

Ubezpieczeń Społecznych i z systemu POL-on (zintegrowanego systemu informacji o nauce i szkolnictwie wyższym, wspierającego pracę Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego). Na ich podstawie konstruowane są wskaźniki sukcesu na rynku pracy, umożliwiające porównywanie sytuacji (także finansowej), absolwentów różnych kierunków studiów w konkretnych okresach objętych badaniem. Wyniki dla poszczególnych grup uwzględniają specyfikę rynku pracy w miejscach zamieszkania (powiatach) respondentów.

System ELA działa od 2014 r. Dotychczas zrealizowano trzy edycje badania. Pierwszą objęto osoby, które ukończyły studia w 2014 r., w kolejnej uwzględniono absolwentów z 2014 r. (powtórnie) i 2015 r. (po raz pierwszy), w trzeciej – absolwentów z lat 2014–2015 (powtórnie) i z 2016 r. (po raz pierwszy). W kolejnych edycjach planowane jest powtarzanie pomiaru u wcześniej badanych grup, a także dołączanie kolejnych kohort absolwentów studiów.

W systemie można prześledzić średnie zarobki absolwentów z danego roku, dowiedzieć się, ilu z nich pracuje zarobkowo (i w jakiej formie zatrudnienia), a ilu jest bezrobotnych, sprawdzić, jak wielu z nich kontynuuje naukę na innych studiach lub opiekuje się dziećmi. W systemie dostępne jest porównanie zarobków absolwentów poszczególnych dziedzin i kierunków kształcenia oraz poziomu studiów, a także informacje na temat zagrożenia bezrobociem w wypadku absolwentów różnych kierunków (również w zestawieniu ze stopą bezrobocia w powiecie zamieszkania danej osoby).

Warto podkreślić, że raporty ELA nie zawierają danych o osobach, które nie są objęte rejestrami Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, a więc na przykład o pracownikach poza Polską, a także o absolwentach z kategorii NEET. Dane w systemie nie obejmują również osób samozatrudnionych, ponieważ na podstawie wysokości odprowadzanych składek nie jest możliwe ustalenie wysokości ich zarobków. W zbiorach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych nie są rejestrowane umowy o dzieło i umowy-zlecenia podpisywane ze studentami oraz praca wykonywana bez formalnej umowy. Osoby ubezpieczone w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego również mogą być nieobecne w rejestrach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Przy interpretacji wyników należy brać zatem pod uwagę, jak duża część absolwentów objętych raportem figuruje w rejestrach ZUS.

Badania losów absolwentów w Unii Europejskiej

Na poziomie europejskim zrealizowano stosunkowo niewiele porównawczych badań losów absolwentów, kilka inicjatyw w tym zakresie zasługuje jednak na wzmiankę.

Badania międzynarodowe

Porównawcze badania losów absolwentów zostały przeprowadzone w ramach kilku projektów: CHEERS (lata 1998–2000, 12 krajów), REFLEX (2005–2006, 16 krajów), HEGESCO (realizowanego z wykorzystaniem metodologii projektu REFLEX w pięciu krajach) oraz TRACKIT (realizowanego przez Europejskie Stowarzyszenie Uniwersytetów)¹⁰.

Komisja Europejska, dążąc do podniesienia jakości kształcenia i kompetencji Europejczyków, przyjęła w czerwcu 2016 r. nowy program – *The New Skills Agenda for Europe*¹¹. Dał on początek serii działań, które mają zapewnić obywatelom państw Unii Europejskiej dostęp do odpowiedniego poziomu szkolenia, wsparcia i rozwijania ich umiejętności. Wśród tych działań znalazł się system badania losów absolwentów – w momencie utworzenia znany pod nazwą *Graduate Tracking*, później przekształcony w *EUROGRADUATE Pilot Survey Project*. Obecnie trwają prace nad przygotowaniem pilotażowego badania absolwentów w wybranych krajach europejskich.

Początek *EUROGRADUATE Pilot Survey Project* zaplanowano na jesień 2018 roku. W jego ramach opracowane i przetestowane zostaną narzędzia gromadzenia danych w wybranych krajach europejskich. Pilotażem mają być objęci absolwenci studiów po roku i po pięciu latach po zakończeniu nauki (ISCED 6 i 7, co w polskim systemie edukacji odpowiada studiom I i II stopnia), a badanie ilościowe będzie przeprowadzone z wykorzystaniem techniki CAWI (kwestionariusz online). Po jego zakończeniu powstaną raporty (przekrojowy raport porównawczy i raporty krajowe) i zostaną podjęte decyzje w sprawie objęcia badaniem wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej.

Zgodnie z założeniami Komisji Europejskiej system ma dostarczyć danych (jakościowych i ilościowych) na temat tego, co absolwenci uczelni oraz absolwenci szkół zawodowych w Europie robią po ukończeniu edukacji. Jego celem jest wpływ na rozwój systemów monitorowania losów absolwentów w poszczególnych państwach członkowskich. Istotne jest również zachęcenie do ściślejszej współpracy krajowych podmiotów zaangażowanych w przygotowanie tego rodzaju analiz, w tym do wymiany dobrych praktyk, a w konsekwencji – do zwiększenia porównywalności zgromadzonych danych. Tego rodzaju informacje mają się przyczynić do poprawienia jakości i adekwatności kształcenia, a tym samym eliminować niedopasowanie umiejętności absolwentów do potrzeb rynku pracy.

10. *Modernizacja szkolnictwa wyższego w Europie: dostęp do studiów, przeciwdziałanie niepowodzeniom w nauce i szanse na zatrudnienie*, Luksemburg 2014.

11. Informacje na stronie Komisji Europejskiej: bit.ly/1YqQxAc [dostęp: 21.09.2018].

Decyzja o podjęciu inicjatywy dotyczącej monitorowania losów absolwentów została poprzedzona szeroko zakrojonymi konsultacjami społecznymi w sprawie przeglądu unijnego programu modernizacji szkolnictwa wyższego, które ukończono w lutym 2016 r. Opinie respondentów były raczej krytyczne: 71 proc. studentów lub absolwentów oraz 61 proc. pracowników szkolnictwa wyższego nie zgodziło się ze stwierdzeniem, że „podaż absolwentów szkolnictwa wyższego jest odpowiednio dopasowana do wiedzy i umiejętności potrzebnych w gospodarce”, jedynie 29 uczestników konsultacji zgodziło się ze stwierdzeniem, że „studenci są należycie wspierani przy podejmowaniu [...] decyzji co do kierunku studiów”¹².

Badania losów absolwentów w państwach członkowskich Unii Europejskiej

Systemy monitorowania losów absolwentów są rozwijane również na szczeblu centralnym przez poszczególne państwa członkowskie Unii Europejskiej. W 2017 roku Komisja Europejska rozpoczęła działania zmierzające do określenia możliwości gromadzenia informacji na temat efektów uczenia się absolwentów placówek szkolnictwa wyższego, opierając się na wynikach studium wykonalności Eurograduate¹³. Badanie to potwierdziło, że w Europie podejmowane są liczne inicjatywy systemowe w sprawie monitorowania absolwentów szkół wyższych, jednak różnią się one znacznie pod względem metodologii i intensywności w poszczególnych krajach. W 25 państwach (z uwzględnionych 31) prowadzono działania oparte na regularnych badaniach absolwentów, analizach danych administracyjnych lub na obu tych metodach. W tej grupie jedynie 11 państw przeprowadzało regularne badania absolwentów (zwykle co roku lub co dwa lata), a sześć stosowało metody łączące sondaże i dane administracyjne. Studium Eurograduate potwierdziło zapotrzebowanie na dostęp do zrównoważonych, regularnych europejskich analiz dotyczących absolwentów.

Komisja Europejska zbiera i publikuje także dane o poszczególnych krajowych systemach monitorowania losów absolwentów studiów¹⁴. Na stronach internetowych Komisji Europejskiej udostępniono opisy rozwiązań wdrożonych w Polsce (system ELA), Rumunii, Estonii, Hiszpanii, Chorwacji, Słowenii, Finlandii, a także na Litwie i Węgrzech.

Ciekawy i bardzo rozbudowany system monitorowania losów absolwentów wprowadziło we Francji Centre d'études et de recherches sur les qualifications

12. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, *Nowy europejski program na rzecz umiejętności*, Załącznik 2.

13. www.eurograduate.eu [dostęp: 21.09.2018].

14. Informacje na stronie Komisji Europejskiej: bit.ly/2QbzXle [dostęp: 21.09.2018].

(CEREQ). Jest to realizowane od końca lat pięćdziesiątych XX wieku do dziś badanie *Génération*. Jego celem jest dokładna analiza przejścia absolwentów francuskich szkół na rynek pracy. Pozwala ono zrekonstruować drogi zawodowo-edukacyjne młodych ludzi w trzech latach po zakończeniu nauki, a także prześledzić ich dalsze losy. Badanie *Génération* przeprowadzane jest co trzy lata w formie ankiety telefonicznej na nowej grupie absolwentów i obejmuje wszystkich młodych ludzi, którzy w danym roku ukończyli edukację, stąd pojęcie „generacji”, którym posługują się autorzy. W badaniu uczestniczą duże grupy respondentów – na przykład w *Génération 2004* próba wynosiła 65 tys. osób. *Génération* uwzględnia absolwentów szkół wyższych i średnich. Każdy rocznik podlega badaniu kilkakrotnie: po raz pierwszy trzy lata po zakończeniu edukacji, a później po upływie kolejnych trzech lat. Wybrane generacje analizowane były więcej razy – na przykład rocznik 1998 czterokrotnie (trzy, pięć, siedem i dziesięć lat po zakończeniu nauki). Część powtórnych pomiarów opiera się na kwestionariuszu skróconym w stosunku do pierwotnego badania¹⁵.

Respondenci wskazują, jakie było ich główne zajęcie w każdym miesiącu od momentu zakończenia nauki aż do dnia przeprowadzenia badania. Dzięki temu możliwe jest stworzenie szczegółowego opisu zmiany sytuacji młodych ludzi, a także uzyskanie informacji na temat pierwszej pracy i kolejnych miejsc zatrudnienia. Ponieważ narzędzie badawcze wykorzystywane jest w tej samej formie w następujących po sobie rocznikach badanych absolwentów, możliwe jest wskazanie w kolejnych latach czynników umożliwiających wejście na rynek pracy po zakończeniu edukacji (np. poziom wykształcenia, kierunku kształcenia czy stopnie uzyskiwane w trakcie nauki) oraz prześledzenie, jak zmiany zachodzące na rynku pracy wpływają na sytuację młodych. *Génération* uwzględnia także wiele innych elementów, takich jak płeć, pochodzenie społeczne, miejsce zamieszkania, sytuacja rodziny respondenta.

Wyniki kolejnych edycji dostępne są na stronie internetowej CEREQ w formie raportów online. Opisują one sytuację kolejnych generacji, a także porównują poszczególne roczniki respondentów pod kątem zatrudnienia, poziomu bezrobocia, form zatrudnienia i innych zmiennych istotnych z punktu widzenia rynku pracy¹⁶.

Dane dotyczące mobilności edukacyjnej w ramach programu Erasmus

Dane dotyczące mobilności edukacyjnej w ramach europejskich programów międzynarodowej mobilności edukacyjnej zbierane są przede wszystkim przez

15. Szczegółowy opis schematu badawczego w języku francuskim jest dostępny na stronie internetowej CEREQ: bit.ly/2Q96sqy [dostęp: 21.09.2018].

16. Informacje na stronie Cereq: bit.ly/2tkj2aV [dostęp: 21.09.2018].

Komisję Europejską i narodowe agencje programu Erasmus+ w poszczególnych państwach. Są one udostępniane w formie raportów zbiorczych i porównawczych. Analizy dotyczące mobilności edukacyjnej przeprowadza także sieć Eurydice (*Mobility scoreboard* – tablica wyników mobilności w szkolnictwie wyższym), a Komisja Europejska realizuje pogłębione badania dotyczące wpływu mobilności na uczestników.

Dane przekrojowe i międzynarodowe dotyczące udziału w mobilności

Najważniejszym źródłem informacji o mobilności edukacyjnej studentów pozostają dane dotyczące programu Erasmus+. Analiza przeprowadzona w 28 państwach członkowskich Unii Europejskiej pokazuje, że w roku akademickim 2013/2014 zaledwie średnio 1,3 proc. studentów uczestniczyło w mobilności edukacyjnej (w Polsce 1,9 proc., najwięcej w Luksemburgu – 6,4 proc. i w Liechtensteinie – 3,6 proc.)¹⁷.

Dane europejskie w zakresie mobilności dostępne są w raportach *Mobility socreboard*, zawierających wyniki badania przeprowadzonego przez sieć Eurydice na zlecenie Komisji Europejskiej. W badaniu określono pięć obszarów tematycznych: informacja i poradnictwo, przygotowanie językowe, transfer świadczeń pieniężnych dla studentów, wsparcie dla studentów ze środowisk defaworyzowanych oraz uznawanie efektów uczenia się. Do tej pory wydane zostały dwa raporty *Mobility socreboard* (w 2013 r. i 2016 r.), kolejne edycje będą publikowane w odstępach dwuletnich¹⁸.

Dane dotyczące mobilności edukacyjnej zawarte są także w dokumentach programu Erasmus+: corocznych raportach i ewaluacji śródkresowej. Interesującym źródłem danych są wydawnictwa z serii *Erasmus+ Annual Report* (dotychczas opublikowano raporty podsumowujące lata 2014–2016, w przygotowaniu są kolejne publikacje). Raporty te opisują realizację całego programu Erasmus+, kwestia mobilności edukacyjnej studentów w sektorze Szkolnictwo wyższe jest więc tylko jednym z wielu poruszanych w nich wątków. Rozdziały poświęcone Akcji 1. Mobilność w odniesieniu do studentów (KA 103 i KA 107) zawierają przede wszystkim dane dotyczące liczby złożonych wniosków i dofinansowanych projektów oraz przyznanych środków finansowych w całej Akcji 1. we wszystkich państwach Unii Europejskiej i w poszczególnych krajach. W publikacjach wykorzystano ponadto dane pochodzące z relacji uczestników

17. *Mobility Scoreboard: Higher Education Background Report*, Luksemburg 2016.

18. Dokumenty w wersjach elektronicznych są dostępne są w języku polskim i angielskim na stronie internetowej www.eurydice.org.pl.

projektów mobilności, wskazujące na bardzo wysoki poziom satysfakcji i wzrost kompetencji i kwalifikacji¹⁹.

Pogłębione badanie *Erasmus Impact Study*, dotyczące wpływu mobilności na rozwój zawodowy studentów stypendystów Erasmusa, zostało przeprowadzone w 2013 r. Jego wyniki zamieszczono w dwóch raportach badawczych: pierwszy z nich poświęcono omówieniu najważniejszych kwestii wynikających z przeprowadzonego badania²⁰, drugi stanowił uszczegółowioną analizę wyników w odniesieniu do wybranych regionów Europy (północnego, południowego, zachodniego i wschodniego – Polska znalazła się w ostatnim z wymienionych)²¹.

Na próbie 71 tys. studentów przeanalizowano wpływ mobilności na zwiększanie kompetencji oraz na uzyskanie zatrudnienia i rozwój zawodowy. Wyniki wskazują, że najważniejszym powodem, dla którego studenci decydują się na udział w projektach mobilności zagranicznej, jest chęć doświadczenia życia w innym kraju, a także chęć nauki języka obcego oraz zwiększenia swoich kompetencji miękkich. Motywacja do wyjazdu w dalszej kolejności dotyczy chęci zwiększenia szans na rynku pracy.

Twórcy badania sprawdzili, w jaki sposób studenci rozwinęli wybrane kompetencje związane z zatrudnialnością. Porównanie wykonano na podstawie pomiarów przeprowadzonych przed wyjazdem na zagraniczne stypendium i po powrocie do macierzystego kraju. Wyniki porównano także z osiągnięciami osób, które nie uczestniczyły w programach mobilności edukacyjnej. Okazało się, że studenci korzystający z Erasmusa rozwinęli badane cechy w stopniu znacznie większym niż rówieśnicy, którzy nie uczestniczyli w programie.

W kolejnej części przeanalizowano także, jakich kompetencji miękkich oczekują pracodawcy od absolwentów uczelni (w Europie Wschodniej najbardziej istotne okazały się umiejętności komunikacyjne). Zbadano, jaki jest wpływ wyjazdu na rozwój zawodowy – sprawdzono poziom bezrobocia wśród studentów uczestniczących w programie Erasmus+ i pozostałych studentów po trzech miesiącach od zakończenia studiów i po upływie kolejnych pięciu lat. Sprawdzono ponadto, jak często respondenci zakładali działalność gospodarczą i jak często byli zatrudniani na stanowiskach kierowniczych. Także w tych kwestiach uczestnicy projektów Erasmus wypadli lepiej od swoich kolegów – byli w mniejszym stopniu narażeni na długotrwałe bezrobocie, częściej uruchamiali własne firmy i zajmowali kierownicze stanowiska. Uczestnicy programu byli bardziej chętni do poszukiwania zatrudnienia za granicą lub do

19. *Erasmus+ Annual Report 2016*, Bruksela 2017.

20. *The Erasmus Impact Study*, Luksemburg 2014.

21. *The Erasmus Impact Study Regional Analysis*, Luksemburg 2016.

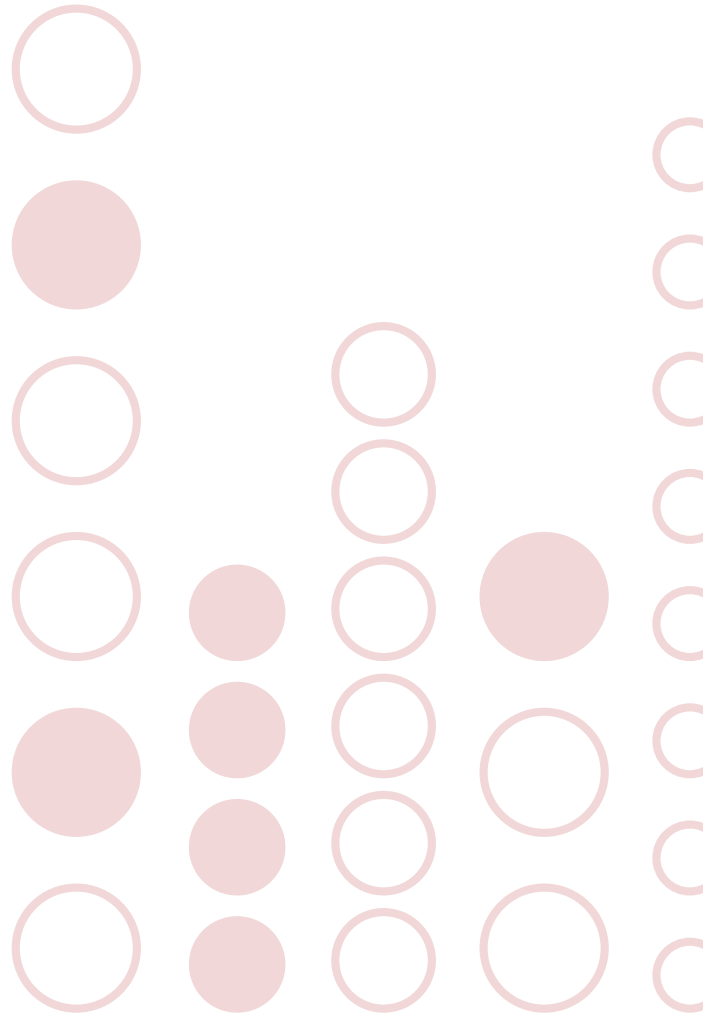
pracy w środowisku międzynarodowym, częściej również znajdowali partnera życiowego innej narodowości.

Udział polskich studentów w programie Erasmus

Najważniejszym źródłem informacji na temat udziału polskich studentów w mobilnościach w programie Erasmus są raporty uczestników mobilności (*participant report*), wypełniane przez wszystkich wyjeżdżających w danym roku akademickim na studia i praktyki zagraniczne. Złożenie takiego sprawozdania jest obowiązkowe, a dotyczy ono takich bloków tematycznych jak ocena wyjazdu oraz wsparcia zapewnionego przez uczelnię macierzystą i instytucję przyjmującą. Poruszane są ponadto kwestie związane z finansami, uznawalnością osiągnięć, rozwojem osobistym, zawodowym i akademickim studenta. Ważną zaletą sprawozdań jest ich kompletność. Obligatoryjny charakter sprawozdania sprawia, że Narodowa Agencja Programu Erasmus dysponuje dokładnymi, zbieranymi przez wiele lat danymi dotyczącymi oceny studenckich wyjazdów na zagraniczne studia i praktyki. Inną ważną zaletą sprawozdań jest ich całościowy charakter – uwzględniane są zarówno przygotowania do wyjazdu i sam pobyt za granicą, jak i ocena mobilności po powrocie.

Polska Narodowa Agencja Programu Erasmus+ zbiera i bada tego rodzaju dane. Zgromadzone informacje wykorzystywano w krajowych analizach programu, podczas przygotowywania rekomendacji dla władz centralnych i Komisji Europejskiej, a także w celach informacyjnych i promocyjnych. Od początku realizacji programu w Polsce publikowano raporty z analizami dla poszczególnych lat, przeznaczone dla krajowych odbiorców, i zbiorcze raporty porównawcze²². Do tej pory nie prowadzono jednak systematycznych badań dotyczących dalszych losów edukacyjnych i zawodowych uczestników mobilności.

22. Z raportami można się zapoznać na stronie internetowej Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji: czytelnia.frse.org.pl.

Schemat badania

Analiza losów studentów uczestniczących w projektach mobilności w programach Erasmus i Erasmus+ zakłada połączenie dwóch schematów badawczych: trackingowego (przekrojowego) i panelowego (podłużnego). Schemat panelowy polega na kilkakrotnym powtórzeniu pomiaru z użyciem takich samych lub podobnych narzędzi na jednej grupie respondentów w regularnych odstępach czasowych. Metoda trackingowa z kolei umożliwia objęcie badaniem kolejnych grup absolwentów.

Badanie zainicjowano w 2017 r., przeprowadzono także pilotaż narzędzia i zrealizowano pierwszą fazę trackingową. Do tego pomiaru wykorzystano kwestionariusz podstawowy.

Podstawowa wersja kwestionariusza jest kierowana do osób, które:

- w ciągu danego roku odbyły wyjazd w ramach stypendium,
- wyjeżdżały w latach wcześniejszych, ale w ciągu danego roku zakończyły studia (w związku z czym nie zostały wcześniej objęte badaniem).

Osoby, które w danym roku wezmą udział w badaniu trackingowym i wyrażą zgodę na kontynuowanie w kolejnych latach, dołączą do próby panelowej. Po wypełnieniu kwestionariusza podstawowego podczas pierwszego pomiaru osoby te w kolejnych edycjach będą proszone o uzupełnienie jego krótszej wersji (kwestionariusz panelowy). Pomiar będzie powtarzany rok, trzy lata i pięć lat od zakończenia przez nie studiów.

Zastosowanie schematu badania łączącego dwa sposoby gromadzenia danych pozwoli na prześledzenie rozwoju kariery zawodowej, postaw i opinii respondentów. Otrzymane w ten sposób informacje umożliwią rozpoznanie dynamiki zmian zachodzących w danej grupie i mechanizmów przyczynowo-skutkowych związanych z obserwowanymi zjawiskami.

Największym ryzykiem związanym z tak skonstruowanym badaniem jest potencjalnie niska stopa zwrotu kwestionariuszy już w pierwszej fali badania, a co za tym idzie – również niewielka mobilizacja do wzięcia udziału w kolejnych pomiarach panelowych²³ (Babbie 2013). Żeby zapobiec takim sytuacjom, w następnych latach planowane jest wprowadzenie zachęt do udziału w kolejnych falach badania panelowego, aby ankietę wypełniła możliwie największa liczba respondentów.

23. Por. E. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, przeł. W. Betkiewicz i in., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.

Narzędzie

Zbieranie danych odbywa się przede wszystkim w ramach CAWI (*computer assisted web interview*) – respondenci otrzymują linki do ankiety internetowej, którą wypełniają samodzielnie, bez asysty ankietera. Wykorzystanie tej techniki pozwala na dotarcie do szerokiej grupy odbiorców w stosunkowo krótkim czasie i przy zachowaniu niskich kosztów administracyjnych. Istotną zaletą techniki CAWI jest również jej anonimowość, co pozwala uniknąć wpływu ankietera („efektu ankietera” oraz „efektu respondenta”) na badaną osobę podczas udzielania odpowiedzi. Ważnym ograniczeniem jest jednak brak pełnej kontroli organizatora badania nad tym, kto w rzeczywistości wypełnia ankietę.

W 2017 r. wykorzystano jedno narzędzie pomiarowe – kwestionariusz podstawowy, zawierający największy wachlarz zmiennych. Drugi, krótszy kwestionariusz, opracowany na podstawie pierwszego, będzie kierowany do próby panelowej w kolejnych falach badania. Kwestionariusz podstawowy obejmuje następujące bloki tematyczne: ukończone studia, udział w mobilności w ramach programu Erasmus, praca i staże zawodowe podczas studiów, wejście na rynek pracy, dalsza edukacja, kariera zawodowa. Szczególny nacisk położono na kwestie związane z udziałem w zagranicznych studiach lub stażu w programie Erasmus i wpływie takiego wyjazdu na sytuację zawodową i edukacyjną uczestnika, jak również na kwestie dotyczące dalszych losów zawodowych i edukacyjnych absolwentów szkół wyższych.

Zbieranie danych

Dobór próby do pierwszej fali badania miał charakter wyczerpujący – objęto nim wszystkich studentów, którzy uczestniczyli w projektach mobilnościowych w programach Erasmus i Erasmus+ w latach 2007–2015. Do próby włączono osoby odbywające praktyki oraz studiujące na uczelni zagranicznej. W badaniu uczestniczyli absolwenci wszystkich stopni studiów, od licencjackiego po doktorancki, wykluczono jednak osoby, które wciąż się uczą, a wcześniej nie ukończyły studiów na żadnym stopniu. Za moment zakończenia studiów uznano datę otrzymania absolutorium na kierunku, w ramach którego respondent wyjechał na stypendium z programu Erasmus.

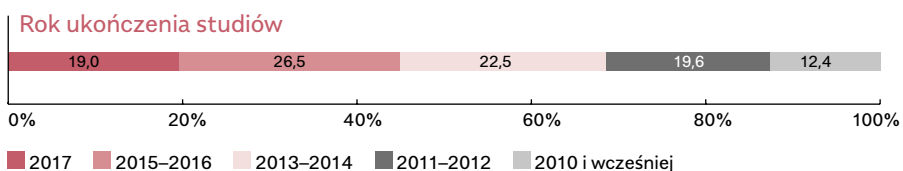
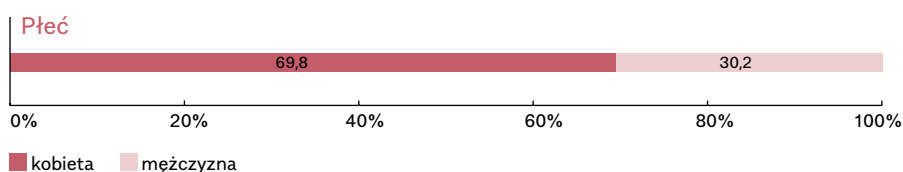
Baza kontaktowa uczestników została utworzona dzięki wykorzystaniu sprawozdań – obowiązkowych ankiet wypełnianych przez wszystkich uczestników projektów mobilności po powrocie ze stypendium. Zawarto w nich pytanie o zgodę na dalszy kontakt ze strony polskiej Narodowej Agencji Programu Erasmus+ (między innymi w celu prowadzenia dalszych badań), a także prośbę o wpisanie kontaktowego adresu poczty elektronicznej. Ankietę badawczą wysłano do wszystkich studentów, którzy wyrazili zgodę na taki kontakt ze strony narodowej agencji – łącznie w bazie do wysyłki znalazło się 101 371 unikalnych adresów poczty elektronicznej.

Pierwszy pomiar – przeprowadzony w czerwcu 2017 roku – był jednocześnie pilotażem systemu realizacji badania i kwestionariusza. Ankiety rozestano do 3 tys. losowo wybranych respondentów z bazy kontaktowej. Wyniki pilotażu potwierdziły skuteczność zarówno narzędzia, jak i techniki zbierania danych, ponadto pozwoliły wprowadzić drobne modyfikacje do samej ankiety – tak, żeby lepiej odpowiadała na potrzeby respondentów. Pierwszy pomiar rozpoczęto w listopadzie 2017 r., a zakończono w styczniu 2018 r. Kolejne będą się odbywały corocznie w listopadzie. Miesiąc ten jest odpowiedni z punktu widzenia uczestników badania – następuje ono po zakończeniu sesji poprawkowej na polskich uczelniach, powinno zatem objąć wszystkich absolwentów, którzy ukończyli studia w danym roku pomiarowym.

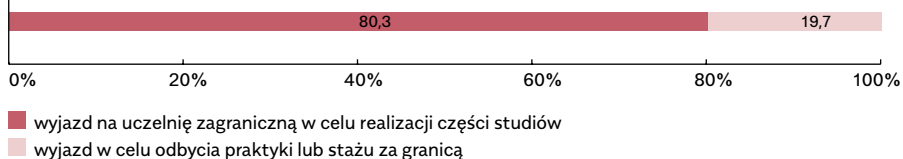
Zaproszenia do wzięcia udziału w badaniu (a także późniejsze przypomnienia o ankiecie) zostały wysłane za pośrednictwem poczty elektronicznej (z wykorzystaniem narzędzia Freshmail, używanego w kampaniach mailingowych), w formie krótkiej, zachęcającej do udziału wiadomości z linkiem do ankiety online. Przed rozestaniem zaproszeń zadbano o audyt danych kontaktowych w celu eliminacji powtarzających się adresów (zautomatyzowana funkcjonalność oprogramowania Freshmail).

W pierwszej fazie badania do polskiej Narodowej Agencji Programu Erasmus+ odesłano 7,1 tys. kompletnie wypełnionych kwestionariuszy (siedmioprocentowa stopa zwrotu). Nie były analizowane ankiety wypełnione częściowo – łącznie było 3880 takich sytuacji. Zrealizowany poziom zwrotu należy jednak rozpatrywać szerzej, z punktu widzenia bazy danych kontaktowych. Znaczna część danych nie była już aktualna – respondenci nie korzystali z podanych wcześniej skrzynek mailowych (np. adresów uniwersyteckich, których używali podczas studiów do kontaktu z wykładowcami czy administracją).

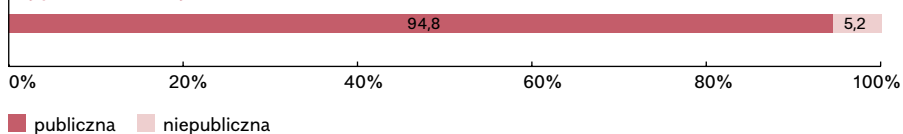
Charakterystyka respondentów

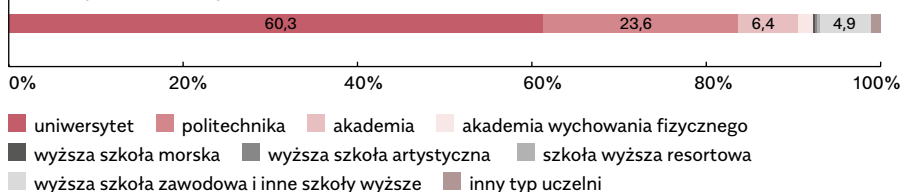
Typ wyjazdu w ramach programu Erasmus

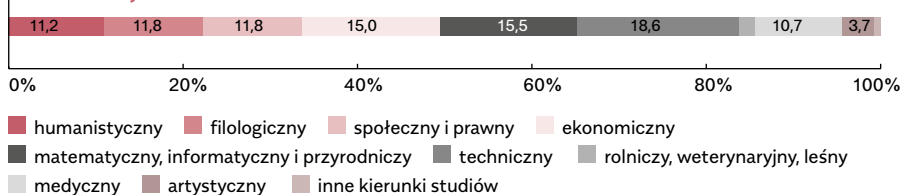
Typ ukończonej uczelni

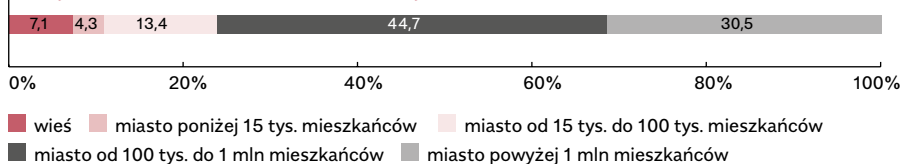
Rodzaj ukończonej uczelni

Ukończony kierunek studiów

Miejsce zamieszkania – wielkość miejscowości

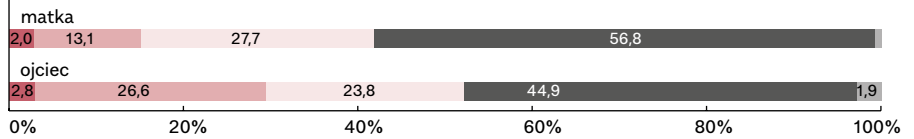

Obecne miejsce zatrudnienia

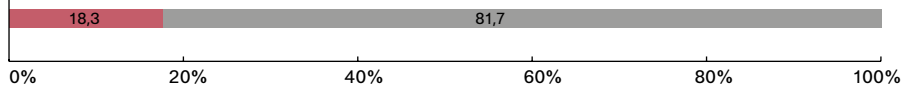
- pracuje w Polsce, w miejscowości pochodzenia i studiów
- pracuje w Polsce, w miejscowości pochodzenia, ale nie studiów
- pracuje w Polsce, w miejscowości studiów, ale nie pochodzenia
- pracuje w Polsce, poza miejscowością pochodzenia i studiów

Wykształcenie rodziców

- podstawowe
- zawodowe
- średnie
- wyższe
- nie wiem

Czy osoby w bliskiej rodzinie wykonują podobną pracę jak respondent?

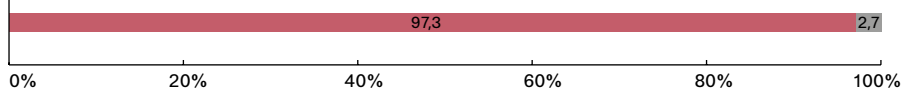
- tak
- nie

Czy osoby w bliskiej rodzinie respondenta mają podobne wykształcenie?

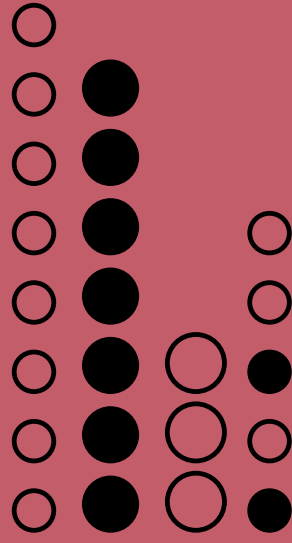
- tak
- nie

Język polski jako ojczysty

- tak
- nie

Mobilność studentów w ramach programu Erasmus

Zgodnie z założeniami programu Erasmus+, opisanymi w *Przewodniku po programie Erasmus+*²⁴, projekty o charakterze mobilności (w tym również zagraniczne wyjazdy edukacyjne studentów) mają na celu podniesienie poziomu kluczowych kompetencji i umiejętności, szczególnie tych, które są przydatne na rynku pracy, a także poprawę znajomości języków obcych i zwiększenie świadomości międzykulturowej.

Mobilność edukacyjna stanowiła ważny aspekt badania losów absolwentów – zarówno ocena samego wyjazdu z perspektywy czasu, jak i jego wpływ na dalsze losy edukacyjne i zawodowe. W analizie uwzględniono podział na dwa rodzaje mobilności: wyjazdy na zagraniczne stypendium w celu odbycia części studiów na zagranicznej uczelni (wyjazdy na studia) i wyjazdy w celu zrealizowania praktyk lub staży w zagranicznych instytucjach (wyjazdy na praktyki). Ponadto wykorzystano informacje dotyczące roku ukończenia (co pozwoliło na porównanie sytuacji niedawnych absolwentów ze starszymi kolegami) oraz kierunku studiów.

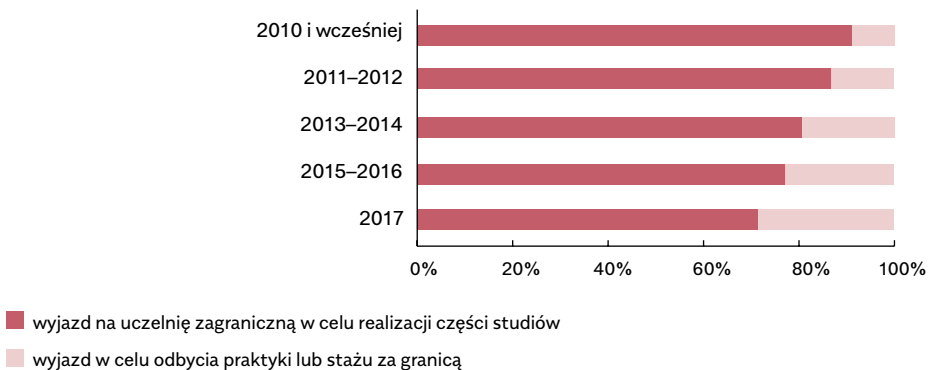
Mobilność polskich studentów

Erasmus+ (i – wcześniej – Erasmus) to najpopularniejszy międzynarodowy program edukacyjny wśród polskich studentów: w latach 2007–2015 z oferty wyjazdów na studia i na praktyki skorzystało ponad 100 tys. osób. Zainteresowanie programem utrzymuje się na stałym poziomie od 2009 r. – średnio na zagraniczne studia wyjeżdża rocznie 11 tys. studentów, a kolejne 3,5 tys. decyduje się na udział w zagranicznych praktykach.

Wyjazdy na studia są znacznie popularniejsze od wyjazdów na praktyki, ale badania prowadzone w kolejnych latach pokazują wzrastające zainteresowanie stażami. Warto przy tym pamiętać, że po raz pierwszy studenci uzyskali możliwość wyjazdu na praktyki wraz z rozpoczęciem w 2007 r. programu „Uczenie się przez całe życie”. Początkowo na taki typ wyjazdu zdecydowało się zaledwie kilkaset osób (na kilkanaście tysięcy biorących udział w mobilnościach). Do 2010 roku ponad 90 proc. ankietowanych decydowało się na wyjazd na studia. W latach 2015–2016 praktyki stanowiły już ponad 20 proc. wszystkich wyjazdów studentów, a w roku 2017 – już niemal 30 proc.

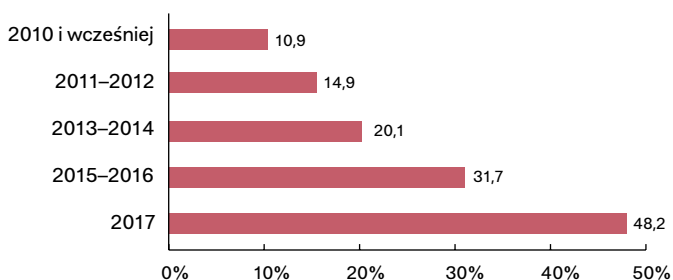
24. *Przewodnik po programie Erasmus+*, wersja 2 (2018) z 15 grudnia 2017 roku.

Popularność poszczególnych typów wyjazdów wśród studentów w zależności od roku ukończenia studiów (n = 6877)

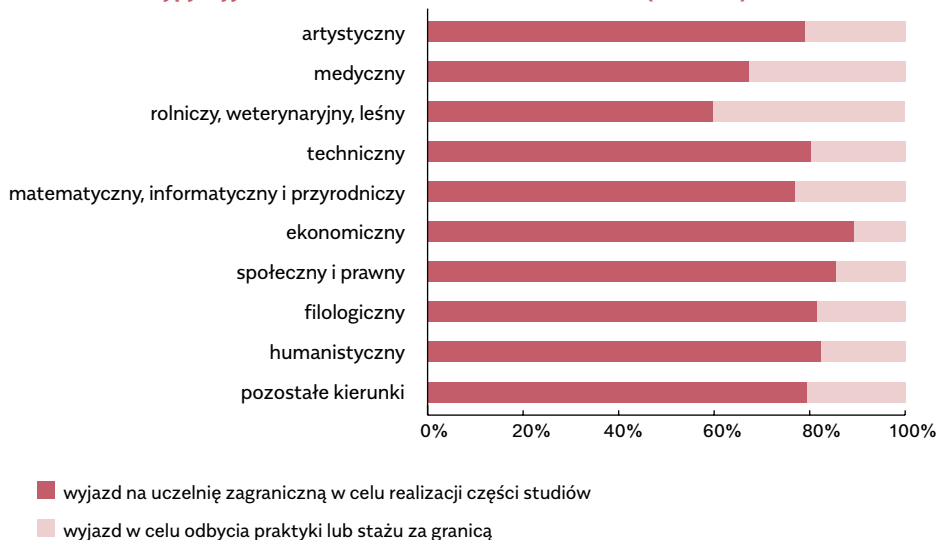

Na popularność poszczególnych typów wyjazdów miał wpływ także w pewnym stopniu kierunek studiów – zdecydowanie największy odsetek studentów wybierających praktyki zaobserwowano na kierunkach związanych z rolnictwem, weterynarią i leśnictwem (ponad 40 proc.), a także na wydziałach medycznych (33 proc.), najmniejszy zaś – na ekonomicznych, społecznych i prawnych.

Odsetek osób, które uczestniczyły w projektach mobilności w programie Erasmus więcej niż raz w trakcie swoich studiów – w zależności od roku ukończenia studiów (n = 6877)

Preferowane typy wyjazdów w zależności od kierunku studiów (n = 6877)

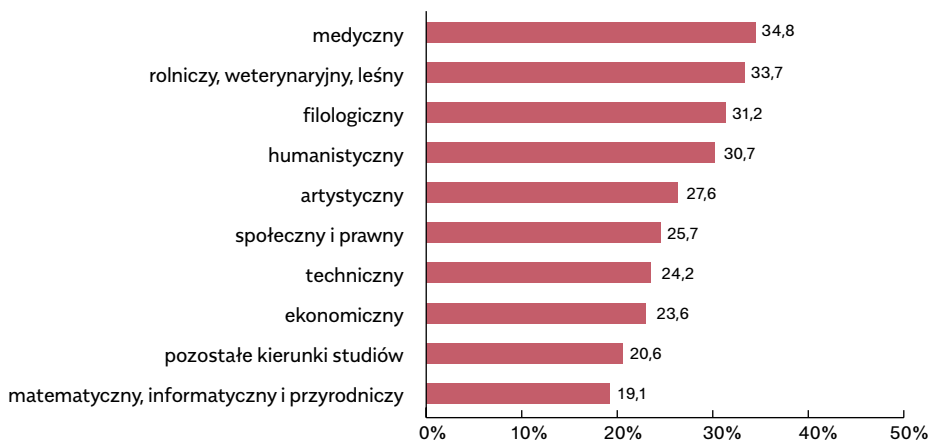

Zasady programów Erasmus i Erasmus+ umożliwiały studentom wyjazd na zagraniczne stypendium więcej niż raz w trakcie studiów (choć możliwość wielokrotnych wyjazdów została znacznie zwiększona w programie Erasmus+). Z takiej możliwości korzystał co czwarty ankietowany (26,38 proc.).

Wyraźnie widać także zwiększoną chęć wielokrotnych wyjazdów u osób, które kończyły studia w późniejszych latach trwania programu. Niemal połowa ankietowanych w 2017 r. deklarowała, że skorzystała z oferty programu Erasmus dwukrotnie i więcej razy. Odsetek takich osób jest znacznie niższy wśród starszych roczników absolwentów, choć nadal bardzo wysoki w wypadku osób, które ukończyły studia w latach 2015–2016 (prawie jedna trzecia absolwentów z tego rocznika). Wśród starszych absolwentów (kończących studia przed 2011 rokiem) wielokrotne wyjazdy zagraniczne był już rzadsze.

Kierunek studiów miał wpływ na to, czy student korzystał z oferty programu Erasmus więcej niż raz – kilka razy wyjeżdżali studenci kierunków medycznych, a także rolniczych, weterynaryjnych i leśnych oraz studenci filologii (zadeklarowało tak ponad 30 proc. respondentów). Rzadziej z możliwości tej korzystali studenci kierunków matematycznych, informatycznych i przyrodniczych (19,4 proc.).

Odsetek osób, które uczestniczyły w projektach mobilności w programie Erasmus więcej niż raz w trakcie swoich studiów – w zależności od kierunku studiów (n = 6877)

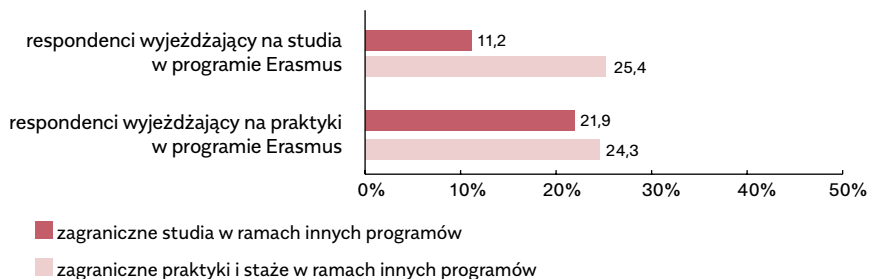

Respondentów zapytano także o to, czy poza Erasmusem brali udział w innych programach stypendialnych. Zdecydowana większość ankietowanych (66,73 proc.) odpowiedziała przecząco. Osoby, które zdecydowały się na wyjazd zagraniczny w ramach innego programu, częściej korzystały z praktyk i staży (22,35 proc.) niż z możliwości studiowania poza Polską (14,02 proc.).

Warto również zauważyć interesującą prawidłowość dotyczącą charakteru wyjazdów edukacyjnych poza Erasmusem. Respondenci, którzy wyjechali na zagraniczne studia, korzystając z programu Erasmus, częściej wybierali inne programy stypendialne, aby w ich ramach uczestniczyć w praktykach, niż żeby skorzystać z oferty studiów. Aż 25,4 proc. osób, które skorzystały z oferty studiów w programie Erasmus, wyjechało dodatkowo na praktyki w ramach innej inicjatywy edukacyjnej. Z kolei na zagraniczne studia w ramach innego programu zdecydowało się tylko 11,2 proc. z tej grupy badanych. Studenci, którzy w ramach programu Erasmus zrealizowali praktyki lub staż w zagranicznej instytucji, ogólnie częściej korzystali z oferty innych programów – i wyjeżdżali dzięki nim tak samo często zarówno na studia, jak i na praktyki.

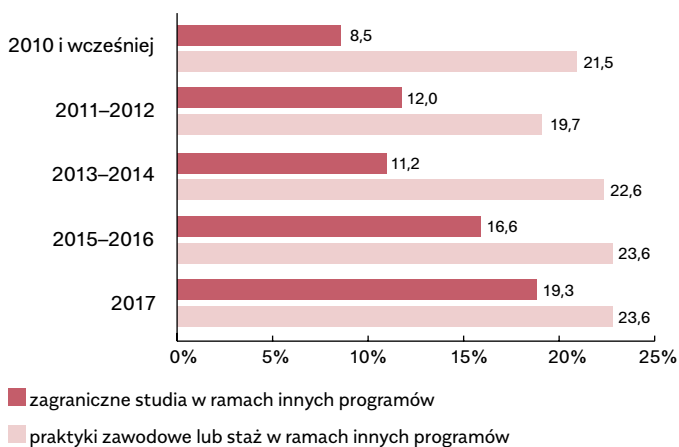
Powyższe dane wskazują także, że studenci, którzy raz wezmą udział w projektach mobilności, są skłonni korzystać z zagranicznych stypendiów ponownie – w ramach programu Erasmus lub innych programów.

Popularność innych programów stypendialnych – w zależności od typu wyjazdu w programie Erasmus (n = 6877)

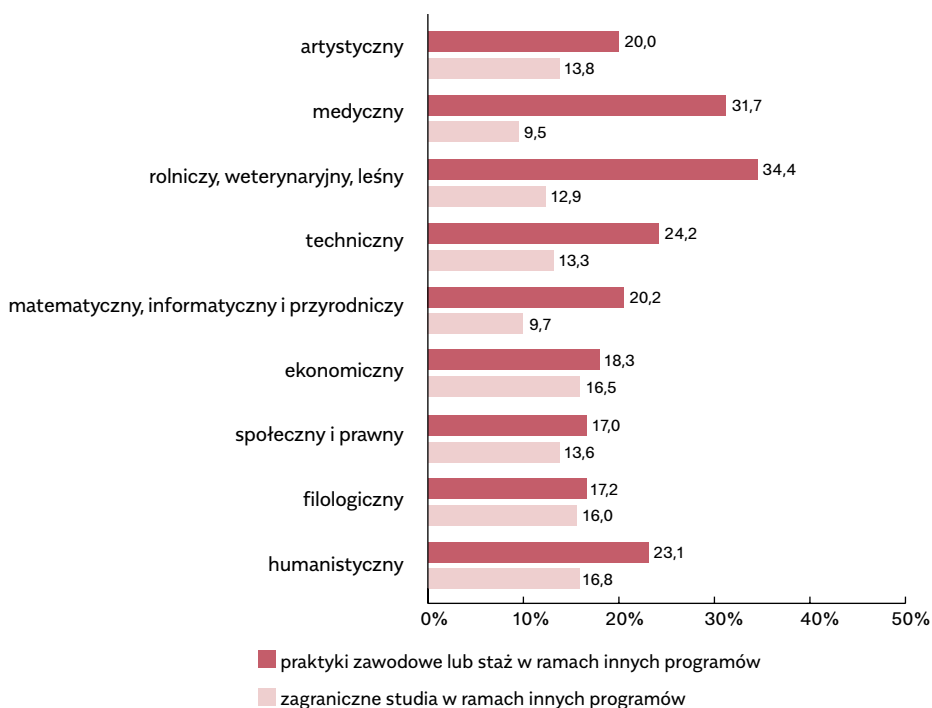
Najmłodszy respondenci – osoby, które ukończyły studia w 2017 roku – nie tylko częściej niż starsi koledzy korzystali kilkakrotnie z oferty programu Erasmus, ale także częściej zdecydowali się na realizację części studiów na zagranicznej uczelni w ramach programów stypendialnych innych niż Erasmus. Spośród najstarszych respondentów (czyli tych, którzy ukończyli studia w 2010 r. lub wcześniej) niespełna 10 proc. uczestniczyło w zagranicznych studiach w innym programie, w grupie młodszych absolwentów odsetek ten stopniowo wzrastał, aby osiągnąć blisko 20 proc. w roczniku 2017. Nie było jednak większego zróżnicowania w częstotliwości wyjazdów na praktyki zawodowe w ramach programów innych niż Erasmus – w każdym z analizowanych roczników na ten krok decydowało się 20–24 proc. respondentów.

Popularność innych programów stypendialnych wśród uczestników programu Erasmus – w zależności od roku ukończenia studiów (n = 6877)

Na realizację studiów zagranicznych w ramach programu innego niż Erasmus zdecydowało się 10–18 proc. respondentów z każdego analizowanego kierunku, przy czym najczęściej wyjeżdżali studenci kierunków humanistycznych i ekonomicznych, najrzadziej zaś – matematycznych, informatycznych i przyrodniczych. Znacznie popularniejsze okazały się wyjazdy na zagraniczne praktyki, w których uczestniczyło 17–33 proc. uczestników badania, w tym najwięcej z kierunków związanych z rolnictwem, leśnictwem i weterynarią (ponad 34 proc), a także medycznych (prawie 32 proc.). Najrzadziej korzystali ze staży studenci kierunków społecznych i prawnych.

Popularność innych programów stypendialnych wśród uczestników programu Erasmus – w zależności od kierunku studiów (n = 6877)

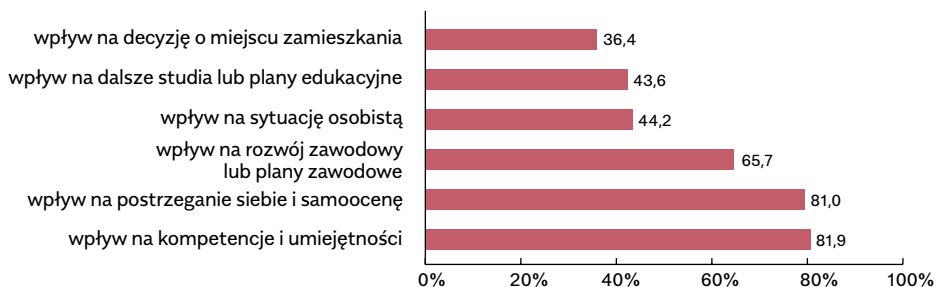
Wpływ wyjazdu na uczestników

Zwykle tuż po powrocie z wyjazdu nie ma możliwości pełnej oceny jego skutków. W trakcie badania studenci oceniali jednak wpływ mobilności na swoje życie z odpowiedniej perspektywy - po upływie kilku lat od zakończenia stypendium. Stypendyści programu Erasmus w zdecydowanej większości twierdzą, że

mobilność wpłynęła na ich dalsze losy. Zaledwie 2 proc. respondentów nie odnotowało żadnego wpływu wyjazdu na swój rozwój i swoje dalsze życie. Co interesujące, odpowiedzi ankietowanych kończących studia w poszczególnych latach nie różniły się istotnie od siebie – wpływ wyjazdu był oceniany podobnie przez przedstawicieli wszystkich analizowanych roczników.

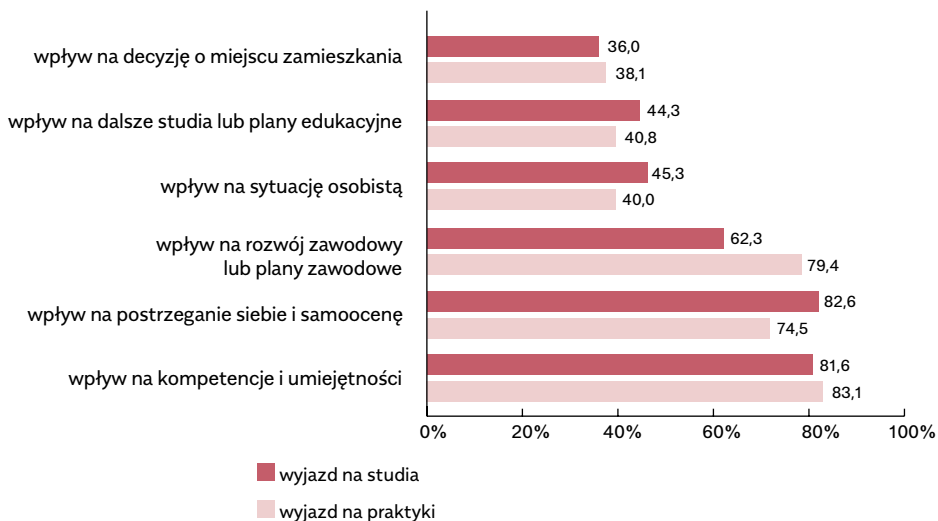
Najważniejsze oddziaływanie mobilności dotyczy przede wszystkim rozwoju osobistego uczestnika: zwiększenia jego umiejętności i kompetencji (zwróciło na to uwagę blisko 82 proc. respondentów), a także samooceny i postrzegania siebie (zadeklarowało tak 81 proc. ankietowanych). Blisko dwie trzecie respondentów wspomniało, że wyjazd wpłynął na ich dalsze losy zawodowe – zarówno na rozwój, jak i na plany dotyczące zatrudnienia (prawie 66 proc.). Badani rzadziej wspominali jednak o wpływie wyjazdu na przebieg dalszej ścieżki edukacyjnej, w tym na decyzję o podjęciu studiów (44 proc.). Część respondentów zauważyła także, że wyjazd na zagraniczne stypendium wpłynął na pozostałe sfery ich życia – sytuację osobistą (44 proc.) czy wybór miejsca zamieszkania (36 proc.) – co jest wartością dodaną i jednym z nieplanowanych skutków programu Erasmus.

Wpływ wyjazdu na życie stypendystów (odpowiedzi respondentów zgadzających się z opinią, że wyjazd wpłynął na dany aspekt ich życia) (n = 6877)

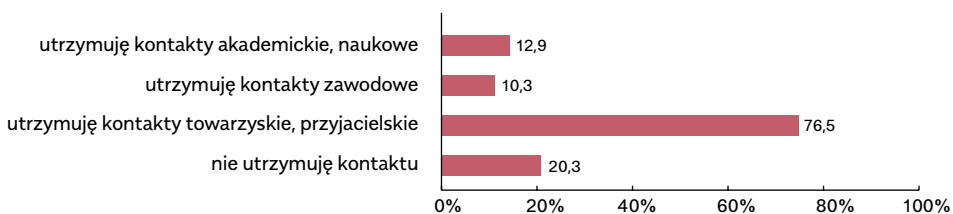
Respondenci, którzy studiowali za granicą, przeważnie nie różnili się w ocenie wpływu wyjazdu od tych, którzy brali udział w praktykach. Obie grupy uznały, że wyjazd przyczynił się najbardziej do zwiększenia umiejętności i kompetencji, a także lepszego postrzegania siebie i podwyższenia samooceny (takie oddziaływanie częściej zauważyli uczestnicy studiów niż praktyk – różnica wynosi ponad osiem punktów procentowych). Ocena wpływu zagranicznych mobilności na sytuację zawodową i rozwój zawodowy respondentów różniła się w zależności od tego, czego dotyczył wyjazd – praktyk czy studiów. Uczestnicy praktyk znacznie częściej podkreślali znaczenie takich wyjazdów (różnica między obiema grupami wyniosła siedemnaście punktów procentowych). W innych kwestiach opinie respondentów z obu grup nie różniły się istotnie.

Wpływ wyjazdu na życie stypendystów (odsetek respondentów zgadzających się z opinią, że wyjazd oddziaływał na dany aspekt ich życia) – w zależności od typu mobilności (n = 6877)

Ważnym aspektem stypendium zagranicznego w ramach programu Erasmus jest nawiązanie nowych kontaktów – zarówno osobistych (towarzyskich), jak i zawodowych lub akademickich. Większość respondentów nadal ma kontakt z osobami poznanymi podczas wyjazdu, a jedynie co piąta osoba przyznała, że takich relacji nie utrzymuje. Zdecydowanie najtrwalsze są kontakty o charakterze prywatnym – ponad trzy czwarte respondentów wciąż utrzymuje kontakt z kolegami i przyjaciółmi poznanymi za granicą, a tylko jeden z dziesięciu ankietowanych pielęgnuje relacje zawodowe czy akademickie.

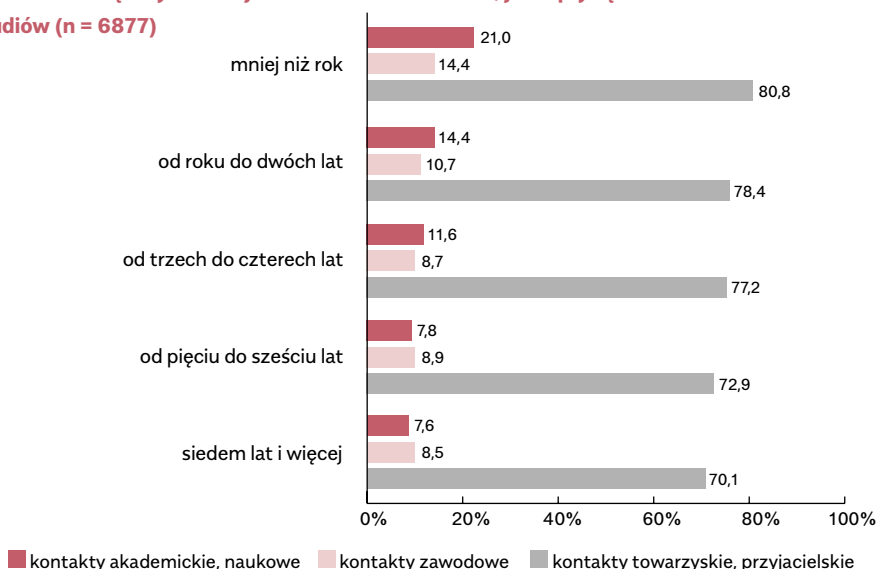
Trwałość relacji nawiązanych podczas wyjazdów w ramach programu Erasmus (n = 6877)

Trwałość relacji stypendystów z osobami poznanymi w trakcie pobytu za granicą zmniejsza się wraz z upływem czasu. Najstarsi respondenci, czyli tacy, którzy ukończyli studia przed 2011 rokiem, rzadziej od swoich młodszych kolegów deklarowali, że nadal utrzymują kontakt z osobami poznanymi podczas

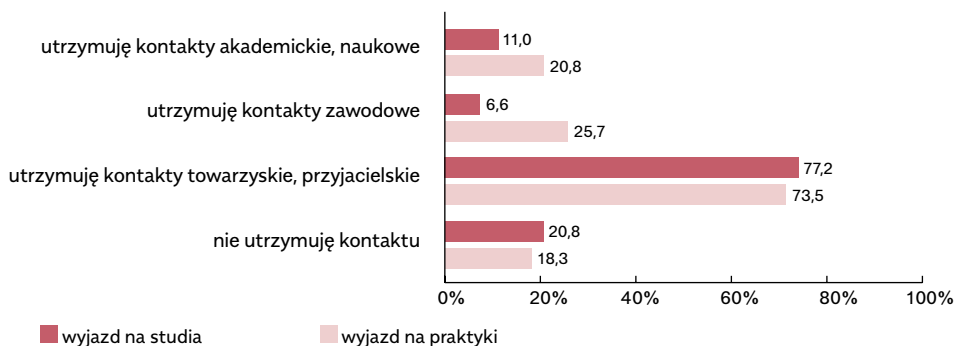
stypendium – i to w wypadku wszystkich typów relacji: zawodowych i prywatnych. Największy odsetek trwałych relacji odnotowano w najmłodszej grupie, czyli absolwentów studiów z 2017 r. Wielu z nich deklaroowało, że nadal ma kontakt z wykładowcami i naukowcami poznanymi w trakcie wyjazdu zagranicznego. Warto także zauważyć, że upływ czasu nie osłabia znacznie relacji towarzyskich – ponad 70 proc. najstarszych i 80 proc. najmłodszych absolwentów nadal ma kontakt ze znajomymi poznanymi w trakcie stypendium zagranicznego. Trwałość relacji innego rodzaju nie jest już tak duża.

Trwałość nawiązanych relacji – w zależności od czasu, jaki upłynął od zakończenia studiów (n = 6877)

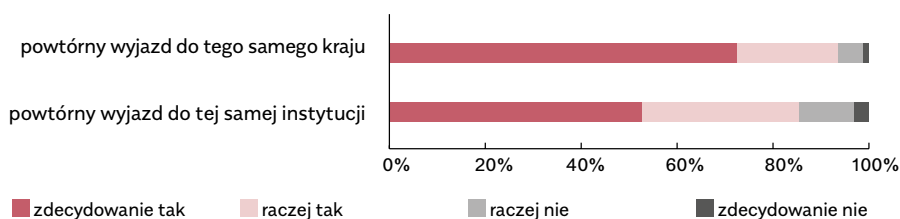
Dla trwałości relacji znaczenie ma typ wyjazdu. Uczestnicy studiów i praktyk podobnie często deklarowali utrzymywanie kontaktów o charakterze prywatnym czy towarzyskim. Znaczne różnice wystąpiły w wypadku relacji zawodowych i akademickich – uczestnicy praktyk byli na tym polu bardziej aktywni niż ich koledzy, którzy wyjeżdżali na studia (na przykład kontakty zawodowe utrzymuje blisko 26 proc. stażystów, a tylko niespełna 7 proc. uczestników studiów). Taka sytuacja może być wynikiem przede wszystkim odmiennych motywacji, którymi kierowali się uczestnicy poszczególnych typów projektów.

Trwałość nawiązanych relacji – w zależności od typu wyjazdu (n = 6877)

Większość studentów w sprawozdaniach składanych tuż po powrocie bardzo dobrze oceniała swój wyjazd w ramach programu Erasmus. Wraz z upływem czasu od zakończenia stypendium liczba pozytywnych ocen właściwie się nie zmieniała. Zdecydowana większość respondentów chętnie powtórzyłaby wyjazd, a szczególnie ważne z punktu widzenia programu jest to, że 93 proc. ankietowanych chciałoby wrócić do tego samego kraju, a 85 proc. do tej samej uczelni lub instytucji. Oznacza to także, że respondenci byli bardziej krytyczni wobec samych instytucji niż wobec kierunku swojego wyjazdu. Poziom zadowolenia w tym zakresie nie różnił się między respondentami realizującymi różne typy wyjazdu (studia, praktyki).

Deklarowana chęć powrotu do kraju i instytucji, w których realizowane było stypendium (n = 6877)

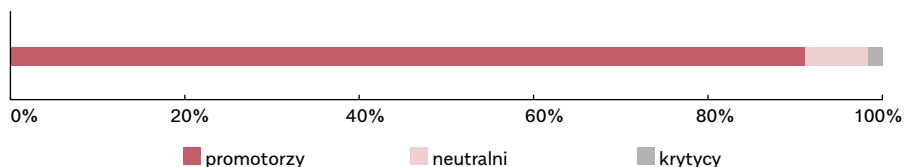

Uczestnicy bardzo wysoko ocenili wyjazdy. W badaniu wykorzystano w tym celu wskaźnik NPS (*net promoter score*), nazywany również współczynnikiem rekomendacji, który opisuje stosunek oceniającego do analizowanego zjawiska (opinie są wyrażane w skali 0–10). Respondenci są dzieleni na trzy grupy: promotorów (tych, którzy udzielili odpowiedzi w zakresie 9–10), neutralnych (7–8) i krytyków (6–0), następnie oblicza się odsetek każdej z grup w badanej próbie. Wskaźnik NPS to wartość liczbowa otrzymywana po odjęciu odsetka krytyków od odsetka promotorów. Zdaniem twórcy NPS, Fredericka F. Reichhelda, narzędzie

to pozwala pokazać rzeczywistość, a nie jedynie deklarowaną, lojalność klientów i użytkowników.

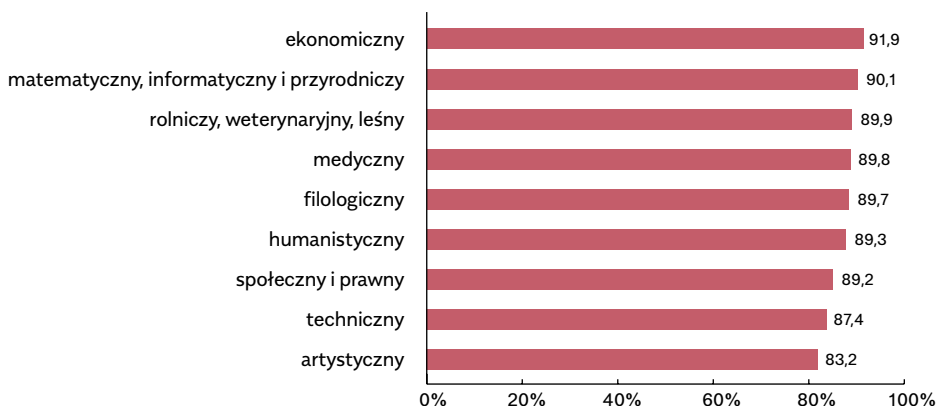
Wskaźnik NPS dotyczący polecenia innym osobom wyjazdów na zagraniczne studia lub praktyki jest bardzo wysoki – wynosi 89,37. Oznacza on, że ponad 90 proc. respondentów to promotorzy programu (przyznali oceny 9 lub 10), a odsetek osób krytycznie nastawionych do swojego wyjazdu jest bardzo niski (niespełna 2 proc. ocenia swój wyjazd na 0–6 punktów). Poziom wskaźnika NPS jest niezwykle wysoki niezależnie od typu stypendium – osoby, które zarówno studiowały za granicą, jak i uczestniczyły w praktykach zagranicznych, w zasadzie nie różniły się w ocenach: miały niemal identyczną liczbę promotorów (w obu wypadkach powyżej 90 proc.) i zbliżony wynik NPS (89,63–88,31).

Wskaźnik NPS dla programu Erasmus (n = 6877)

Zadowolenie z wyjazdów w ramach programu Erasmus deklarują respondenci ze wszystkich kierunków studiów. Potwierdza to wskaźnik NPS dla każdej z grup. Najniższe oceny przyznali studenci uczelni artystycznych (ponad 80), a najwyższe – uczelni ekonomicznych. Zróżnicowanie ocen wyjazdu wśród absolwentów różnych kierunków jest jednak niewielkie i zawsze zdecydowaną większość stanowią promotorzy programu. Podobnie jest w wypadku respondentów z różnych roczników studiów – ogólny wskaźnik NPS jest bardzo wysoki. Warto wspomnieć, że najlepiej wyjazd oceniali respondenci, którzy ukończyli studia przed 2011 r., ale zróżnicowanie ocen było nieznaczne.

Wskaźnik NPS dla programu Erasmus – w zależności od kierunku studiów (n = 6877)

W trakcie badania sprawdzono także, czy respondenci po powrocie z zagranicznego stypendium dzielili się swoimi doświadczeniami z innymi studentami macierzystej uczelni – jednak nie w ramach prywatnych opinii i rekomendacji (tak bowiem czyniła większość osób), ale w formie zinstytucjonalizowanej, pod auspicjami władz uczelni czy wydziału. Działania takie zadeklarowało 44,44 proc. respondentów, co może świadczyć o zaangażowaniu uczelni w propagowanie udziału studentów w programie Erasmus.

Korzyści z wyjazdu na stypendium w programie Erasmus

Jednym z ważniejszych elementów badania była analiza korzyści, jakie odnoszą stypendyści dzięki wyjazdom zagranicznym w ramach programu Erasmus – aby móc sprawdzić, które aspekty mobilności są dla studentów szczególnie istotne z punktu widzenia ich dalszych losów edukacyjnych i zawodowych. Respondenci mogli wybrać maksymalnie trzy, ich zdaniem najważniejsze, korzyści. Oznacza to, że dane prezentowane na wykresach i analizowane w tym podrozdziale dotyczą nie tyle oddziaływania wyjazdu na uczestników i wszystkich korzyści odnoszonych przez stypendystów, ile tego, które efekty wyjazdu są uznawane za najbardziej istotne przez największą grupę osób.

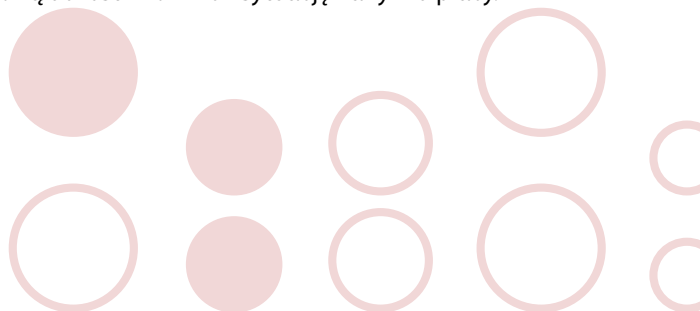
Niemal trzy czwarte ankietowanych uznało, że poprawa znajomości języków obcych stanowi największą korzyść z wyjazdu. Znaczny odsetek respondentów docenił także te aspekty mobilności, które przyczyniły się do ich rozwoju osobistego – doświadczenie życia w innym kraju i innej kulturze (ponad 68 proc.) i poznanie nowych osób (ponad 44 proc.). Wyjazdy przyczyniały się również do zwiększenia wiedzy uczestników, choć odsetek osób, dla których ta kwestia była najistotniejsza, był niższy (niespełna 24 proc.).

Znacznie mniej osób zwróciło uwagę na kwestie związane bezpośrednio z karierą zawodową, na przykład łatwiejszy start na rynku pracy (19,43 proc.), większe szanse na uzyskanie zatrudnienia w Polsce (12,36 proc.) i za granicą (17,51 proc.). Niewielu ankietowanych podkreślało także wpływ wyjazdu na ich dalszą edukację (12,13 proc.). Nie oznacza to, że program Erasmus nie daje takich możliwości, jednak wyraźnie widać, że nie są to korzyści istotne dla dużej grupy respondentów.

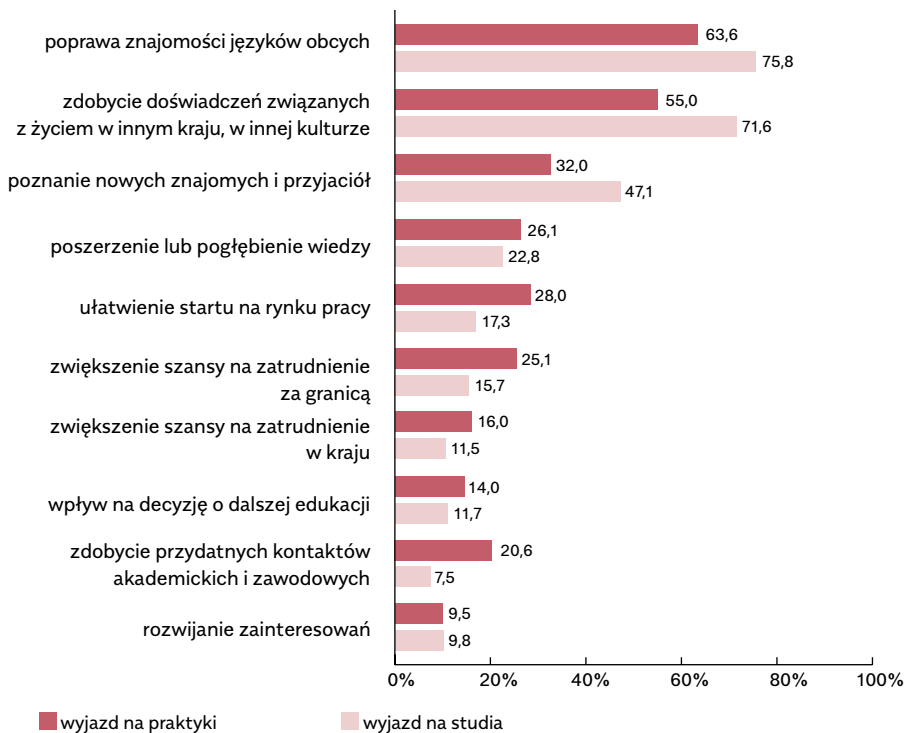
Pewne zróżnicowanie oceny korzyści z wyjazdu pojawia się wtedy, gdy porówna się opinie respondentów, którzy realizowali różne typy mobilności – zagraniczne studia lub praktyki. W obu typach wyjazdów najczęściej wskazywanymi korzyściami były poprawa znajomości języków obcych i doświadczenie życia w innym kraju, znacznie częściej wybierali je jednak respondenci, którzy brali udział w zagranicznych studiach niż uczestnicy praktyk. Podobne zróżnicowanie jest widoczne w kwestii poznawania nowych osób.

Odpowiedzi respondentów, którzy uczestniczyli w praktykach w ramach programu Erasmus wskazują, że ten typ wyjazdu ma spore znaczenie dla rozwoju kariery zawodowej – ułatwia rozpoczęcie pracy po zakończeniu edukacji, a także zwiększa szanse na znalezienie zatrudnienia. Co ciekawe, zdaniem ankietowanych, mobilność ma mniejszy wpływ na uzyskanie zatrudnienia w kraju niż za granicą, choć sytuację tę nieco lepiej oceniają uczestnicy praktyk. Grupa ta docenia także możliwość nawiązania kontaktów naukowych i zawodowych – wspominał o tym co piąty respondent.

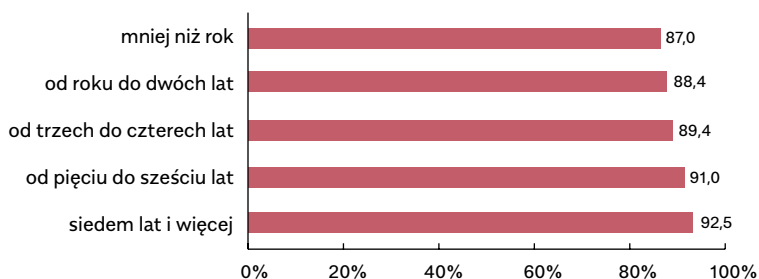
Zaobserwowane różnice dotyczące korzyści pozwalają wskazać, że oba typy mobilności oferowane w programie Erasmus różnią się znacznie między sobą w tym zakresie. Wyjazdy na studia przyczyniają się do ogólnego rozwoju uczestnika – zwiększają jego kompetencje językowe i interkulturowe, pogłębiają jego wiedzę i pozwalają mu nawiązać relacje towarzyskie, w mniejszym stopniu jednak przekładają się na zwiększenie szans na rynku pracy (zarówno polskim, jak i europejskim). Z kolei mobilności związane z praktykami zawodowymi w dużym stopniu rozwijają te same kompetencje, co wyjazdy na studia, ale mają większy wpływ na karierę zawodową uczestników i ich sytuację na rynku pracy.

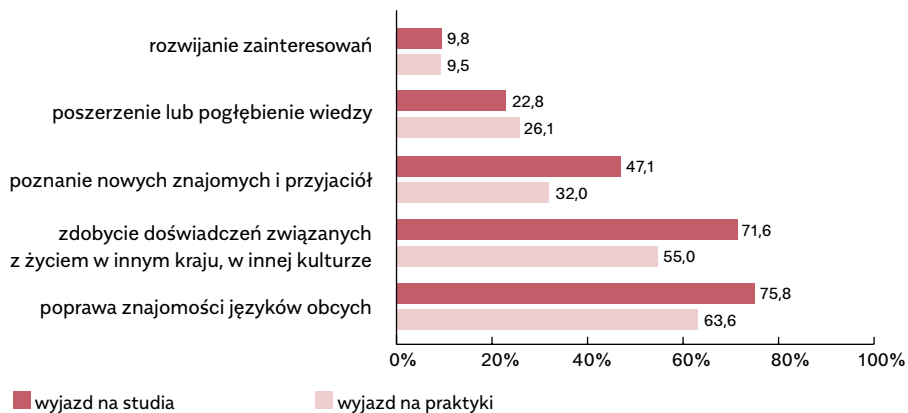
Najważniejsze korzyści z mobilności – w zależności od typu wyjazdu (n = 6877)

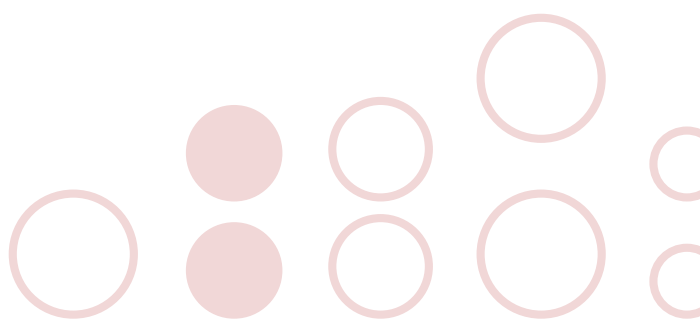
Wskaźnik NPS dla programu Erasmus – w zależności od liczby lat od ukończenia studiów przez respondenta (n = 6877)

Najważniejsze korzyści z mobilności dotyczące kompetencji językowych, interkulturowych i rozwoju osobistego – w zależności od typu wyjazdu (n = 6877)

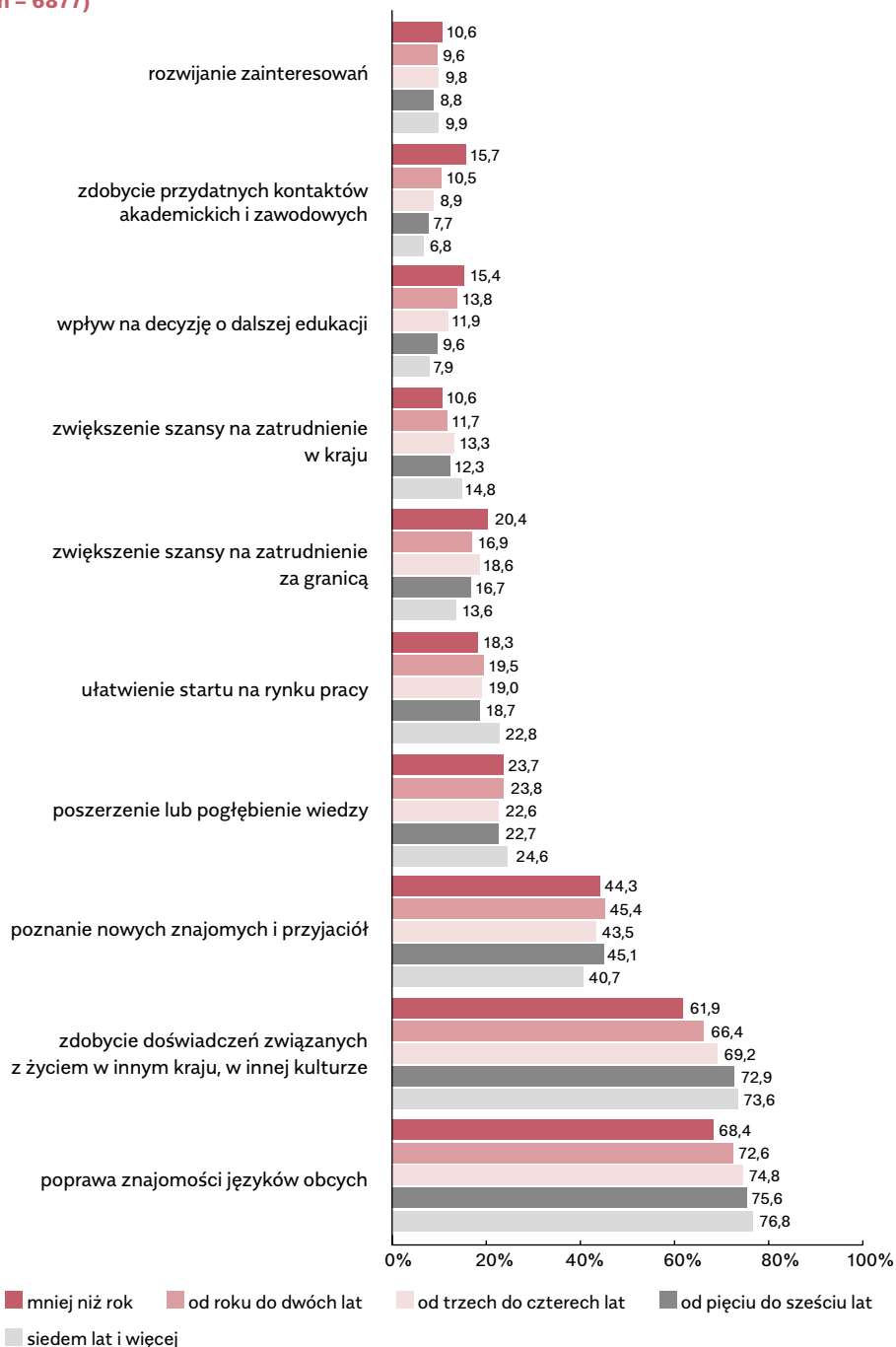
Najważniejsze korzyści z mobilności dotyczące rozwoju zawodowego – w zależności od typu wyjazdu (n = 6877)

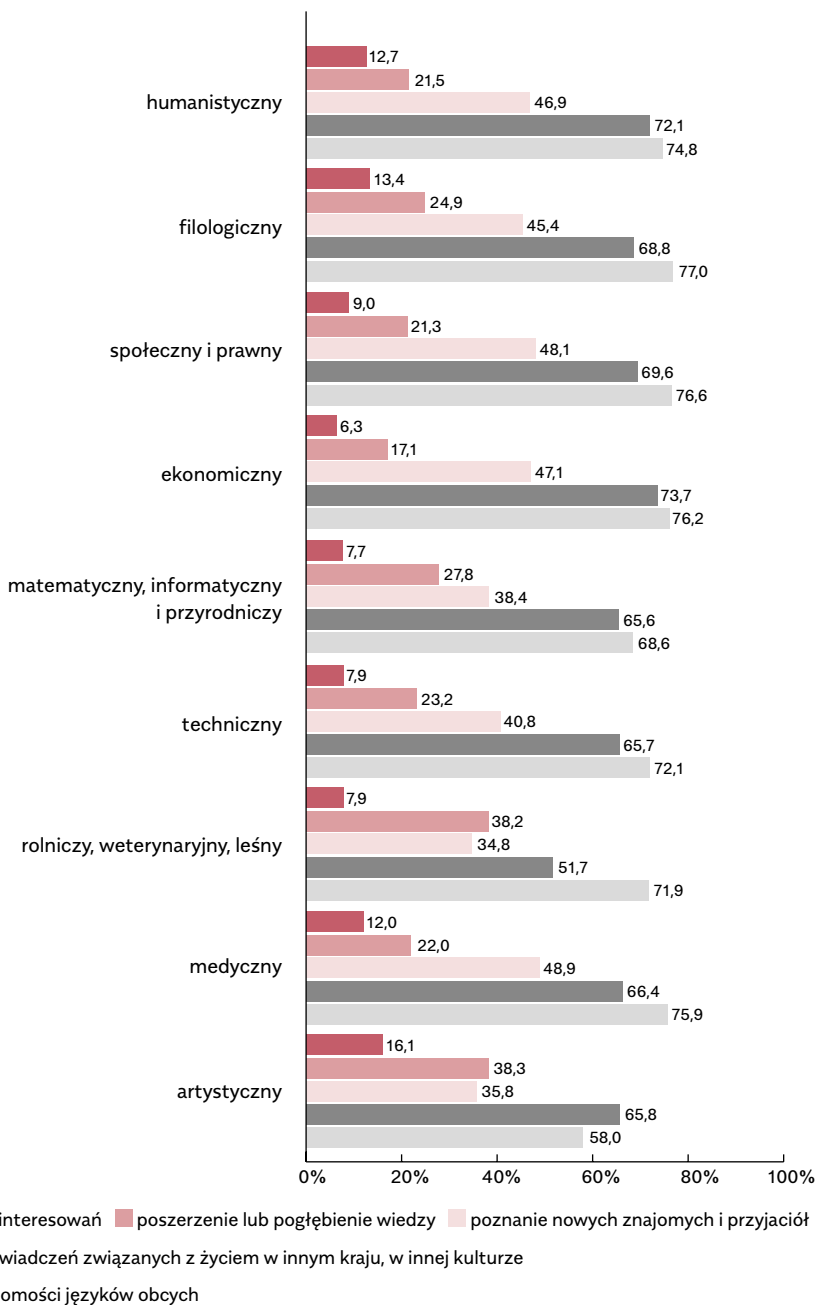
W ramach badania sprawdzono także, jak przebiega ocena korzyści w poszczególnych rocznikach studentów. Respondenci w różnym wieku przeważnie byli zgodni w swoich ocenach, zaznaczali podobne kwestie, choć wystąpiły między nimi pewne różnice. Starsi kładli większy nacisk przede wszystkim na korzyści dotyczące poprawy znajomości języków obcych, doświadczenia życia w innym kraju, nawiązania nowych przyjaźni i zwiększenia wiedzy. Najmłodszy respondenci, czyli absolwenci studiów z 2017 r., częściej podkreślali wpływ wyjazdów na zwiększenie szansy zaistnienia na zagranicznym rynku pracy. Najstarsi respondenci (absolwenci studiów z 2010 r. i lat wcześniejszych) częściej mówili o polskim rynku pracy, a absolwenci z 2017 r. – o wpływie programu Erasmus na dalsze losy edukacyjne. Taka deklaracja nie dziwi, ponieważ właśnie najmłodsza grupa respondentów najczęściej deklarowała, że nadal studiuje na kolejnym poziomie studiów. Grupa najmłodszych respondentów najczęściej także wskazywała, że istotną korzyścią było nawiązanie kontaktów o charakterze akademickim i zawodowym. Jest to zrozumiałe na tle wcześniejszych analiz przedstawionych w niniejszym rozdziale – to właśnie ta grupa respondentów najczęściej utrzymuje kontakty zawodowe i naukowe nawiązane za granicą. Starsi absolwenci, którzy nie mają już kontaktów z pracodawcami czy naukowcami poznanymi w trakcie wyjazdu, rzadziej wskazywali, że odnieśli taką korzyść za sprawą stypendium w programie Erasmus.

Absolwenci różnych kierunków studiów nie różnili się w większości w ocenie najważniejszych korzyści z programu Erasmus. Badani twierdzili, że najważniejsza była poprawa znajomości języków obcych. Szczególnie istotne było to dla studentów z kierunków społecznych i prawnych, najmniej ważne – dla studentów z kierunków artystycznych (była to również jedyna grupa, która tę korzyść postawiła na drugim, a nie na pierwszym miejscu). Ważne okazało się ponadto doświadczenie życia w obcym kraju – najmniej znaczenie miało to dla studentów kierunków związanych z rolnictwem, leśnictwem i weterynarią. Ta ostatnia grupa z kolei najbardziej doceniła nawiązanie nowych przyjaźni i pogłębienie posiadanej wiedzy. Rozwój edukacyjny był szczególnie cenny dla studentów kierunków artystycznych, którzy najbardziej ze wszystkich grup docenili możliwość rozwijania zainteresowań dzięki wyjazdom.

**Najważniejsze korzyści związane z wyjazdem – w zależności od roku ukończenia studiów
(n = 6877)**

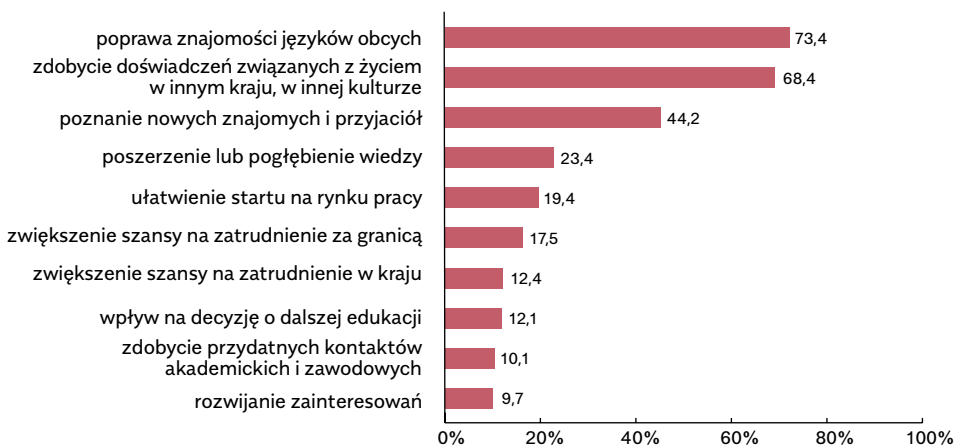

Wpływ mobilności na kompetencje językowe, interkulturowe i rozwój – w podziale na kierunki studiów (n = 6877)

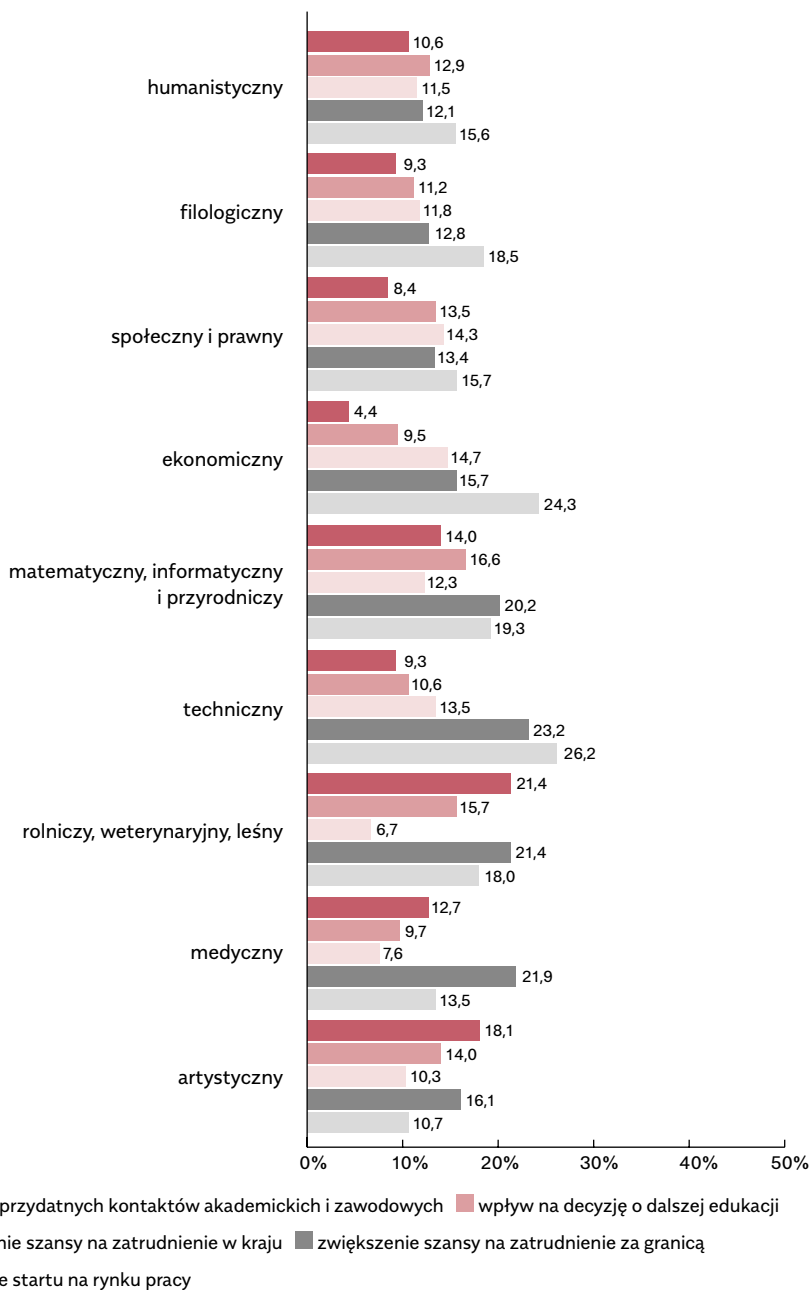

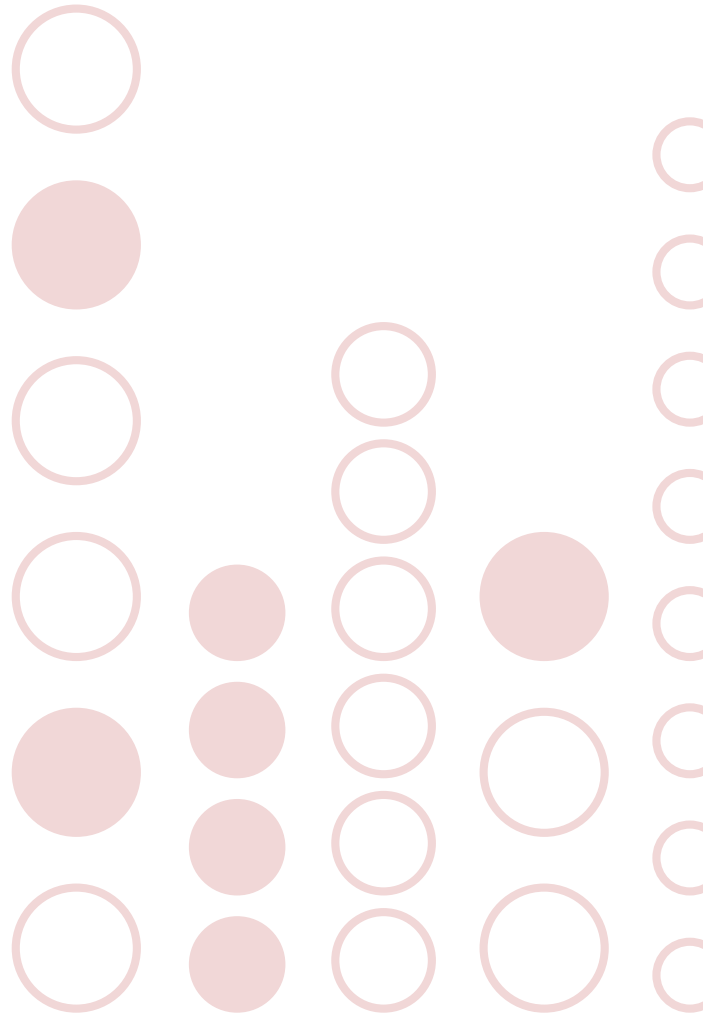
Studenci różnych kierunków różnią się w ocenie przydatności stypendium w rozwoju ich kariery zawodowej. Absolwenci kierunków technicznych najczęściej twierdzili, że wyjazd w ramach programu Erasmus ułatwiał start na rynku pracy, a także zwiększał szanse na uzyskanie pracy za granicą (zgodził się z tym co czwarty ankietowany). Studenci kierunków medycznych również często twierdzili, że stypendium pozwalało znaleźć pracę poza granicami kraju, jednocześnie jednak najbardziej sceptycznie oceniali wpływ wyjazdu na znalezienie pracy w Polsce. Absolwenci kierunków matematycznych, informatycznych i przyrodniczych częściej niż inni studenci byli zdania, że udział w Erasmusie wpłynął na ich decyzję o kontynuowaniu edukacji na wyższym poziomie, ponadto bardzo podkreślali korzyść związaną z pozyskaniem interesujących kontaktów zawodowych i akademickich. Grupy, które również doceniły możliwość rozwinięcia kontaktów, to studenci kierunków rolniczych, leśnych i weterynaryjnych oraz artystycznych. Jednocześnie jednak badani z tych grup najrzadziej wskazywali, że stypendium ułatwiło im znalezienie pracy w Polsce.

Najważniejsze korzyści związane z wyjazdem na stypendium w programie Erasmus (n = 6877)

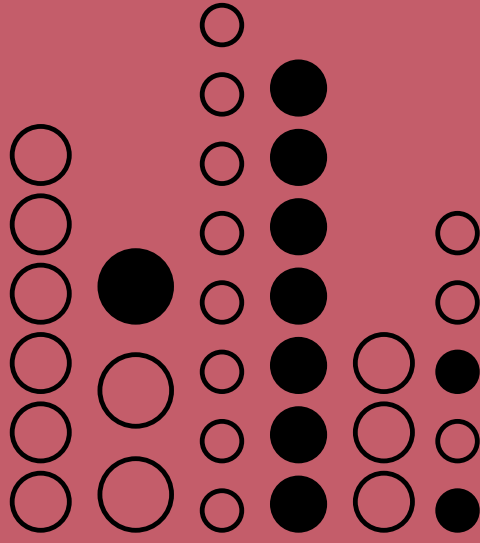

Wpływ mobilności na rozwój zawodowy – w zależności od kierunku studiów (n = 6877)

Losy zawodowe uczestników mobilności

Ważnym tematem poruszonym w analizach losów absolwentów jest ich rozwój zawodowy – od wejścia na rynek pracy aż po kolejne etapy kariery. W omawianym badaniu zdecydowano się osobno potraktować sytuację związaną z pracą podczas studiów (zarówno dorywczą, jak i stałą), osobno zaś aktualną sytuację zawodową respondentów. Analizy mają charakter przekrojowy (dotyczą porównania roczników absolwentów, a nie zmian zachodzących w tej samej grupie w kolejnych latach). W następnych falach badania będzie możliwe dołączenie do tych wyników także analiz badania podłużnego i przedstawienia trajektorii dla poszczególnych objętych nim uczestników.

W dalszej analizie skupiono się przede wszystkim na tym, jak sytuacja respondentów na rynku pracy zmienia się w zależności od ich wieku (rok ukończenia studiów) i stażu pracy, a także na tym, jaki wpływ na tę kwestię mają: ukończony kierunek studiów, branża i sektor zatrudnienia. Podział respondentów na uczestników staży i praktyk (typ mobilności realizowanej w programie Erasmus), zastosowany w rozdziale dotyczącym mobilności, okazał się tu mniej istotny – nie obserwowano istotnych różnic między tymi grupami respondentów, co może wynikać między innymi z tego, że respondenci niejednokrotnie realizowali kolejno oba typy mobilności.

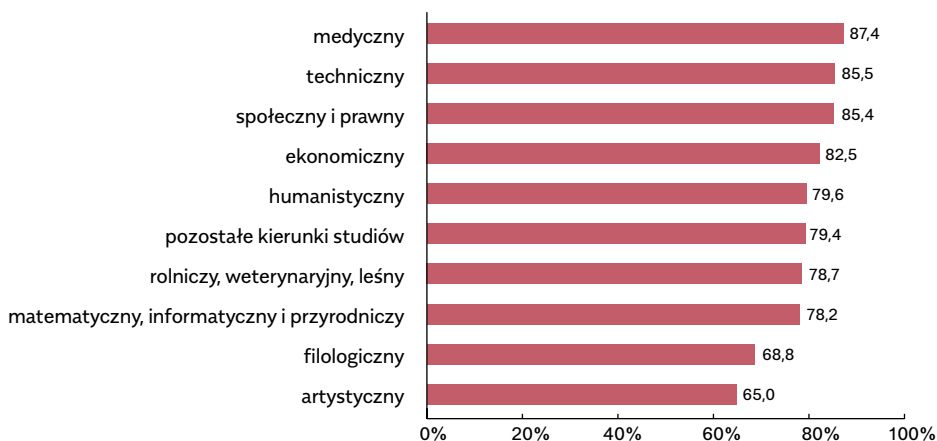
Ważny okazał się także podział według miejsca zatrudnienia respondentów na grupę osób pracujących w Polsce i grupę osób znajdujących zatrudnienie za granicą. Takie rozróżnienie ma znaczenie, ponieważ kraj zatrudnienia istotnie wpływa na sytuację pracownika (forma zatrudnienia, wynagrodzenie) i na ocenę jego pracy. Przeprowadzono także osobną analizę dla osób, które prowadzą własną działalność gospodarczą, dla osób na stanowiskach kierowniczych i dla osób, które obecnie pracują, lecz w swoim dotychczasowym życiu zawodowym przez co najmniej sześć miesięcy pozostawały bez zatrudnienia.

Staż i praca podczas studiów

Ponad 80 proc. respondentów odbyło w trakcie studiów staże i praktyki zawodowe w Polsce – zarówno płatne, jak i bezpłatne. Odsetek ten jest zbliżony w każdym analizowanym roczniku respondentów.

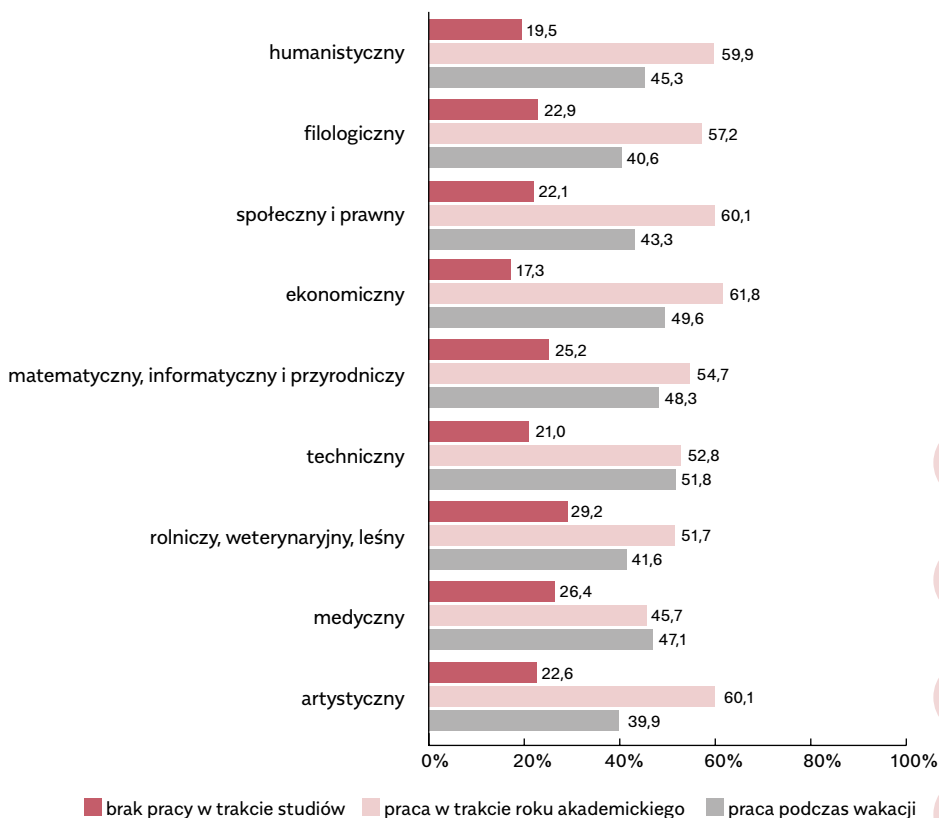
Choć praktyki i staże w kraju były popularne wśród absolwentów wszystkich kierunków, to w wypadku niektórych z nich na udział w takich aktywnościach decydował się mniejszy odsetek badanych. Dotyczy to przede wszystkim studentów wydziałów artystycznych i filologicznych, spośród których w stażach lub praktykach w Polsce uczestniczyło dwie trzecie badanych.

Odsetek respondentów, którzy zrealizowali w Polsce praktykę lub staż w trakcie studiów – w podziale na kierunki studiów (n = 6877)

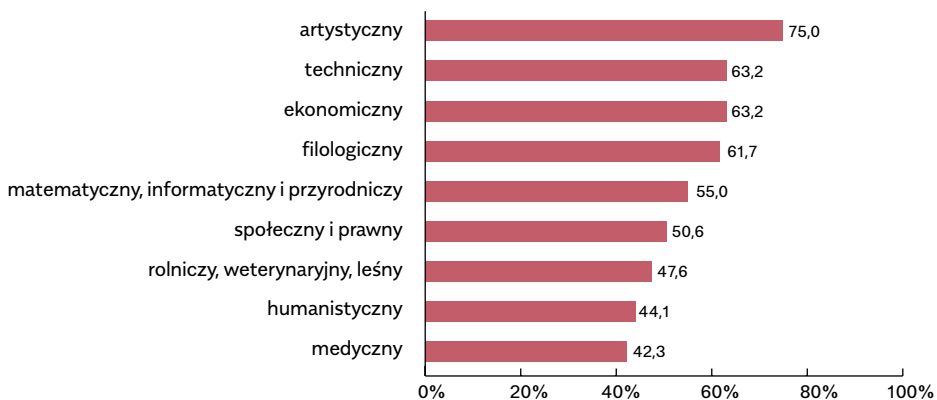
Zdecydowana większość respondentów w trakcie studiów pracowała zarobkowo (nie robiło tego zaledwie 22 proc. uczestników badania). Ankietowani deklarowali, że pracowali zarówno w czasie wakacji letnich (niemal 47 proc.), jak i podczas roku akademickiego (ponad 56 proc.). Prawie co czwarty respondent pracował zarobkowo i podczas wakacji, i podczas trwania zajęć na uczelni. Odsetek osób pracujących w trakcie nauki był bardzo podobny we wszystkich analizowanych rocznikach absolwentów, różnice pojawiały się w zależności od ukończonego kierunku studiów. Najczęściej pracę podejmowali studenci kierunków ekonomicznych (tylko 17,3 proc. w tej grupie w ogóle nie podejmowało pracy zarobkowej) i humanistycznych (jedynie 19,5 proc. nie pracowało).

Praca zarobkowa w trakcie studiów – w podziale na kierunki studiów (n = 6877)

Ponad 56 proc. ankietowanych deklaroowało, że praca podejmowana w trakcie trwania nauki miała charakter związany kierunkiem studiów. Najczęściej zatrudnienie tego rodzaju podejmowały osoby uczące się na kierunkach o charakterze artystycznym (75 proc.) i technicznym (ponad 63 proc.), najrzadziej – studenci kierunków humanistycznych (ok. 44 proc.) i medycznych (ok. 42 proc.). Odsetek osób podejmujących pracę powiązaną z wybranym kierunkiem studiów był zbliżony we wszystkich rocznikach absolwentów.

Respondenci, którzy podczas studiów podjęli pracę zgodną z charakterem studiów – w zależności od ukończonego kierunku (n = 5363)

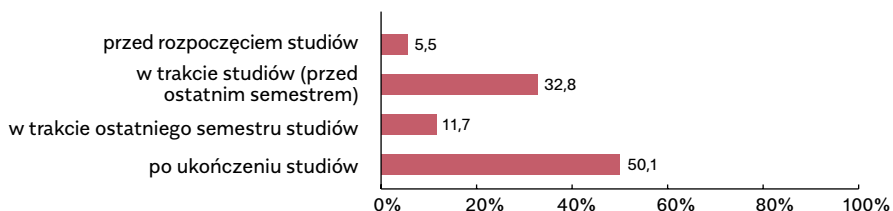

Pierwsza stała praca

Blisko dwie trzecie respondentów (64,88 proc.) zadeklarowało, że wcześniej wykonywało stałą pracę (rozumianą tutaj jako przeciwieństwo pracy tymczasowej, dorywczej – niezależnie od formy umowy, czasu zatrudnienia czy zgodności zajęcia z dalszą karierą zawodową). Co naturalne, odsetek ten wzrastał wraz z wiekiem respondentów – wśród najmłodszych absolwentów taką pracę w swoim życiu deklaroowało 40 proc. badanych, w roczniku 2015–2016 było to już ponad 62 proc., a w starszych rocznikach – średnio 75 proc. Czterech z dziesięciu respondentów w momencie przeprowadzenia badania nadal pracowało w pierwszym miejscu swojego stałego zatrudnienia.

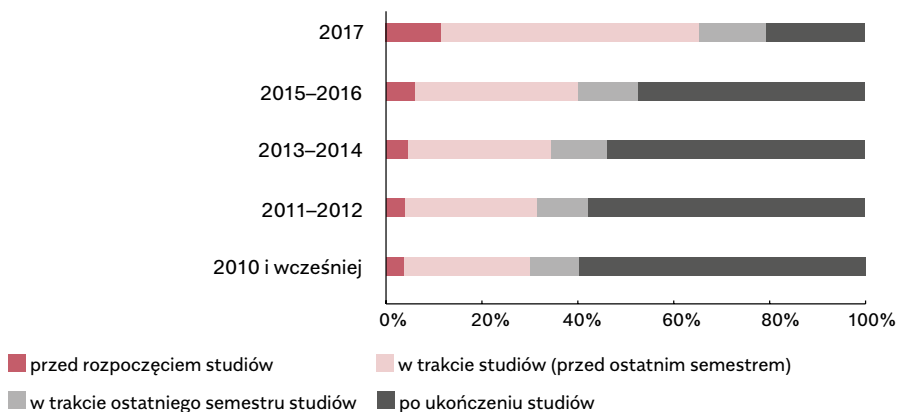
Czas rozpoczęcia stałej pracy zawodowej bywa zazwyczaj łączony z momentem ukończenia studiów i przejściem z edukacji na rynek pracy. Choć ten tradycyjny model wciąż funkcjonuje, to nie jest jedynym możliwym sposobem rozpoczęcia kariery zawodowej. Połowa respondentów podjęła stałą pracę po otrzymaniu dyplomu uczelni, ale druga połowa już wcześniej pracowała zawodowo, w tym 5 proc. jeszcze przed przyjęciem na studia, jedna trzecia – w ich trakcie, a 12 proc. w ostatnim semestrze.

Moment rozpoczęcia pierwszej stałej pracy (n = 4486)

Moment rozpoczęcia pierwszej stałej pracy zmieniał się w różnych rocznikach absolwentów. Najstarsi (którzy ukończyli studia w roku 2010 lub wcześniej) przeważnie uzyskiwali pierwszą stałą pracę po zakończeniu nauki. Młodsze roczniki absolwentów częściej podejmowały pracę jeszcze w trakcie studiów. Najmłodszy respondent – absolwenci z rocznika 2017 – wyjątkowo często deklarowali, że rozpoczęli stałą pracę w trakcie nauki na studiach, ale należy pamiętać, że w tej grupie duża część respondentów jeszcze nie wykonywała nigdy stałej pracy. Dlatego w ramach omawianego badania nie było możliwości rzetelnego oszacowania, o ile wcześniej pracę zawodową rozpoczynają respondenci z tej grupy – będzie to możliwe w następnych latach, po przeprowadzeniu kolejnych fal badania.

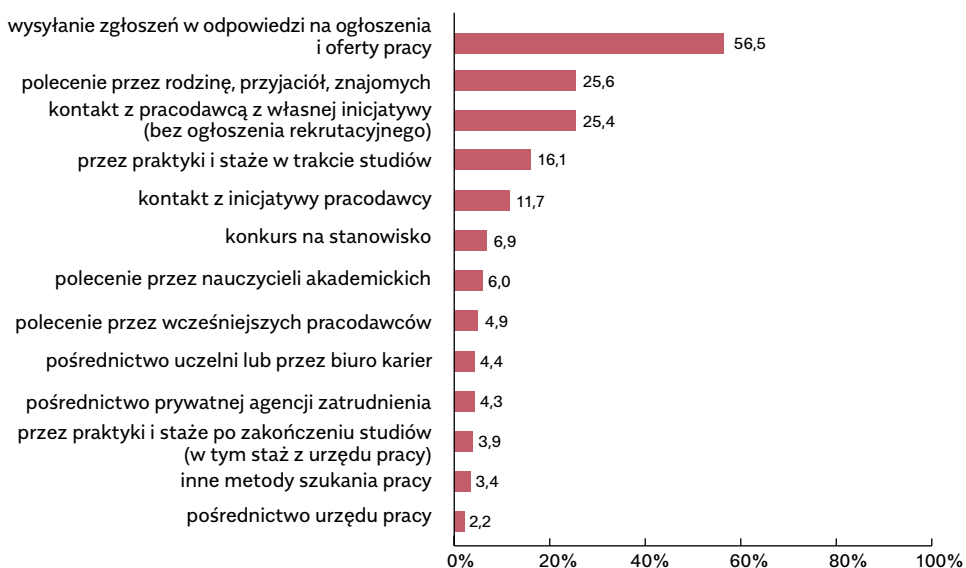
Moment rozpoczęcia pierwszej stałej pracy przez absolwentów z różnych roczników (n = 4486)

Respondenci w zdecydowanej większości twierdzili, że nie potrzebowali wiele czasu, żeby zdobyć pierwszą stałą pracę. Ponad jedna czwarta (26,78 proc) badanych szukała jej krócej niż miesiąc, a blisko jedna trzecia – niecałe dwa miesiące. Trzech na czterech ankietowanych znalazło pierwszą stałą pracę przed upływem kwartału, niemal 90 proc. w czasie krótszym niż pół roku. Zaledwie niecałe 3 proc. potrzebowało na to więcej niż rok.

Absolwenci najczęściej zdecydowali się na wysyłanie swoich zgłoszeń w odpowiedzi na oferty pracy zamieszczane przez pracodawców w różnego rodzaju serwisach internetowych – taką metodę wskazało 55,5 proc. badanych. Jedna czwarta respondentów składała dokumenty u wybranego pracodawcy (nawet jeśli nie zamieścił on odpowiedniego ogłoszenia rekrutacyjnego), co czwarty ankietowany przyznał, że pierwszą pracę otrzymał dzięki rekomendacji ze strony członków rodziny lub znajomych. Badani zdobywali zatrudnienie także przez staże i praktyki studenckie (16,09 proc.) lub dzięki kontaktowi z inicjatywy pracodawcy (11,7 proc.). Tylko nieliczni respondenci korzystali w procesie rekrutacji z pośrednictwa wyspecjalizowanych instytucji: uczelnianych biur kariery (4,38 proc.), agencji zatrudnienia (4,34 proc.) czy urzędów pracy (2,19 proc.). Nie ma różnic między sposobami poszukiwania pierwszej stałej pracy przez absolwentów z kolejnych roczników, co oznacza, że opisane najpopularniejsze sposoby szukania pracy nie zmieniały się w ostatnich latach.

Sposób znalezienia pierwszej stałej pracy (n = 4470)

Respondenci zostali poproszeni o ocenę elementów, które miały największe znaczenie w ich procesie rekrutacji do pierwszej stałej pracy. W tym celu ankietowani mieli uporządkować listę ośmiu czynników, poczynając od najbardziej istotnych. Rankingi stworzone przez poszczególne grupy respondentów nie różnią się między sobą – nie wpływał na nie ani wiek, ani ukończony przez respondenta kierunek studiów.

Na najwyższych miejscach na liście znalazły się: znajomość języków obcych, ukończenie odpowiedniego kierunku studiów i umiejętności zawodowe. Warto zauważyć, że najważniejszym czynnikiem decydującym o otrzymaniu zatrudnienia okazała się właśnie znajomość języka obcego, a dopiero za nim respondenci umieścili kwestie związane z dopasowaniem umiejętności kandydata do potrzeb pracodawcy (ukończone studia i posiadane umiejętności). Na kolejnym miejscu listy rankingowej respondenci ustawili kompetencje miękkie. Mniejsze znaczenie ma, ich zdaniem, doświadczenie zawodowe (zarówno w formie praktyk, jak i wcześniejszej pracy). Relatywnie niska ocena znaczenia doświadczenia zawodowego może wynikać z tego, że uczestnicy badania byli pytani o czynniki wpływające na otrzymanie pierwszej stałej pracy – w związku z tym prawdopodobnie nie mieli oni zbyt dużego doświadczenia w pracy w danym zawodzie. Najniżej ocenionymi czynnikami były: doświadczenie wyjazdu w ramach programu Erasmus i referencje. Sam fakt wyjazdu na zagraniczne studia lub praktyki nie jest zatem, zdaniem badanych, elementem decydującym o zatrudnieniu. Warto jednak zauważyć, że ci sami respondenci uznali, że najważniejszymi efektami zagranicznej mobilności były poprawienie znajomości języka obcego, a także nabycie nowych kompetencji, czyli czynniki te są najważniejsze w procesie rekrutacji do pracy. Zagraniczne mobilności w programie Erasmus mogą zatem pośrednio wpływać na dalszą sytuację zawodową respondentów.

Ranking czynników wpływających na znalezienie pierwszej stałej pracy

znajomość języków obcych

ukończenie odpowiedniego kierunku studiów

posiadane umiejętności zawodowe i branżowe

kompetencje miękkie

odbyte staże i praktyki zawodowe

posiadane doświadczenie zawodowe

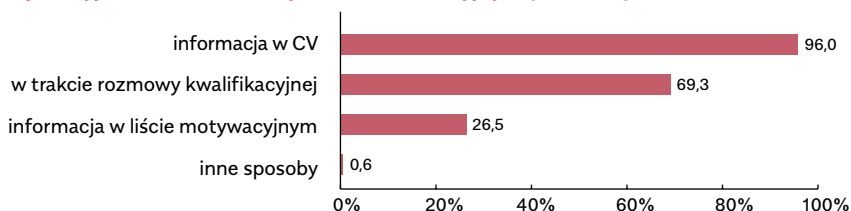
doświadczenie wyjazdu na studia lub praktyki z programu Erasmus

referencje

Większość respondentów przyznała, że aby otrzymać swoją pierwszą stałą pracę, musiała brać udział w procesie rekrutacyjnym. Zdecydowana większość osób (88 proc.) podczas procesu rekrutacyjnego przywołała swoje doświadczenie wyjazdu na zagraniczne stypendium w ramach programu Erasmus. W takim samym stopniu dotyczyło to uczestników wyjazdów na studia oraz i uczestników zagranicznych staży i praktyk zawodowych.

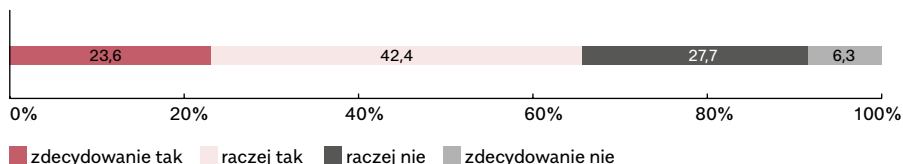
Respondenci najczęściej przywoływali fakt udziału w projektach zagranicznej mobilności w dokumentach aplikacyjnych: 96 proc. zadeklarowało zawarcie informacji o wyjeździe z programu Erasmus w swoim CV, a ponad 26 proc. w liście motywacyjnym. W ponad dwóch trzecich sytuacji temat wyjazdu na zagraniczne stypendium poruszono także w trakcie rozmowy kwalifikacyjnej z przyszłym pracodawcą.

Informacja o wyjazdach Erasmus w procesie rekrutacyjnym (n = 3558)

Dwie trzecie respondentów oceniło, że wyjazd w ramach programu Erasmus ułatwił im zdobycie pierwszej stałej pracy. Jest to o tyle ciekawe stwierdzenie, że ci sami ankietowani uznali sam udział w projektach mobilności za jeden z mniej istotnych czynników wpływających na zdobycie zatrudnienia. Sprzeczność jest jednak pozorna. Jak wynika z analizy mobilności w ramach programu Erasmus, projekty mobilności nie są elementem, który ma decydujące znaczenie w przyjęciu kandydata do pracy, lecz stanowią dodatkowy atut, który może pomóc kandydatowi na dane stanowisko, jeśli posiada on inne wymagane przez pracodawcę cechy (np. znajomość języków obcych, dyplom ukończenia odpowiedniego kierunku studiów).

Ocena tego, czy wyjazd z programu Erasmus pomógł dostać respondentowi pierwszą stałą pracę (n = 4464)

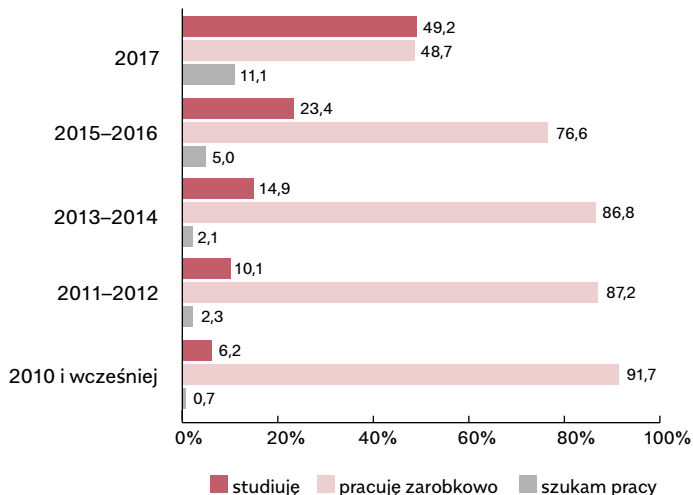

Obecne zajęcie i praca zawodowa

Zdecydowana większość respondentów w momencie badania zajmowała się przede wszystkim pracą zawodową – zarobkowo pracowało ponad 77 proc. wszystkich absolwentów. Blisko 22 proc. realizowało kolejne studia (szczegółowa analiza tej grupy znajduje się w następnym rozdziale). Niespełna 5 proc. respondentów zadeklarowało, że pozostawało bez pracy i aktywnie jej poszukiwało, a 3 proc. zajmowało się wolontariatem. Podobny odsetek ankietowanych deklarował odbywanie stażu lub praktyki zawodowej. Część uczestników badania pozostaje nieaktywna zawodowo: 2,85 proc. przebywa na dłuższym urlopie lub na zwolnieniu, 4,35 proc. zajmuje się domem, 2,71 proc. wskazało, że robi sobie przerwę od pracy zawodowej, a 0,17 proc. zadeklarowało, że nie pracuje, nie uczy się i nie szuka pracy. Nieduży odsetek respondentów doświadczył w swoim dotychczasowym życiu zawodowym dłuższego bezrobocia: 8,93 proc. badanych deklarowało, że przebywało na bezrobociu (zarówno płatnym, jak i bezpłatnym) dłużej niż sześć miesięcy.

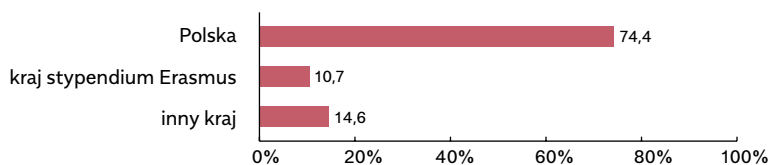
Respondenci, którzy kończyli studia w kolejnych latach, różnią się typem głównych aktywności zawodowych. Niemal wszyscy najstarsi absolwenci, czyli ci, którzy ukończyli studia ponad siedem lat przed rozpoczęciem badania, pracują zawodowo, a zaledwie 6,2 proc. z nich realizuje kolejne studia. Młodszy uczestnicy badania częściej kontynuują naukę na studiach, rzadziej zaś pracują zawodowo. W najmłodszej grupie respondentów, czyli tych, którzy ukończyli studia w 2017 r., połowa osób pracuje zawodowo, połowa studiuje. Najczęściej także poszukują aktywnie pracy – deklarował tak co dziesiąty respondent. Osoby, które dłużej są na rynku pracy, znacznie rzadziej deklarują, że nie mają zatrudnienia lub że szukają nowego pracodawcy.

Obecne zajęcie respondentów – w podziale na rok ukończenia studiów (n = 6876)

Znaczny odsetek respondentów miał za sobą doświadczenie pracy za granicą: blisko jedna czwarta (23,36 proc.) pracowała poza Polską przez sześć miesięcy lub dłużej. Zdecydowana większość ankietowanych pracuje obecnie w Polsce – deklaruje tak trzy czwarte badanych osób. Warto jednak zwrócić uwagę, że odsetek osób zatrudnionych za granicą jest bardzo wysoki. Analizy w dalszej części tego rozdziału dotyczą wyłącznie osób zatrudnionych w Polsce – dzięki temu można je było zestawiać z innymi krajowymi badaniami losów absolwentów (opis sytuacji zawodowej osób pracujących za granicą przedstawiono w innym miejscu).

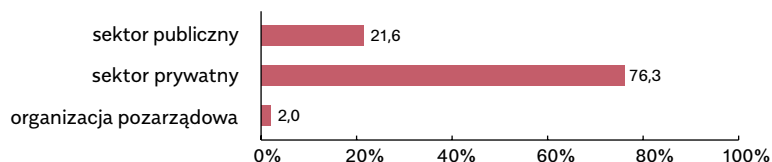
Kraj, w którym obecnie pracują respondenci (n = 5332)

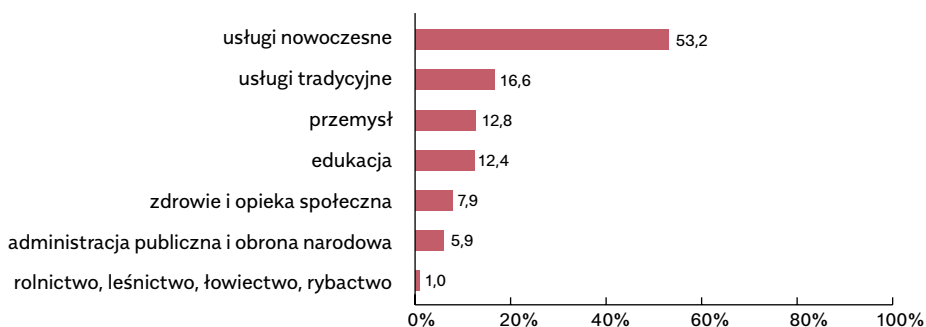
Respondenci, którzy w momencie przeprowadzenia badania pracowali zarobkowo, najczęściej byli zatrudnieni w sektorze prywatnym – pracowało tam trzy czwarte badanych. W sektorze publicznym znalazła zatrudnienie była co piąta osoba. Ponad połowa respondentów zadeklarowała, że jest zatrudniona w branży usług nowoczesnych (obejmujących takie dziedziny jak informacja i komunikacja, finanse i ubezpieczenia, obsługa rynku nieruchomości, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna). Jeden na sześciu absolwentów pracuje

w sektorze usług tradycyjnych, obejmujących handel, naprawę pojazdów samochodowych, transport i gospodarkę magazynową, hotelarstwo i turystykę, usługi administracyjne i działalność wspierającą. Innymi branżami wskazywanymi w ankietach były: przemysł (obejmujący górnictwo, przetwórstwo przemysłowe, budownictwo, wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną i gaz, dostawę wody, gospodarowanie ściekami i odpadami), w którym zatrudnienie znalazło 12,78 proc. ankietowanych, a także edukacja (12,43 proc.), zdrowie i opieka społeczna (7,94 proc.) oraz administracja publiczna i obrona narodowa (5,92 proc.). Nieliczni respondenci pracują w dziedzinach związanych z rolnictwem, leśnictwem i rybołówstwem. Opisana struktura zatrudnienia różni się od struktury obserwowanej w badaniach ogólnopolskich. Różnica ta może wynikać ze specyficznego charakteru badanej grupy, obejmującej osoby młode oraz absolwentów uczelni i szkół wyższych.

Sektor zatrudnienia respondentów w Polsce (n = 3967)

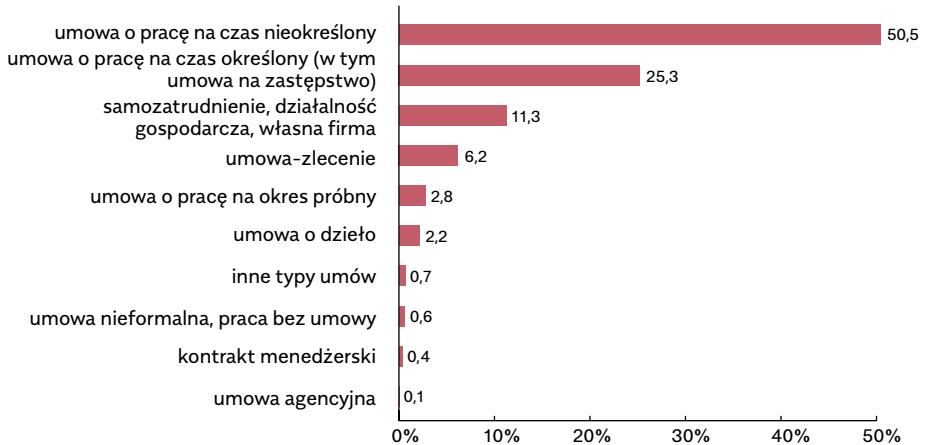
Branża, w której pracują respondenci zatrudnieni w Polsce (n = 3967)

Zdecydowana większość badanych absolwentów jest zatrudniona na podstawie umowy o pracę – łącznie 78,58 proc., w tym przede wszystkim na czas nieokreślony (50,52 proc.), na czas określony (25,31 proc.) i na okres próbny (2,75 proc.). Znacznie mniej popularne są inne formy zatrudnienia: na podstawie umów cywilnoprawnych pracuje 8,4 proc. respondentów (umowa-zlecenie 6,18 proc. i umowa o dzieło 2,22 proc.). Co dziesiąty respondent jest właścicielem

swojej firmy. Inne typy umów, takie jak kontrakt menedżerski czy umowa agencyjna, nie są popularne wśród respondentów. Niewiele osób zadeklarowało, że pracuje bez umowy.

Forma zatrudnienia respondentów w Polsce (n = 3967)

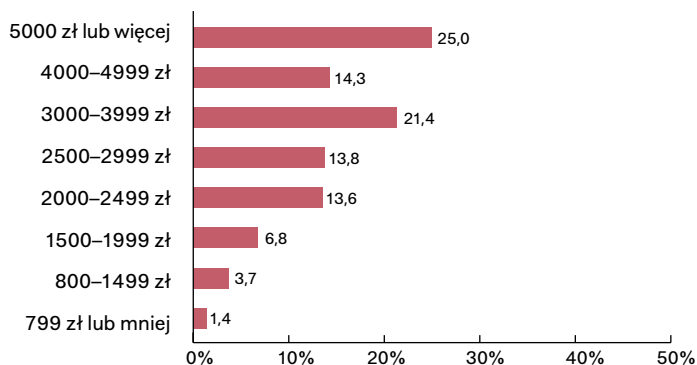
Wraz ze wzrostem stażu pracy zwiększa się odsetek osób, które pracują na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony, co oznacza większą stabilność zatrudnienia w kolejnych latach kariery zawodowej. Wśród osób, które ukończyły studia siedem i więcej lat przed rozpoczęciem badania, blisko dwie trzecie pracuje na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony. W grupie młodszych absolwentów taki typ umowy zawarło tylko 25,9 proc. osób. Najmłodszy ankietowani najczęściej ze wszystkich badanych pracują na podstawie umowy-zlecenia (20 proc.). Popularność tego rodzaju umowy wiąże się zapewne z faktem, że jest ona wygodna dla osób, które łączą pracę ze studiami. W starszych rocznikach absolwentów umowa zlecenie jest znacznie mniej popularna (na jej podstawie pracuje poniżej 10 proc. absolwentów do dwóch lat po ukończeniu studiów i poniżej 3 proc. we wszystkich starszych rocznikach). Najmłodszy absolwenci przeważnie nie zaczynają kariery zawodowej od założenia własnej firmy – działalność gospodarczą prowadzi niecałe 7 proc. przedstawicieli tej grupy. Popularność samozatrudnienia wzrasta wraz ze stażem pracy: najczęściej własne firmy zakładają najstarsi respondenci. Wśród absolwentów, którzy ukończyli studia ponad siedem lat przed realizacją badania, 16,40 proc. założyło swoją firmę.

Forma umowy, na podstawie której pracują respondenci zatrudnieni w Polsce – w zależności od czasu, jaki upłynął od ukończenia przez nich studiów (n = 3967)

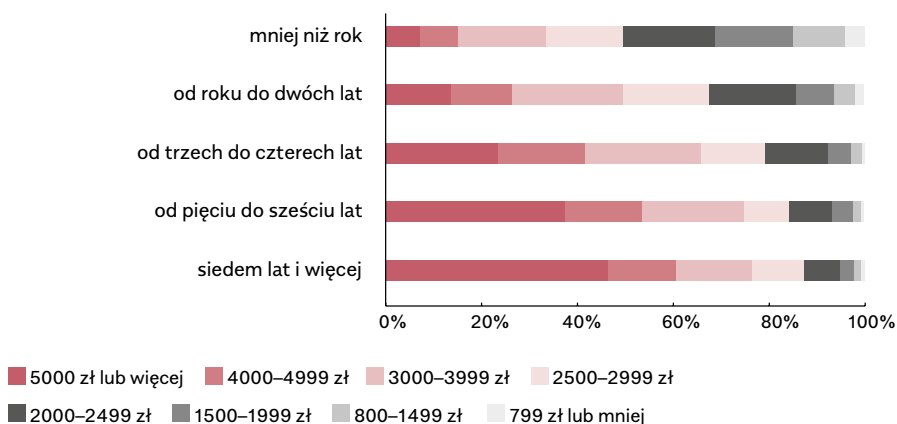
Respondenci najczęściej deklarowali, że ich średnie miesięczne wynagrodzenie wynosi ponad 5 tys. zł netto – takie kwoty wskazała jedna czwarta ankietowanych. Ponad jedna piąta określiła swoje zarobki między 3 tys. a 4 tys. zł netto. Warto zauważyć, że deklarowane kwoty są znacznie wyższe od minimalnego wynagrodzenia, które wynosiło w 2017 roku ok. 1450 zł netto (ok. 2 tys. zł brutto). Pensję na takim poziomie deklarowało jedynie 10 proc. wszystkich badanych osób. Zarobki większości respondentów są także znacznie wyższe od mediany wynagrodzeń w badanych latach, która zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w 2016 r. wyniosła 3510,67 zł brutto (ok. 2,5 tys. zł netto). Oznacza to, że w skali całego kraju połowa pracowników zarabiała poniżej tej kwoty, połowa zaś – powyżej. Zarobki wśród respondentów omawianego badania są wyższe: zaledwie jedna czwarta respondentów zarabiała poniżej kwoty stanowiącej medianę wynagrodzeń ogólnopolskich w 2016 r. – a trzy czwarte otrzymywało wyższą pensję. Mediana wynagrodzeń u respondentów zawiera się w przedziale 3000–3999 zł netto. Pensja deklarowana najczęściej przez respondentów jest także wyższa od średniej, wynoszącej w 2017 r. 4271,51 zł brutto (ok. 3 tys. zł netto).

Wynagrodzenie respondentów pracujących w Polsce (n = 3967)

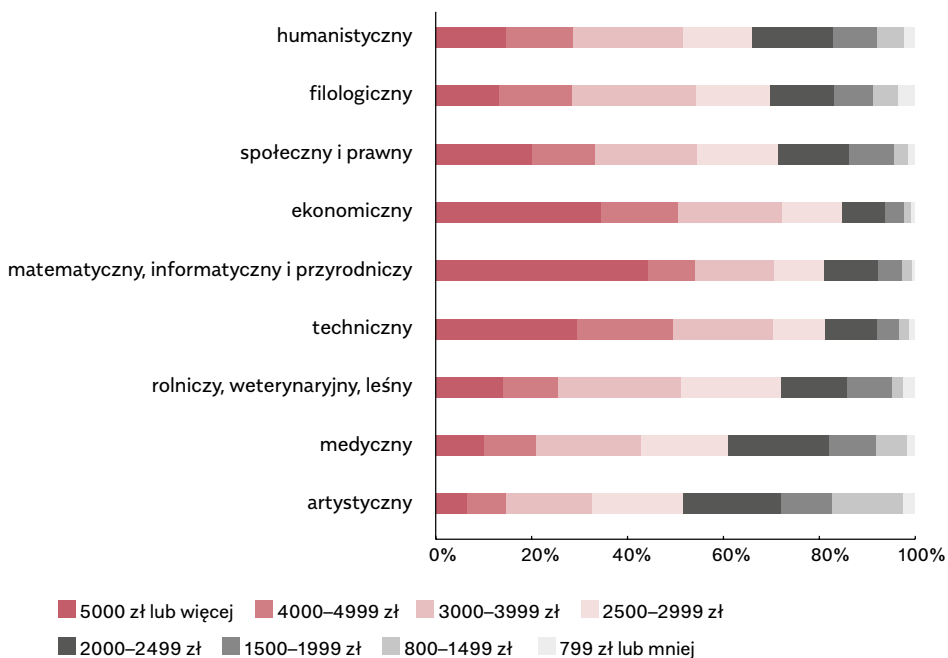
Nie zaskakuje, że zarobki respondentów wzrastają wraz z długością ich stażu pracy. Najmłodszy, czyli ci, którzy ukończyli studia w 2017 r., najczęściej otrzymują wynagrodzenie netto w wysokości 2000–2499 zł. Absolwenci, którzy ukończyli studia od roku do dwóch lat przed przeprowadzeniem badania, zarabiali już więcej od swoich młodszych kolegów, najczęściej 3000–3999 zł netto. Ten sam przedział wynagrodzeń był najczęściej wskazywany przez absolwentów, którzy ukończyli studia w ostatnich trzech, czterech latach. W tej grupie pojawiały się także najwyższe przedziały wynagrodzeń. Najstarsze grupy respondentów, czyli osoby, które ukończyły studia pięć i więcej lat temu, zarabiają najczęściej więcej niż 5 tys. zł netto. Wśród absolwentów sprzed siedmiu i więcej lat niemal połowa respondentów otrzymuje wynagrodzenie przekraczające tę kwotę.

Wynagrodzenie absolwentów pracujących w Polsce – w zależności od czasu, jaki upłynął od ukończenia przez nich studiów (n = 3967)

Najwyższe wynagrodzenie otrzymują absolwenci kierunków matematycznych, informatycznych i przyrodniczych. Blisko połowa ankietowanych z tej grupy wskazała, że ich zarobki przekraczają 5 tys. zł netto. Wysokie pensje uzyskują również studenci kierunków technicznych i ekonomicznych – kwotę 5 tys. zł miesięcznie przekracza odpowiednio 29,5 proc. i 34,6 proc. z nich. Najmniej zarabiają osoby kończące studia artystyczne (najczęstsze deklarowane wynagrodzenie zawiera się w przedziale 2000–2500 zł). Pensje uczestników badania kończących inne kierunki najczęściej zawierają się w przedziale 3000–3999 zł netto.

Wynagrodzenie absolwentów pracujących w Polsce – w zależności od ukończonego przez nich kierunku studiów (n = 3967)

Absolwenci kierunków matematycznych, informatycznych i przyrodniczych najszybciej ze wszystkich grup osiągają wynagrodzenie przekraczające 5 tys. zł netto. Już rok po uzyskaniu dyplomu jedna piąta respondentów otrzymuje taką kwotę, a w kolejnych latach od ukończenia studiów następuje szybki wzrost zarobków. Przed upływem siedmiu lat od zakończenia edukacji ponad połowa absolwentów tych kierunków zarabiała ponad 5 tys. zł netto miesięcznie, a po upływie siedmiu lat od otrzymania dyplomu takie zarobki otrzymywało już blisko dwie trzecie respondentów. Warto zauważyć, że wszyscy ankietowani deklarowali stopniowy wzrost wynagrodzeń wraz z dłuższym stażem pracy, dynamika tego

procesu jest jednak zróżnicowana. Niespełna 9 proc. absolwentów kierunków ekonomicznych może liczyć rok po dyplomie na pensję przekraczającą 5 tys. zł netto, ale w kolejnych latach widać znaczny wzrost liczby osób otrzymujących takie wynagrodzenie – do tego stopnia, że zrównują się z absolwentami kierunków matematycznych, informatycznych i przyrodniczych. Nieco niższa, choć wciąż duża, dynamika wzrostu wynagrodzeń dotyczy absolwentów kierunków technicznych. Pewne podobieństwo można zaobserwować w wypadku absolwentów kierunków humanistycznych, filologicznych i medycznych. W tych grupach nieznaczny odsetek osób otrzymuje wynagrodzenie przekraczające 5 tys. zł krótko po otrzymaniu dyplomu – mimo że zarobki wszystkich tych grup stopniowo wzrastają, to dzieje się to wolniej niż w wypadku najlepiej zarabiających uczestników badania. Nawet w najstarszej grupie respondentów (siedem i więcej lat po dyplomie) odsetek osób otrzymujących najwyższe wynagrodzenie jest wśród absolwentów studiów humanistycznych, filologicznych i medycznych znacznie niższy niż w wypadku absolwentów innych kierunków. Z analizy wykluczono respondentów z najmniejszej liczby grup (wydziały rolnicze i artystyczne).

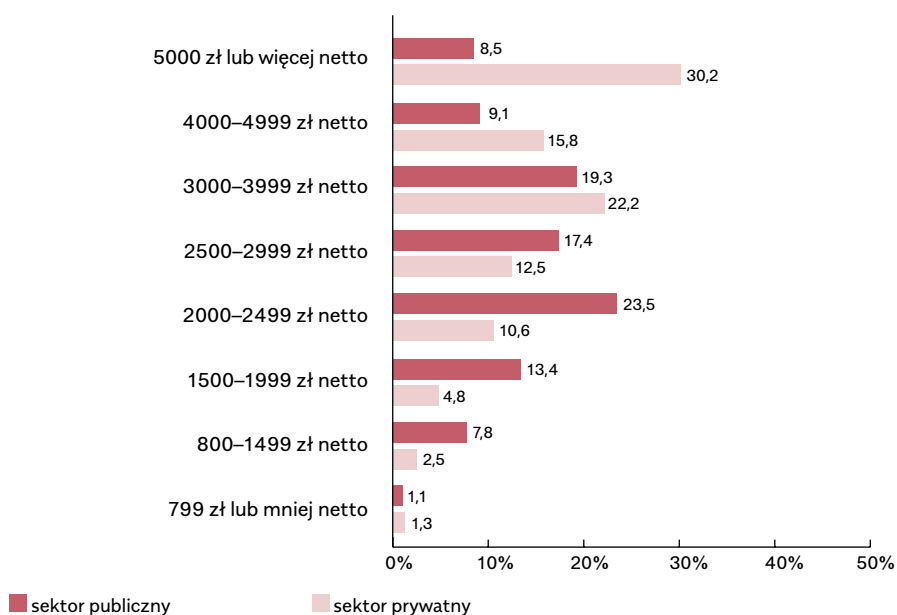
Absolwenci pracujący w Polsce z zarobkami powyżej 5 tys. zł netto – w podziale na kierunki studiów i lata od ukończenia nauki

		czas od ukończenia studiów				
		mniej niż rok	od roku do dwóch lat	od trzech do czterech lat	od pięciu do sześciu lat	siedem lat i więcej
kierunki studiów	humanistyczny	0,0%	9,2%	12,2%	20,8%	27,8%
	filologiczny	2,7%	7,4%	12,8%	24,1%	25,9%
	społeczny i prawny	10,9%	7,9%	16,5%	30,8%	37,5%
	ekonomiczny	8,8%	15,4%	32,9%	56,4%	64,9%
	matematyczny, informatyczny i przyrodniczy	20,3%	28,9%	43,5%	55,4%	64,3%
	techniczny	10,3%	16,9%	26,0%	48,9%	54,0%
	medyczny	0,0%	6,0%	14,0%	10,4%	27,8%

Innym czynnikiem, który wpływa na wysokość wynagrodzeń, jest sektor zatrudnienia. W firmach prywatnych niemal co trzeci respondent zarabia powyżej 5 tys. zł netto, podczas gdy w instytucjach publicznych – poniżej 10 proc. Niemal połowa badanych zatrudnionych w sektorze publicznym zarabia mniej niż 2,5 tys. zł netto, podczas gdy mediana zarobków w sektorze prywatnym mieści się w przedziale 3000–3999 zł. Oba sektory różnią się także dynamiką wzrostu

wynagrodzeń. Połowa respondentów, którzy uzyskali dyplom ukończenia studiów wcześniej niż przed siedmioma laty, zarabia w sektorze prywatnym ponad 5 tys. zł netto. Znaczny, dwudziestoprocentowy wzrost odsetka osób otrzymujących ponad 5 tys. zł netto wynagrodzenia w sektorze prywatnym następuje w okresie między czwartym a piątym rokiem pracy. W sektorze publicznym wzrost wynagrodzeń jest znacznie mniejszy – kolejne roczniki absolwentów nie różnią się istotnie odsetkiem osób zarabiających powyżej 5 tys. zł netto.

Zarobki absolwentów w Polsce – w podziale na sektory (n = 3967)

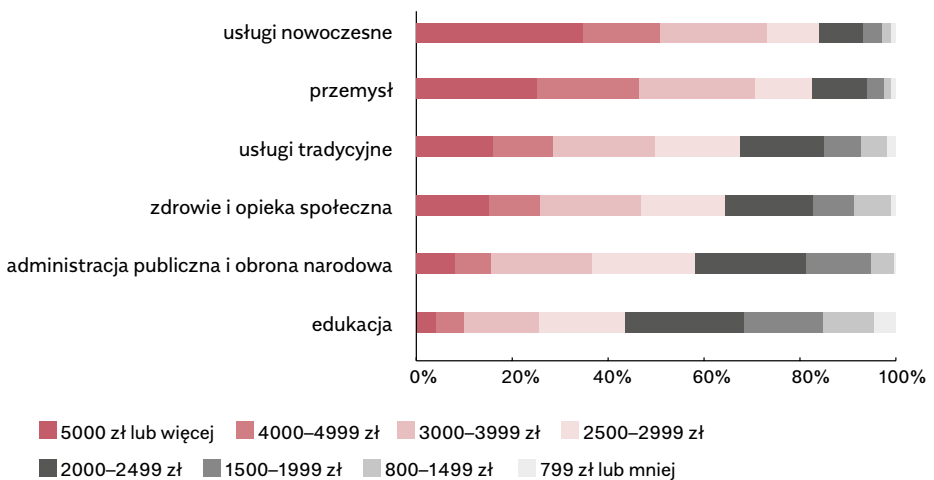
Absolwenci pracujący w Polsce z zarobkami powyżej 5000 zł netto – w podziale na sektor zatrudnienia i liczbę lat od ukończenia nauki

		czas od ukończenia studiów				
		mniej niż rok	od roku do dwóch lat	od trzech do czterech lat	od pięciu do sześciu lat	siedem lat i więcej
sektor zatrudnienia	publiczny	4,9%	5,3%	9,8%	10,3%	14,3%
	prywatny	8,3%	16,0%	27,6%	45,0%	55,9%

Branże z najwyższymi zarobkami to usługi nowoczesne i przemysł. Ponad połowa respondentów zatrudnionych w pierwszej z nich deklaruje zarobki powyżej 4 tys. zł netto, w drugiej zaś – 40 proc. W obu tych branżach mniej niż 20 proc. respondentów deklaruje zarobki poniżej 2,5 tys. zł netto. W branży usług nowoczesnych mediana zarobków zawiera się w przedziale 4000–4999 zł netto, w przemyśle jest niższa: 3000–3999 zł netto. Usługi tradycyjne oraz zdrowie i opieka społeczna to branże, w których wynagrodzenie zawiera się w przedziale 3000–3999 zł netto. Mediana zarobków w obu branżach zawiera się w przedziale 2500–2999 zł netto. Najniższe zarobki otrzymują respondenci związani z administracją publiczną i obroną narodową, a także z edukacją – mediana zawiera się tutaj w przedziale 2000–2499 zł netto (przy czym w edukacji pensje są niższe niż w pozostałych wymienionych branżach). Mediana wynagrodzeń w branży związanej z edukacją zawiera się w przedziale 2000–2499 zł netto, podczas gdy w administracji publicznej i obronie narodowej jest to przedział 2500–2999 zł netto. W edukacji można odnotować najwyższy odsetek osób zarabiających poniżej 2 tys. zł netto, a także największą liczbę osób, które otrzymują wynagrodzenie poniżej 800 zł netto.

Z analiz wyłączone branże o najmniejszej liczbie zatrudnionych absolwentów (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo). Ze względu na różną liczebność grup zdecydowano się także nie przedstawiać wysokości pensji w poszczególnych branżach w kolejnych rocznikach respondentów.

Wynagrodzenie absolwentów pracujących w Polsce – w podziale na branże (n = 3967)

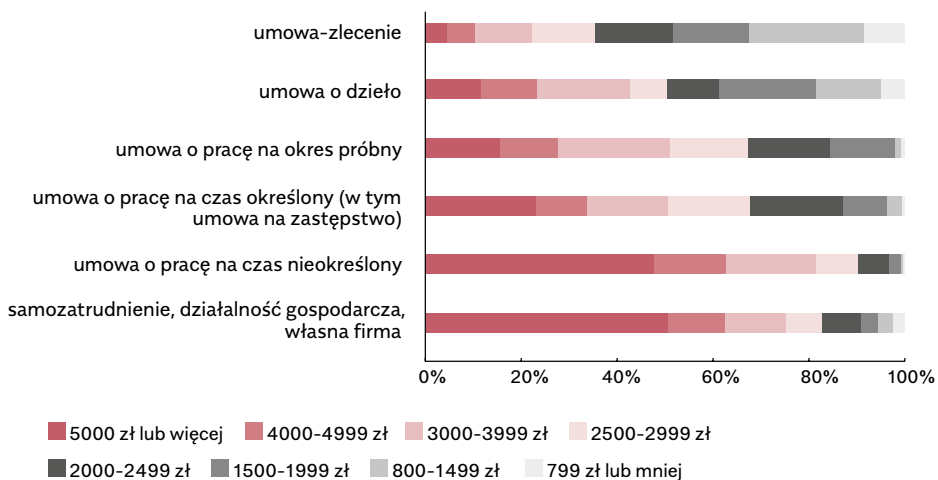

Najwyższe wynagrodzenie otrzymują respondenci, którzy prowadzą własną działalność gospodarczą – niemal połowa (48,5 proc.) zarabia ponad 5 tys. zł netto miesięcznie, a mediana wynagrodzeń zawiera się w przedziale

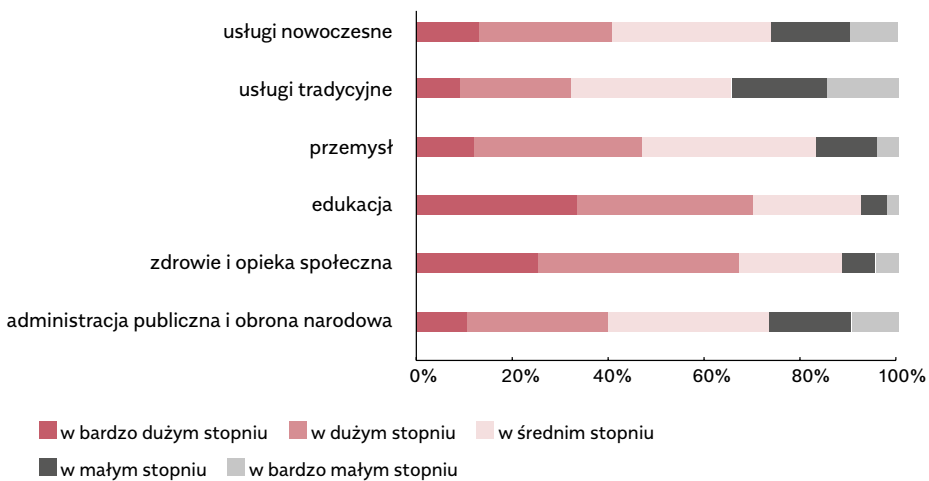
4000–4999 zł netto. Niemal równie wysokie zarobki osiągają ankietowani, którzy pracują na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony – w tej grupie blisko jedna trzecia osób deklaruje zarobki przekraczające 5 tys. zł netto (mediana zarobków 4000–4999 zł netto). Pensje w pozostałych typach umów są nieco niższe – osoby pracujące na czas określony lub na okresie próbnym osiągają tę samą medianę zarobków: 2500–2999 zł netto. Warto jednak zauważyć, że w wypadku absolwentów zatrudnionych na podstawie umowy o pracę na czas określony znacznie częściej występują zarobki z najniższych przedziałów, czyli poniżej 1,5 tys. zł netto, a największa grupa otrzymuje wynagrodzenie w przedziale 2000–2499 zł netto. Większy odsetek osób zatrudnionych na okres próbny otrzymuje wyższą pensję (przedział 3000–3999 zł netto). Duże zróżnicowanie wynagrodzeń występuje wśród respondentów pracujących na podstawie umowy o dzieło. Najczęściej zarabiają oni 3000–3999 zł netto miesięcznie, a mediana w tej grupie wynosi 2500–2999 zł netto. Najmniej korzystnie wygląda sytuacja osób pracujących na podstawie umowy-zlecenia. Połowa respondentów z tej grupy pobiera wynagrodzenie mniejsze niż 2 tys. zł netto miesięcznie, a ponad jedna czwarta zadeklarowała zarobki w przedziale 800–1499 zł netto. Respondenci w tej grupie najrzadziej ze wszystkich pozostałych grup otrzymują najwyższe wynagrodzenie, czyli powyżej 4 tys. zł netto.

Ponad 40 proc. respondentów deklaruje, że w swojej pracy wykorzystuje w dużym lub w bardzo dużym stopniu wiedzę zdobytą podczas studiów. Co czwarty ankietowany przyznał, że z tej wiedzy w zasadzie nie korzysta w swojej pracy zawodowej, a jedna trzecia badanych stwierdziła, że wykorzystuje ją w średnim stopniu. Najczęściej praca zawodowa powiązana jest ze studiami w wypadku osób, które pracują w branżach związanych z edukacją oraz ze zdrowiem i z opieką społeczną – ponad dwie trzecie z nich deklaruje, że w dużym i bardzo dużym stopniu korzysta z informacji zdobytych podczas studiów. W pozostałych branżach odsetek takich osób zawiera się między 32,17 proc. a 40,58 proc. Najrzadziej praca związana jest z ukończonymi studiami w branży usług tradycyjnych (ponad jedna trzecia osób nie wykorzystuje wiedzy nabytej na uniwersytecie). Związek pracy zawodowej i studiów jest także relatywnie nieduży w branżach administracji publicznej i obrony narodowej (blisko 27 proc. korzysta z informacji zdobytych podczas studiów w małym i bardzo małym stopniu) i w branży usług nowoczesnych (ponad 26 proc.). Warto w tym momencie zauważyć, że branże, w których respondenci najczęściej wykorzystują wiedzę związaną z ukończonym kierunkiem studiów, to zarazem te, w których zarobki są najniższe, z kolei w branży o najwyższych zarobkach (usługi nowoczesne) ponad jedna czwarta z nich nie wykonuje zadań związanych ze zdobytym wykształceniem.

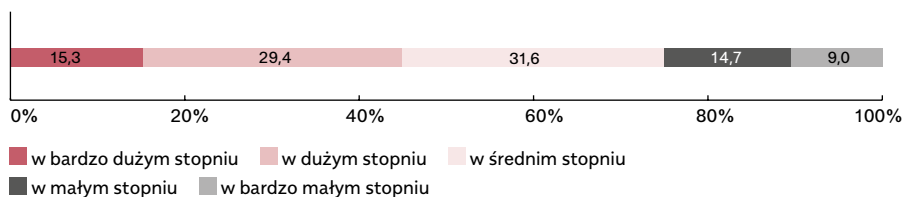
Wynagrodzenie absolwentów pracujących w Polsce – w zależności od formy zatrudnienia (n = 3967)

Wykorzystanie wiedzy zdobytej na studiach przez osoby pracujące w Polsce – w podziale na branże zatrudnienia (n = 3967)

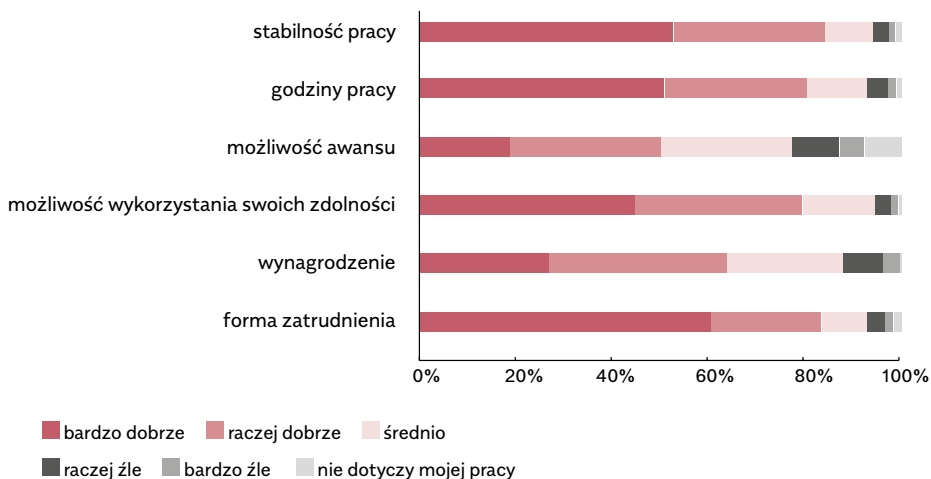
Wykorzystanie wiedzy zdobytej na studiach przez osoby pracujące w Polsce (n = 3967)

Zadowolenie z pracy

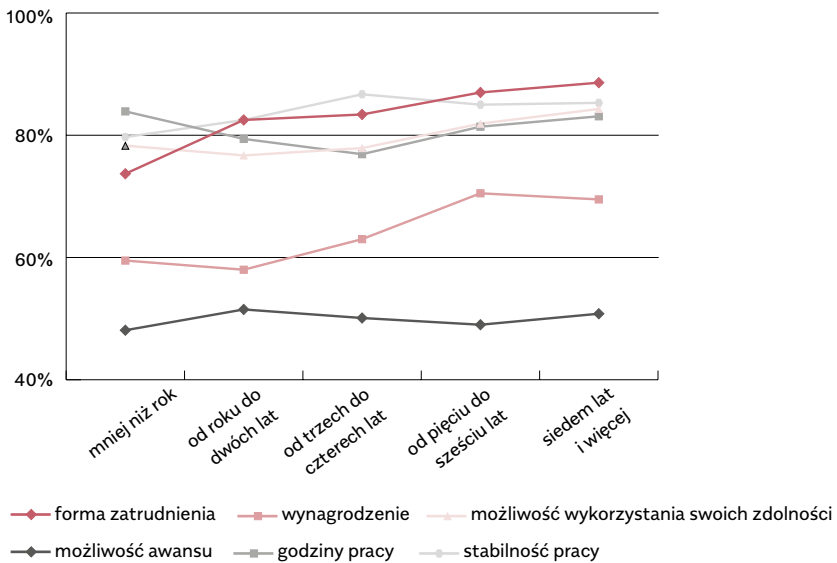
Większość respondentów pozytywnie postrzega swoją pracę – ok. 80 proc. dobrze i bardzo dobrze oceniło formę zatrudnienia, stabilność, godziny pracy i możliwość wykorzystania swoich zdolności. Tylko dwa aspekty okazały się znacznie mniej satysfakcjonujące dla badanych: wynagrodzenie oraz szansa uzyskania awansu. Co interesujące, większa liczba osób lepiej ocenia swoje zarobki niż szanse na awans, ale warto zwrócić uwagę, że badani otrzymywali pensje przekraczające średnie w skali kraju, być może stąd właśnie taka ocena aktualnej pracy. Nieduża możliwość awansu zawodowego może jednak stanowić ważny problem w życiu zawodowym badanych osób.

Zadowolenie z wybranych aspektów pracy wśród absolwentów zatrudnionych w Polsce (n = 3967)

Respondenci z różnych lat są zgodni w ocenie poszczególnych aspektów swojej pracy. Największe różnice w opiniach dotyczą formy zatrudnienia. Większość młodych absolwentów (70 proc.) jest zadowolona z typu swojej umowy, a w starszej grupie poziom ten sięga 90 proc. Taka ocena może się wiązać ze zwiększaniem się w kolejnych latach po uzyskaniu dyplomu liczby umów o pracę na czas nieokreślony. W kolejnych rocznikach absolwentów wzrasta także poziom zadowolenia z otrzymywanego wynagrodzenia, wyższego w kolejnych latach pracy zawodowej. Z kolei ocena możliwości awansu wśród respondentów jest w zasadzie niezmienna: we wszystkich analizowanych rocznikach szanse promocji na wyższe stanowisko dobrze i bardzo dobrze ocenia blisko połowa respondentów. Co zaskakujące, nie widać przekonania o powiązaniu stażu pracy ze zwiększeniem szans na awans.

Osoby zatrudnione w Polsce zadowolone i bardzo zadowolone z wybranych aspektów pracy – w zależności od czasu, jaki upłynął od ukończenia przez nie studiów (n = 3967)

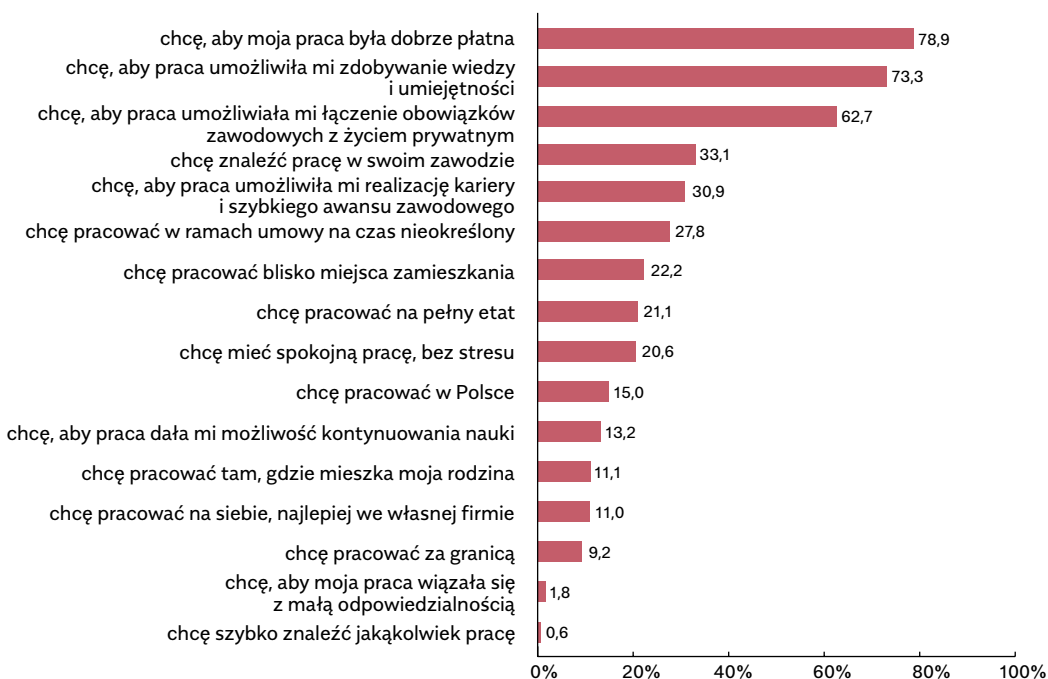

W ramach badania ankietowani zostali poproszeni o wskazanie, na jakiej pracy im zależy, jakie elementy pracy są dla nich najważniejsze. Każdy z nich mógł wybrać maksymalnie pięć odpowiedzi, które uznał za najważniejsze – nawet jeśli, jego zdaniem, pozostałe odpowiedzi były ważne, musiał się zdecydować na ograniczenie wyboru. Podczas interpretacji wyników należy mieć zatem na uwadze, że niższa pozycja rankingowa danej cechy nie oznacza, że jest

ona nieistotna, lecz jedynie, że nie uzyskała najwyższego priorytetu wśród uczestników badania.

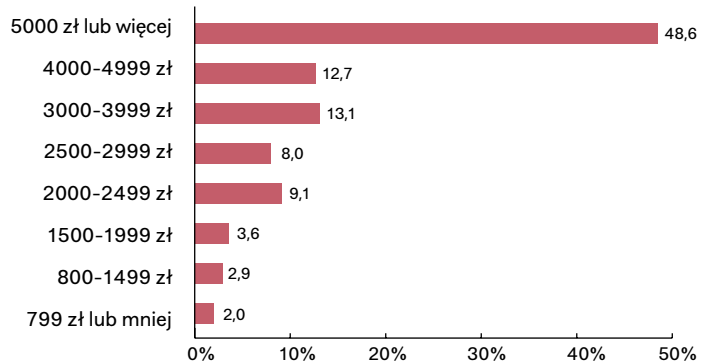
Respondenci szczególnie często wspominali, że zależy im na wysokim wynagrodzeniu – jest to istotne dla 80 proc. badanych. Co ciekawe, niemal ten sam odsetek respondentów chciałby, żeby ich praca dawała możliwość rozwoju zawodowego, a niewiele mniej wspomina o możliwości łączenia pracy z życiem osobistym (work-life balance). Te trzy warunki mają znaczenie niemal dla wszystkich respondentów, pozostałe aspekty były wybierane rzadziej. Wśród nich znalazły się praca w wyuczonym zawodzie (wskazana przez jedną trzecią respondentów), a także dążenie do kariery i awansu zawodowego. Forma pracy również nie była najważniejsza dla ogółu respondentów, przy czym warto zauważyć, że bardziej pożądaną jest zatrudnienie na podstawie umowy o pracę (prawie 28 proc. wskazań) niż prowadzenie własnej działalności gospodarczej (ok. 11 proc.). Respondenci nie dążą do wyjazdu za granicę (jest to istotne tylko dla niespełna 10 proc.), ale nie wykluczają takiej możliwości, z kolei praca w Polsce jest priorytetem dla blisko 15 proc. osób. Tylko pojedynczy ankietowani uznali, że zależy im na pracy, która nie będzie wymagała od nich odpowiedzialności, lub na jakiegokolwiek pracy, byle tylko mogli ją otrzymać.

Oczekiwania respondentów zatrudnionych w Polsce wobec pracy (n = 3959)

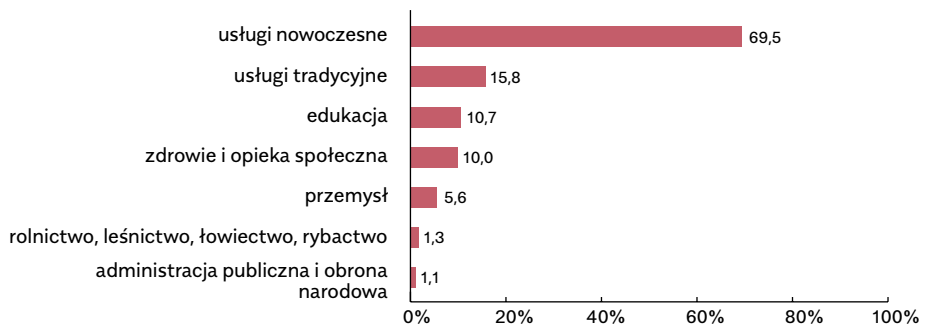

Respondenci w różnym wieku mają podobne oczekiwania wobec pracy, choć w kilku wypadkach widać pewne różnice. Trzy najważniejsze cechy – wynagrodzenie, możliwość rozwoju zawodowego oraz łączenie życia zawodowego z prywatnym – są na czele rankingu we wszystkich rocznikach absolwentów. Wyraźnie widać jednak, że wraz z wiekiem wzrasta znaczenie wysokości wynagrodzenia, a także chęć pogodzenia życia zawodowego z prywatnym. Najmłodszy ankietowani oczekują, że praca da im możliwość szybkiego awansu i realizacji kariery, zdecydowanie częściej niż ich starsi koledzy oczekują również, że będą pracować w wyuczonym zawodzie lub wyjadą za granicę. Wraz z wiekiem wzrasta znaczenie innych cech pracy zawodowej – bardziej istotne staje się zatrudnienie w niewielkiej odległości od miejsca zamieszkania i od miejsca zamieszkania rodziny respondenta, a także forma pracy (umowa na czas nieokreślony).

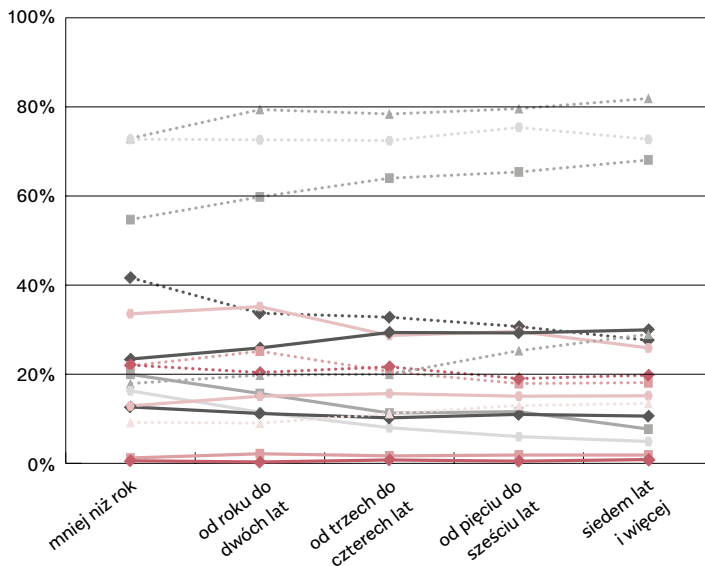
Wynagrodzenie respondentów prowadzących działalność gospodarczą w Polsce (n = 449)

Branża, w której pracują respondenci prowadzący działalność gospodarczą w Polsce (n = 449)

Oczekiwania absolwentów wobec pracy – w zależności od czasu, jaki upłynął od ukończenia studiów (n = 3959)

- ◆ chcę szybko znaleźć jakąkolwiek pracę
- ◆ chcę, aby moja praca wiązała się z małą odpowiedzialnością
- ◆ chcę pracować tam, gdzie mieszka moja rodzina
- ◆ chcę pracować w Polsce
- ◆ chcę pracować na siebie, najlepiej we własnej firmie
- ◆ chcę, aby praca dała mi możliwość kontynuowania nauki
- ◆ chcę pracować za granicą
- ◆ chcę pracować blisko miejsca zamieszkania
- ◆ chcę mieć spokojną pracę, bez stresu
- ◆ chcę pracować na pełny etat
- ◆ chcę pracować w ramach umowy na czas nieokreślony
- ◆ chcę, aby praca umożliwiła mi realizację kariery i szybkiego awansu zawodowego
- ◆ chcę znaleźć pracę w swoim zawodzie
- ◆ chcę, aby praca umożliwiała mi łączenie obowiązków zawodowych z życiem prywatnym
- ◆ chcę, aby praca umożliwiła mi zdobywanie wiedzy i umiejętności
- ◆ chcę, aby moja praca była dobrze płatna

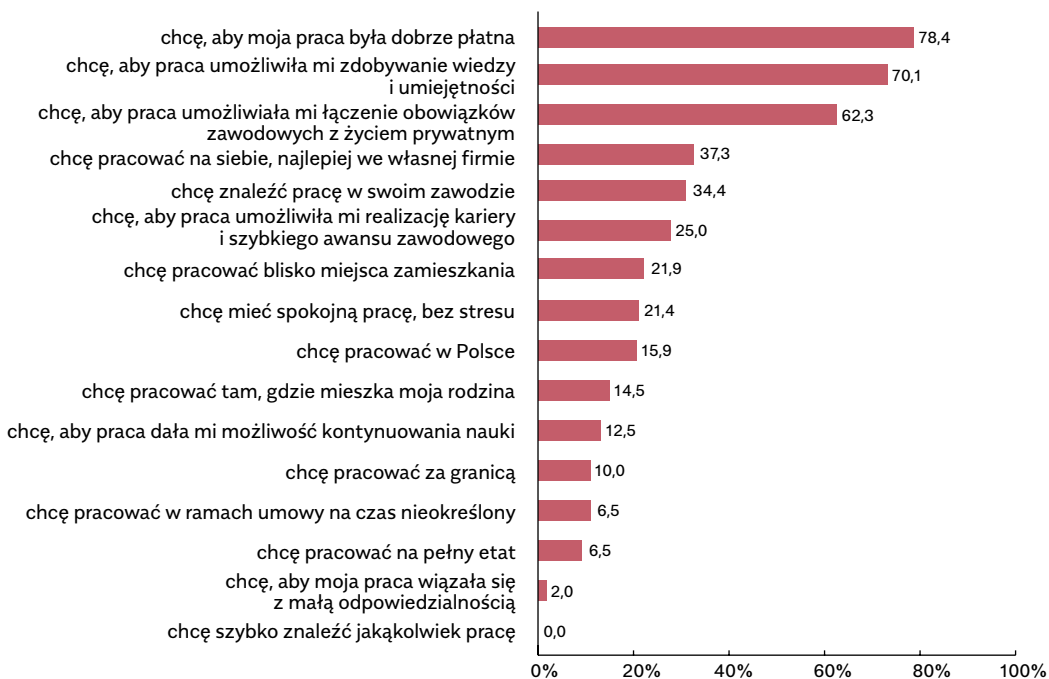
Charakterystyka respondentów: osoby prowadzące działalność gospodarczą

Ponad 11 proc. uczestników badania prowadzi własną firmę. Jak wskazano we wcześniejszych analizach, najczęściej zajmowali się tym najstarsi respondenci. Ankietowani, którzy zdecydowali się na rozpoczęcie działalności gospodarczej, nie różnią się od reszty badanych w zakresie aktywności podczas studiów – podobnie jak pozostali, brali udział w stażach oraz praktykach w kraju i pracowali. Nieco częściej niż ogół badanych w trakcie studiów mieli pracę związaną ze studiowanym przez siebie kierunkiem (ponad 67 proc.). Również nieco wcześniej uzyskiwali stałe zatrudnienie – połowa podczas studiów, a prawie 43 proc. po

otrzymaniu dyplomu. Różnice te nie są jednak duże i raczej nie przesądzają o wyborze drogi zawodowej tej grupy absolwentów.

Wśród osób, które prowadzą własną firmę, 8 proc. wciąż studiuje, co jest wynikiem niższym niż w całej badanej próbie, a ponad 11 proc. deklaruje pozostawanie wcześniej bez pracy przez okres ponad sześć miesięcy (co jest wynikiem nieco wyższym niż w całej badanej próbie). Przedsiębiorcy znacznie rzadziej niż pozostali respondenci wskazują, że pracowali za granicą przez co najmniej pół roku (10,47 proc. w porównaniu z 23,36 proc. wśród wszystkich absolwentów), lecz wynik ten jest zbliżony do grupy osób, które obecnie pracują w Polsce (niezależnie od formy zatrudnienia). Jedna czwarta ma w najbliższej rodzinie kogoś, kto wykonywał podobną pracę – jest to wynik trochę wyższy niż u reszty badanych, co może sugerować, że chęć zakładania własnej firmy wiąże się w jakimś stopniu z doświadczeniami rodzinnymi. Wskaźnik wykorzystania wiedzy zdobytej na studiach w prowadzeniu firmy był zbliżony do poziomu w całej badanej próbie.

Oczekiwania absolwentów prowadzących działalność gospodarczą w Polsce wobec pracy (n = 449)

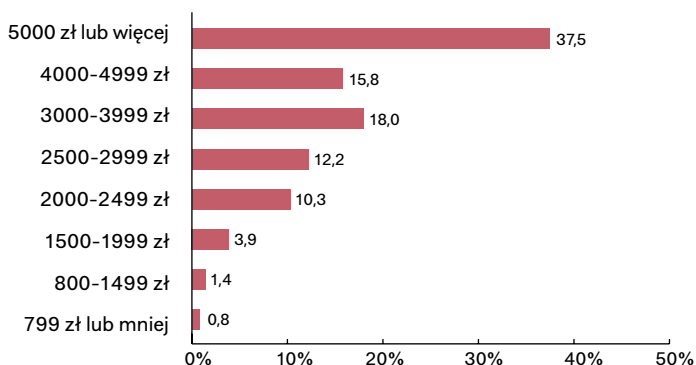
Zdecydowana większość właścicieli firm (blisko 82 proc.) nie zatrudnia pracowników – pracuje zatem w formie samozatrudnienia. Więcej niż dwóch pracowników zatrudnia tylko co dziesiąty z nich.

Osoby prowadzące firmy najczęściej działały w obszarze usług nowoczesnych (ponad dwie trzecie odpowiedzi), znacznie rzadziej w innych branżach, takich jak przemysł, zdrowie i opieka społeczna czy administracja publiczna i ochrona narodowa. Niemal wszyscy badani z tej grupy deklarowali, że pracują w sektorze prywatnym (90 proc.), pozostali zaś działają na rzecz sektora publicznego (6,46 proc.) i pozarządowego (2 proc.).

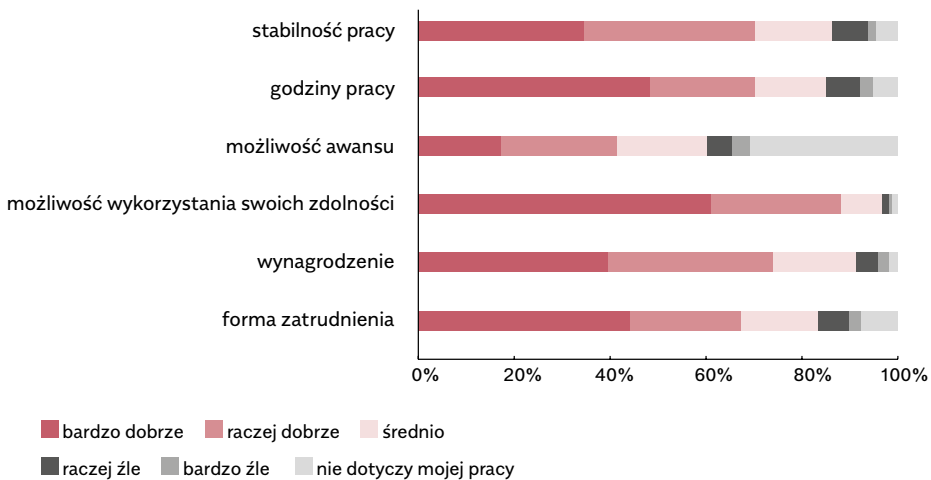
Wynagrodzenia netto przedsiębiorców są znacznie wyższe od średnich zarobków w kraju, a także od zarobków deklarowanych przez innych uczestników badania. Niemal połowa respondentów z tej grupy deklarowała, że ich miesięczne wynagrodzenie przekracza 5 tys. zł netto. Mediana zarobków zawiera się w przedziale 4000–4999 zł netto i jest najwyższa ze wszystkich analizowanych grup.

Osoby prowadzące działalność gospodarczą znacznie gorzej od innych oceniają swoją formę zatrudnienia – zadowolonych i bardzo zadowolonych jest 67 proc. absolwentów (w całej badanej próbie – 80 proc.). Przedsiębiorcy bardziej krytycznie ocenili także kwestię godzin pracy i jej stabilności (w obu kwestiach pozytywnie wypowiadało się ok. 70 proc. ankietowanych – przy 80 proc. wśród wszystkich badanych absolwentów). Częściej niż ogół respondentów grupa ta twierdzi, że praca pozwala im wykorzystywać posiadane zdolności (ponad 88 proc. osób zadowolonych i bardzo zadowolonych, czyli o 9 proc. więcej niż ogół respondentów). Osoby prowadzące działalność gospodarczą są bardziej usatysfakcjonowane ze swoich zarobków niż pozostali ankietowani, a blisko jedna trzecia z nich twierdzi także, że ich praca nie zakłada możliwości awansu (co ze specyfiki tego rodzaju zatrudnienia).

Wynagrodzenie osób na stanowiskach kierowniczych pracujących w Polsce (n = 1398)

Ocena wybranych aspektów pracy przez respondentów prowadzących działalność gospodarczą w Polsce (n = 449)

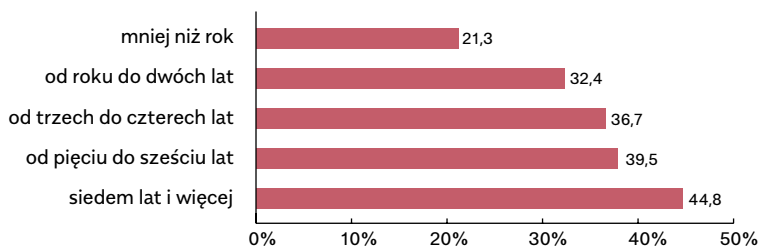

Najważniejsze oczekiwania dotyczące wymarzonej pracy nie różnią się w wypadku osób prowadzących działalność gospodarczą od odpowiedzi ankietowanych pracujących na podstawie innych typów zatrudnienia. Na czele listy znalazły się trzy cechy: wysokie zarobki, perspektywa rozwoju zawodowego i możliwość łączenia życia zawodowego z prywatnym. Na kolejnym miejscu respondenci z tej grupy wskazali pracę we własnej firmie (jest to ważne dla ponad 37 proc. z nich) – wskaźnik ten jest ponad czterokrotnie wyższy niż u pozostałych uczestników badania. Niższy jest z kolei w tej grupie odsetek osób, którym zależy na umowie o pracę (6,47 proc.), z czego można wnioskować, że przedsiębiorcy są zadowoleni ze swojej sytuacji zawodowej i nadal chcą pracować w dotychczasowej formie.

Charakterystyka respondentów: osoby pracujące na stanowisku kierowniczym

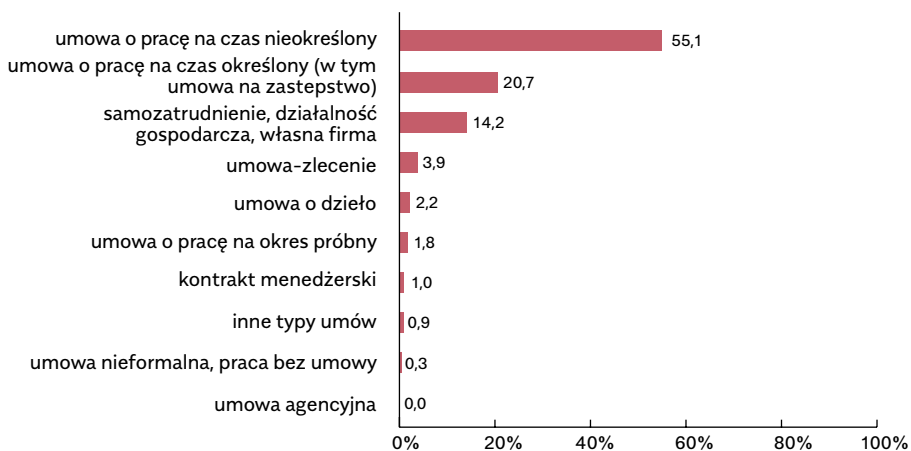
Ponad jedna trzecia (35,24 proc.) wszystkich respondentów deklarowała, że kieruje pracą innych osób. Odsetek zatrudnionych na stanowiskach kierowniczych wzrasta wraz z wiekiem ankietowanych: najczęściej taką pracę wykonują najstarsi respondenci (blisko 45 proc.), a najrzadziej – najmłodszy (niewiele ponad 21 proc.).

Odsetek respondentów zatrudnionych na stanowiskach kierowniczych – w podziale na lata ukończenia studiów (n = 5332)

Osoby zatrudnione obecnie na stanowiskach kierowniczych podczas studiów nieco częściej niż ogół respondentów pracowały zawodowo (szczególnie w trakcie roku akademickiego), a ich działalność zawodowa była ściślej związana niż u pozostałych ankietowanych z kierunkiem studiów. Respondenci ci nieco wcześniej od reszty badanych zaczęli swoją pierwszą stałą pracę – 50 proc. jeszcze podczas studiów, a 42 proc. po zakończeniu nauki. Różnica ta nie jest jednak duża w stosunku do ogółu osób badanych. Piastowanie stanowiska kierowniczego nie wynika z lojalności wobec firmy, w której respondent rozpoczął swoją drogę zawodową – osoby z tej grupy równie często zmieniali zatrudnienie, jak pozostali badani.

Forma umowy, na podstawie której pracują respondenci na stanowiskach kierowniczych w Polsce (n = 1398)

Ponad 11 proc. badanych przedstawicieli kadry kierowniczej nadal się uczy (przede wszystkim na studiach doktoranckich, magisterskich II stopnia lub podyplomowych). Niespełna 3 proc. zajmuje się również wolontariatem. W tej grupie niemal 6 proc. doświadczyło bezrobocia dłuższego niż pół roku (wynik niższy niż w całej badanej próbie), a prawie 9 proc. pracowało za granicą dłużej niż sześć miesięcy (dużo mniej niż w całej próbie, ale podobnie jak w grupie przedsiębiorców). W kwestii wykorzystywania w pracy zawodowej wiedzy zdobytej podczas studiów kadra kierownicza nie różni się od pozostałych badanych grup.

Osoby na stanowiskach kierowniczych są zatrudnione przeważnie na podstawie umowy o pracę – większość na czas nieokreślony, część (20 proc.) na czas określony. Większy odsetek osób z tej grupy niż w całej badanej populacji prowadzi działalność gospodarczą i zatrudnia pracowników.

Wynagrodzenie osób na stanowiskach kierowniczych jest wyższe niż ogółu respondentów – ponad jedna trzecia z nich zarabia więcej niż 5 tys. zł netto. Mediana zarobków jest również wyższa i mieści się w przedziale 4000–4999 zł netto. Warto zwrócić uwagę, że pensje absolwentów na stanowiskach kierowniczych są niższe od zarobków osób prowadzących działalność gospodarczą.

W pierwszym roku po ukończeniu studiów niewiele osób otrzymuje stanowisko kierownicze, w kolejnych latach liczba ta systematycznie wzrasta, najszybciej wśród absolwentów kierunków technicznych (w okresie do czterech lat po dyplomie blisko połowa zajmuje kierownicze stanowisko), a najwolniej wśród absolwentów kierunków filologicznych i medycznych, ale różnice między poszczególnymi grupami nie są duże. Z analizy wykluczono kierunki studiów, które ukończyła najmniejsza liczba absolwentów (artystyczne i rolnicze).

Forma umowy, na podstawie której pracują respondenci zatrudnieni w Polsce, którzy w swojej karierze przez co najmniej sześć miesięcy pozostawali bez pracy (n = 304)

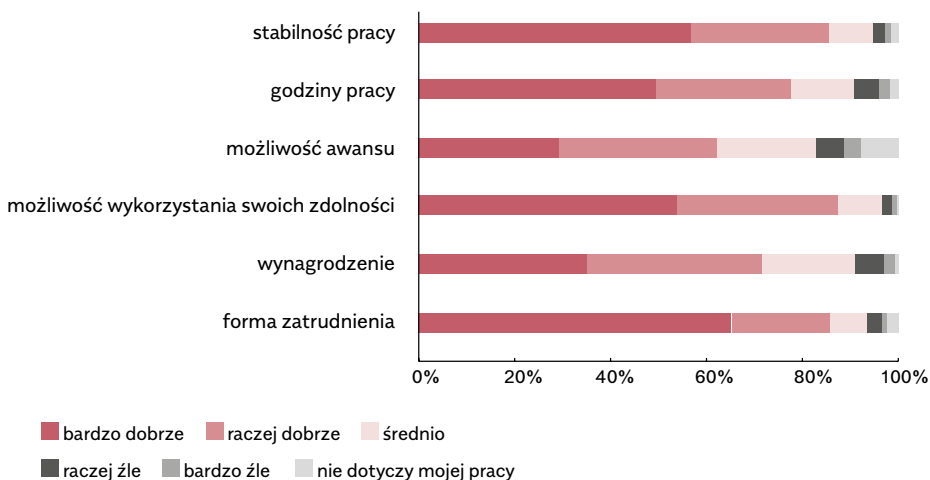

Respondenci zajmujący stanowisko kierownicze – w zależności od ukończonego kierunku i liczby lat od ukończenia studiów

		czas od ukończenia studiów				
		mniej niż rok	od roku do dwóch lat	od trzech do czterech lat	od pięciu do sześciu lat	siedem lat i więcej
kierunki studiów	humanistyczny	20,8%	31,6%	39,1%	37,6%	53,2%
	filologiczny	20,5%	21,5%	25,7%	32,5%	43,1%
	społeczny i prawny	21,7%	32,4%	29,5%	39,8%	40,3%
	ekonomiczny	27,5%	33,0%	39,0%	45,9%	39,2%
	matematyczny, informatyczny i przyrodniczy	13,6%	31,0%	39,7%	38,1%	49,1%
	techniczny	23,4%	36,4%	46,2%	47,5%	46,0%
	medyczny	23,8%	33,0%	26,0%	32,5%	36,1%

Osoby na stanowiskach kierowniczych są bardziej zadowolone z większości aspektów wykonywanej pracy niż pozostali badani. Podobnie jak inni ankietowani oceniają formy zatrudnienia i stabilność pracy (ponad 80 proc. pozytywnych opinii), nieco mniej entuzjastycznie odnoszą się do godzin pracy. Lepiej niż ogół respondentów oceniają kwestie wynagrodzenia i możliwości uzyskania awansu. Odsetek respondentów zadowolonych (bardzo lub raczej zadowolonych) z zarobków to 71,45 proc., czyli o blisko osiem punktów procentowych więcej niż u pozostałych badanych. Szanse na uzyskanie awansu wysoko i bardzo wysoko ocenia ponad 62 proc. osób na stanowiskach kierowniczych (12 proc. więcej niż reszta badanych). Osoby na stanowiskach kierowniczych nieco częściej niż pozostali respondenci twierdzą, że mogą wykorzystać w pracy swoje zdolności i umiejętności (takie zdanie wyraziło 87,34 proc. badanych).

Zadowolenie z wybranych aspektów pracy u osób na stanowiskach kierowniczych (n = 1398)

Oczekiwania wobec pracy osób na stanowisku kierowniczym nie różnią się od oczekiwań pozostałych grup i dotyczą: wysokości zarobków, rozwoju zawodowego oraz łączenia życia zawodowego i prywatnego. Osoby na stanowiskach kierowniczych znacznie częściej podkreślały, że ważne są dla nich szybki rozwój kariery i możliwość awansu.

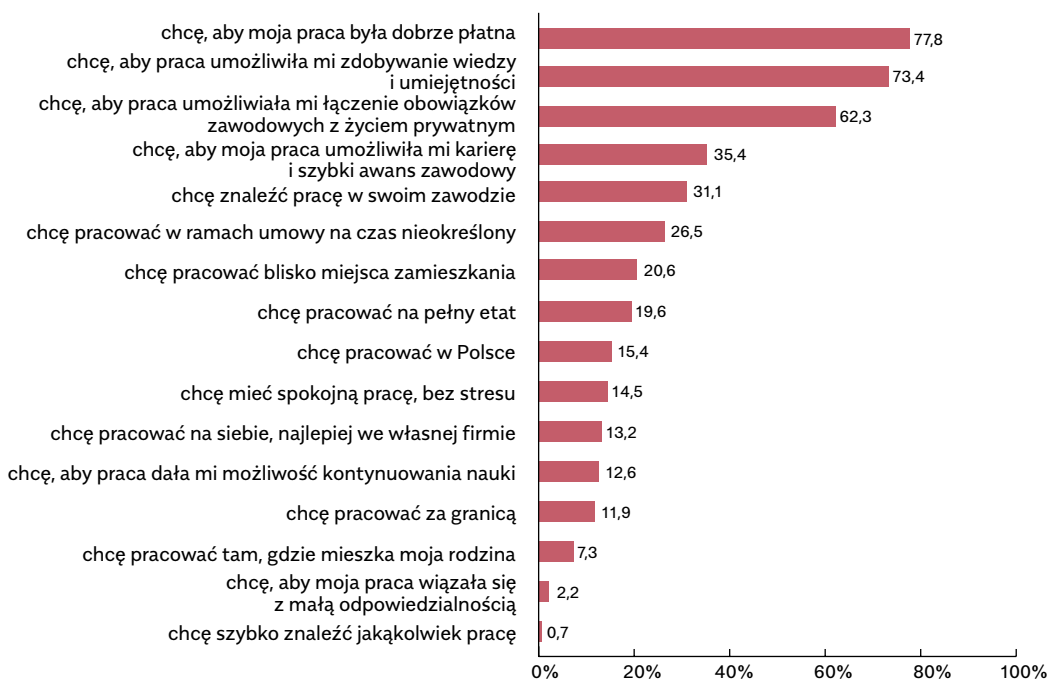
Charakterystyka respondentów: osoby z doświadczeniem bezrobocia

Blisko 9 proc. spośród wszystkich respondentów zadeklarowało, że w dotychczasowym życiu zawodowym przebywało na bezrobociu – zarówno płatnym, jak i bezpłatnym – przez okres dłuższy niż pół roku. Jest to wynik o tyle ciekawy, że zdecydowana większość badanych osób wskazywała, że znalezienie pierwszej stałej pracy zajęło im mniej niż miesiąc (o czym była mowa wcześniej). W niniejszym raporcie zdecydowano się zatem przeanalizować sytuację osób pracujących, które wcześniej były bezrobotne, i poszukać czynników, które mogły wpłynąć na ich drogę zawodową, a także sprawdzić, w jaki sposób doświadczenie bezrobocia odcisnęło się na ich karierach.

W grupie osób, które pozostawały bez pracy przez okres dłuższy niż sześć miesięcy, w chwili przeprowadzenia badania 12 proc. studiowało, a niemal 10 proc. deklaroowało, że poszukuje zatrudnienia. Blisko trzy czwarte respondentów pracowało zarobkowo, z czego jedna trzecia poza Polską, co jest wynikiem zdecydowanie wyższym niż w całej badanej próbie. Może to sugerować, że problem ze znalezieniem pracy w kraju zachęcił tych respondentów do emigracji.

Respondenci z grupy, która doświadczyła bezrobocia, podobnie jak inni badani wskazywali, że uczestniczyli w trakcie studiów w stażach i praktykach w Polsce, z kolei nieco częściej niż ogół respondentów deklarowali, że w trakcie nauki nie pracowali zawodowo (28,99 proc.). Prace podejmowane przez ankietowanych z tej grupy w trakcie nauki częściej niż u innych badanych nie miały związku z kierunkiem studiów (deklarowało tak niemal 60 proc. ankietowanych, podczas gdy w całej próbie ok 44 proc.). Prawie dwie trzecie osób z tej grupy wykonywało stałą pracę, i odsetek ten jest zbliżony do pozostałych badanych absolwentów, ale znacznie później rozpoczynali taką pracę: ponad 69 proc. uzyskiwało stałe zatrudnienie dopiero po ukończeniu studiów, a w trakcie nauki – ok. 23 proc. W całej próbie stałą pracę dopiero po ukończeniu studiów rozpoczęło znacznie mniej osób (50 proc.).

Oczekiwania osób pracujących na stanowisku kierowniczym wobec pracy (n = 1398)

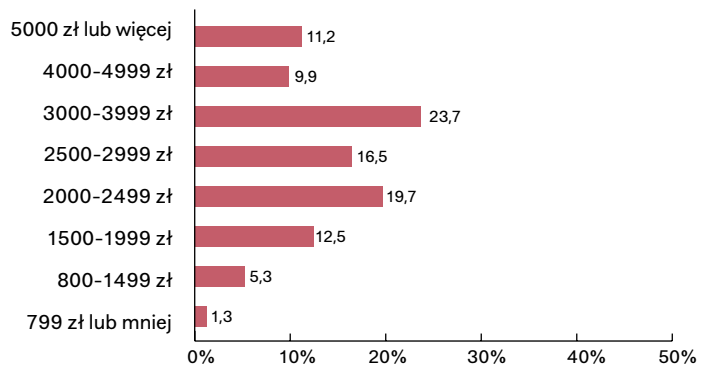

Osoby, które przebywały na bezrobociu przez ponad pół roku, a w chwili badania pracowały w Polsce, znacznie rzadziej niż respondenci z pozostałych grup były zatrudniane na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony (38,49 proc. w porównaniu z 50,52 proc.), ale nieco częściej były zatrudniane na podstawie umowy na czas określony (prawie 30 proc. w porównaniu z 25 proc.).

w całej badanej populacji), a także prowadziły własną działalność gospodarczą (ponad 17 proc. w porównaniu z 11 proc.).

Zarobki osób, które doświadczyły bezrobocia, a teraz pracują w Polsce, są znacznie niższe od zarobków wszystkich pracujących respondentów. Najczęściej wskazywany przedział obecnych zarobków to 3000–3999 zł netto, a mediana zawiera się w przedziale 2500–2999 zł netto.

Wynagrodzenie otrzymywane przez respondentów zatrudnionych w Polsce, którzy w swojej karierze przez co najmniej sześć miesięcy pozostawali bez pracy (n = 304)

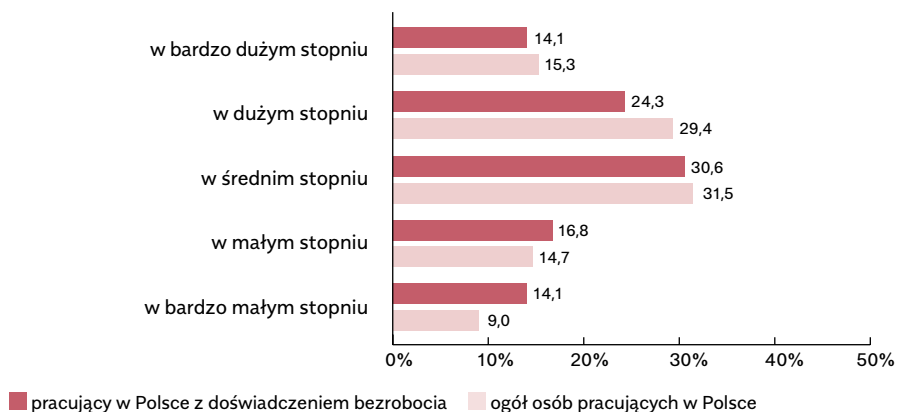

Absolwenci, którzy doświadczyli bezrobocia, rzadziej niż pozostałe badane grupy pracują na stanowiskach kierowniczych (26,97 proc. w porównaniu z 35,24 proc.), co może oznaczać, że mają większe trudności w osiągnięciu awansu zawodowego. Częściej jednak wykonują pracę, która nie jest w żaden sposób związana z ich studiami, a rzadziej taką, w której wykorzystują wiedzę i umiejętności zdobyte podczas studiów.

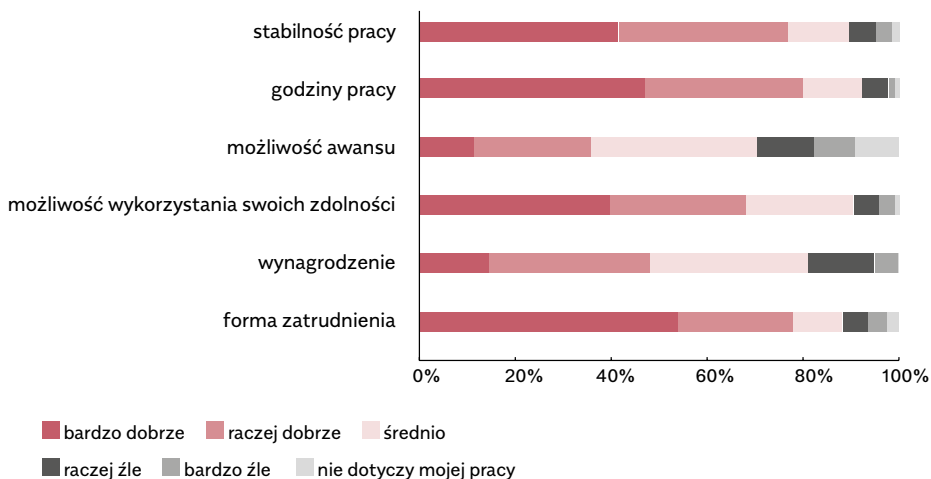
Osoby pozostające wcześniej na bezrobociu gorzej oceniają swoją obecną pracę niemal w każdym analizowanym aspekcie niż ogół respondentów zatrudnionych w Polsce. Zdecydowanie bardziej negatywnie odnoszą się do kwestii wynagrodzenia i możliwości awansu zawodowego – czyli tych aspektów, które są najmniej satysfakcjonujące dla ogółu badanych zatrudnionych w Polsce. Warto jednak zwrócić uwagę, że gorzej została również oceniona możliwość wykorzystania nabytych zdolności w obecnej pracy. Może to być powiązane z tym, że częściej niż ogół respondentów wykonują oni zajęcia nie w pełni zgodne z ukończonym kierunkiem studiów. Mniejsze różnice w ocenach dotyczą stabilności zatrudnienia i formy umowy, a jedyny aspekt, w którym różnice między tymi dwiema grupami nie występują, dotyczy godzin pracy. Wyraźnie jednak widać, że osoby, które wcześniej były bezrobotne, oceniają swoją pracę gorzej niż ogół ankietowanych. Może to oznaczać, że bezrobocie na wczesnym

etapie pracy zawodowej (zaraz po studiach) może skutkować wolniejszym rozwojem zawodowym i wykonywaniem prac, które są mniej satysfakcjonujące i niżej wynagradzane.

Wykorzystanie wiedzy ze studiów w pracy przez respondentów zatrudnionych w Polsce, którzy w swojej karierze przez co najmniej sześć miesięcy pozostawali bezrobotni (n = 5332)

Poziom zadowolenia z wybranych aspektów pracy wśród respondentów zatrudnionych w Polsce, którzy w swojej karierze doświadczyli bezrobocia (n = 304)

Oczekiwania respondentów, którzy przez co najmniej sześć miesięcy pozostawali bezrobotni, dotyczące wymarzonej pracy są zbliżone do oczekiwań ogółu badanych. Na pierwszych trzech miejscach umieścili oni zatem: odpowiednio wysokie zarobki, możliwość zdobywania nowej wiedzy i umiejętności oraz zachowanie odpowiednich proporcji między życiem zawodowym a prywatnym. Różnice pojawiają się w innych kwestiach – osoby z tej grupy częściej niż ogół badanych deklarują, że chciałyby pracować w swoim zawodzie (40,92 proc. w porównaniu z 33,06 proc.), częściej chcą otrzymać zatrudnienie na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony (35,31 proc. w porównaniu z 27,78 proc.) oraz mieć spokojną, niestresującą pracę (26,07 proc. w porównaniu z 20,59 proc.). Znacznie rzadziej od ogółu respondentów przedstawiciele tej grupy twierdzili jednak, że zależy im na pracy umożliwiającej szybki awans zawodowy i robienie kariery (24,42 proc. w porównaniu z 30,94 proc.). Wyniki te mogą potwierdzać gorszą sytuację zawodową tych osób i wskazywać, że wykonują one zajęcia mniej stabilne, które w niewielkim stopniu dają możliwość samorealizacji.

Oczekiwania respondentów, którzy doświadczyli bezrobocia, wobec pracy (n = 304)

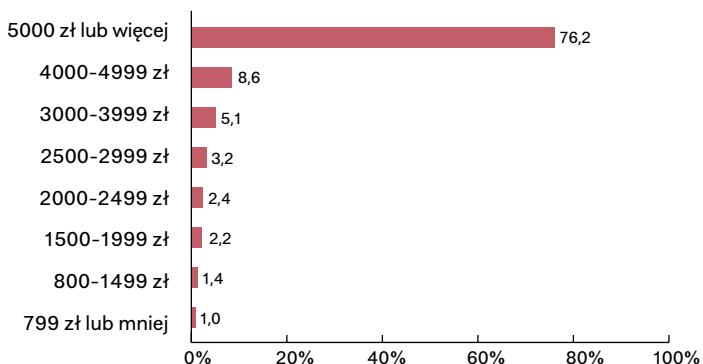

Charakterystyka respondentów: osoby pracujące za granicą

Jedna czwarta (25,60 proc.) respondentów pracuje obecnie za granicą. W tej grupie niewiele ponad 9 proc. kontynuuje jednocześnie edukację na studiach. Osoby zatrudnione za granicą nieco rzadziej niż ogół respondentów odbywały praktyki w Polsce (75,31 proc. w porównaniu z 80 proc.), ale różnica ta nie jest duża. W trakcie studiów podejmowały one pracę zarobkową równie często, jak pozostali respondenci, i była to praca równie często, jak u pozostałych badanych, związana z kierunkiem studiów. Nieco rzadziej z kolei osoby te decydowały się na stałą pracę podczas studiów (niespełna 45 proc. w porównaniu z 50 proc. wśród ogółu ankietowanych).

Absolwenci z tej grupy są zatrudnieni przede wszystkim na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony (60,15 proc. – czyli więcej niż w wypadku osób pracujących w Polsce), rzadziej zaś prowadzą działalność gospodarczą (7,47 proc. w porównaniu z 11,32 proc. wszystkich badanych). Niemal wszyscy otrzymują wynagrodzenie przekraczające 3 tys. zł netto, a ponad trzy czwarte zarabia więcej niż 5 tys. zł netto. Zarobki te są znacznie wyższe od pensji, które otrzymują ich koledzy w Polsce (wliczając w to również przedsiębiorców i osoby pracujące na stanowiskach kierowniczych).

Wynagrodzenie absolwentów pracujących za granicą (n = 1365)

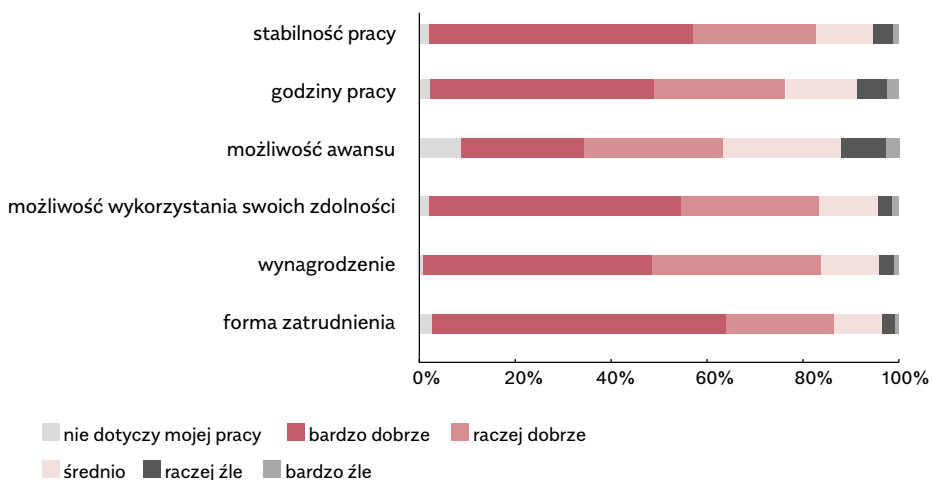

Absolwenci pracujący za granicą zajmują stanowiska kierownicze równie często, jak ich koledzy zatrudnieni w Polsce (niewiele ponad 39 proc.). Respondenci z tej grupy nie różnią się także od reszty respondentów w zakresie wykorzystywania wiedzy zdobytej podczas studiów w pracy zawodowej: w dużym i bardzo dużym stopniu korzysta z niej 51 proc. badanych, w średnim – 29 proc., a w małym i bardzo małym – 20 proc.

Ocena poszczególnych aspektów pracy nie jest wyraźnie różna od ocen, które formułowali respondenci pracujący w Polsce. Wyjątek stanowi wynagrodzenie

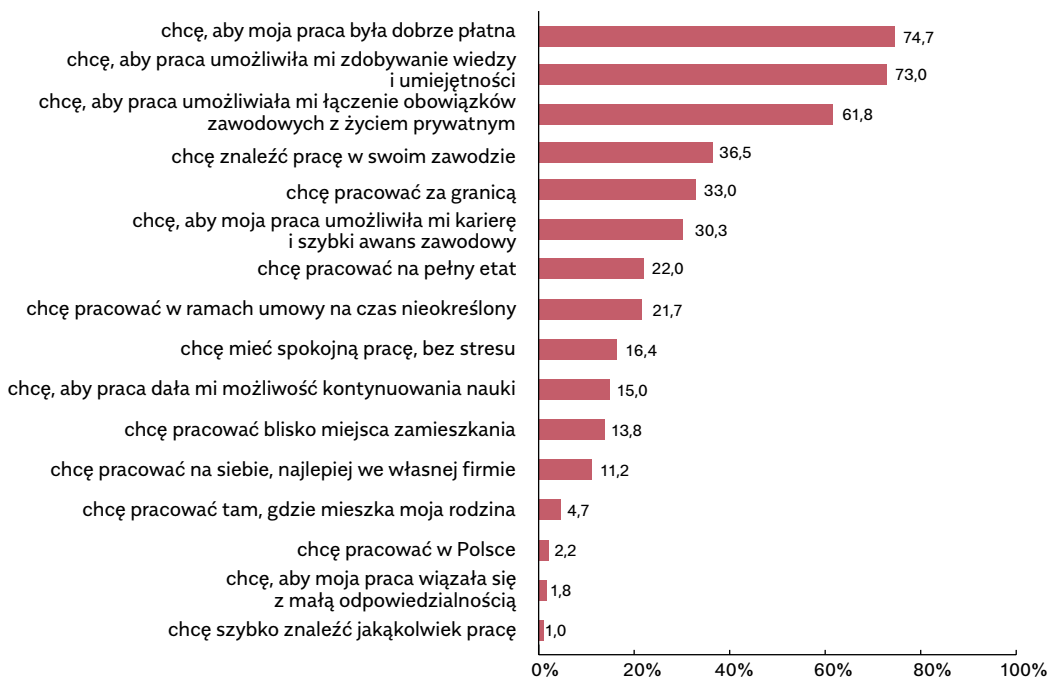
– blisko 83 proc. absolwentów zatrudnionych za granicą określa swoje zarobki jako dobre i bardzo dobre, czym znacznie przewyższa osoby pracujące w Polsce (różnica wynosi blisko dwadzieścia punktów procentowych), w tym osoby prowadzące działalność gospodarczą i pełniące funkcje kierownicze. Jednak już pozostałe aspekty pracy zawodowej są oceniane podobnie – dotyczy to czynników ocenianych zarówno wysoko (forma zatrudnienia, możliwość wykorzystania swoich zdolności), jak i nisko (możliwość awansu). Na niewiele niższym poziomie są również oceniane godziny pracy i stabilność zatrudnienia.

Poziom zadowolenia z wybranych aspektów pracy u respondentów zatrudnionych za granicą (n = 1365)

Absolwenci zatrudnieni za granicą mają wobec swojej pracy podobne oczekiwania jak ich koledzy w Polsce. Najważniejsze elementy – wynagrodzenie, możliwość rozwoju, work-life balance – są takie same w obu grupach. Osoby pracujące poza Polską są raczej zadowolone ze swojej sytuacji zawodowej i nie zamierzają wracać do kraju. W tej grupie znacznie większy odsetek respondentów jest zdania, że chce pracować za granicą (twierdzi tak ponad 33 proc. ankietowanych w porównaniu z 9,17 proc. w całej badanej próbie), z kolei znacznie mniej osób za najważniejszą uznaje pracę w kraju (2,2 proc. w porównaniu z niemal 15 proc. wszystkich wskazań). Respondenci ci, zapewne ze względu na doświadczenie emigracji, rzadziej od osób pracujących w Polsce deklarowali, że zależy im na zatrudnieniu blisko miejsca zamieszkania (13,77 proc. w porównaniu z 22,15 proc.) i w bezpośredniej bliskości swojej rodziny (4,69 proc. w porównaniu z 11,09 proc.). Mniej zależy im również na umowie o pracę na czas nieokreślony (21,68 proc. w porównaniu z 27,78 proc.).

Oczekiwania absolwentów zatrudnionych za granicą wobec pracy (n = 1365)

Forma umowy, na podstawie której pracują respondenci za granicą (n = 1365)

Dalsza edukacja, kompetencje i znajomość języków obcych

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

● ● ● ● ● ● ● ●

○ ○ ○ ○

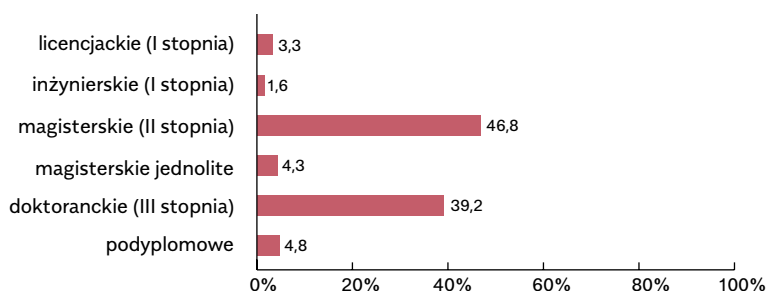
● ○ ● ○ ○ ○

Jednym z kluczowych wątków badania dalszych losów stypendystów programu Erasmus było sprawdzenie, jak układają się ich ścieżki edukacyjne, a także uzyskanie odpowiedzi na pytanie o to, czy wyjazd wpłynął na decyzję o kontynuowaniu edukacji, o podjęciu kolejnych studiów lub o rozpoczęciu kariery naukowej. W ramach badania zdecydowano się na skrócenie analizy dotyczącej ukończonych studiów (w trakcie których respondent wyjechał na stypendium) na rzecz rozwinięcia analiz dotyczących obecnej sytuacji edukacyjnej uczestników. Opis został rozbudowany o analizę dotyczącą kompetencji i umiejętności oraz znajomości języków obcych. W niniejszym rozdziale zawarto informacje dotyczące osób, które zdecydowały się kontynuować studia zarówno na kolejnym, wyższym poziomie (na przykład studia II stopnia), jak i na kolejnym kierunku (na różnych poziomach, poczynając od studiów I stopnia). Osobny podrozdział poświęcono absolwentom, którzy zdecydowali się na karierę naukową: studentom studiów doktoranckich i osobom, które uzyskały stopień doktora.

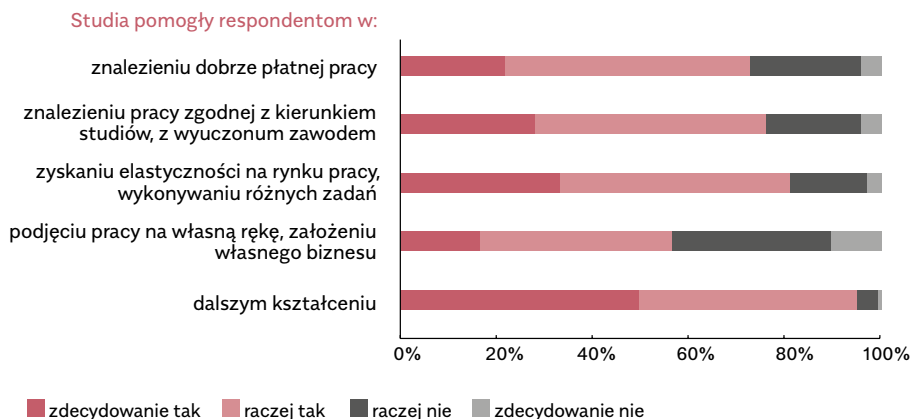
Ocena ukończonych studiów

Respondenci w większości byli bardzo zadowoleni ze swoich studiów. Ponad 90 proc. absolwentów zgodziło się (odpowiedzi „zdecydowanie tak” lub „raczej tak”), że dzięki studiom mogło podjąć dalsze kształcenie, a ponad 80 proc. – że zyskało lepsze możliwości funkcjonowania na rynku pracy. Zdecydowana większość uczestników badania jest również zdania, że studia ułatwiają zdobycie dobrze płatnej pracy, a po ukończeniu wybranego przez siebie kierunku studiów rosną szanse na pracę w zawodzie i uzyskanie zatrudnienia zgodnego z wyuczonym zawodem lub ukończonym kierunkiem kształcenia. Niższe oceny pojawiają się w związku z przedsiębiorczością i zakładaniem własnych firm – zdaniem jedynie 56 proc. absolwentów studia przygotowały ich dobrze do podejmowania działalności gospodarczej, z kolei tylko 10 proc. ankietowanych twierdziło, że w ogóle nie przyczyniły się do budowania postaw przedsiębiorczych.

Poziom studiów na którym znajdują się osoby kontynuujące naukę (n = 1492)

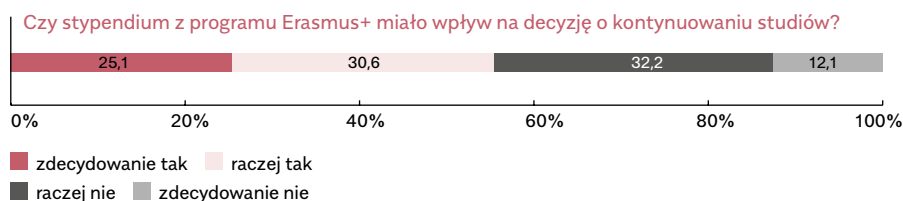

Ocena ukończonych studiów przez ogół respondentów (n = 6877)

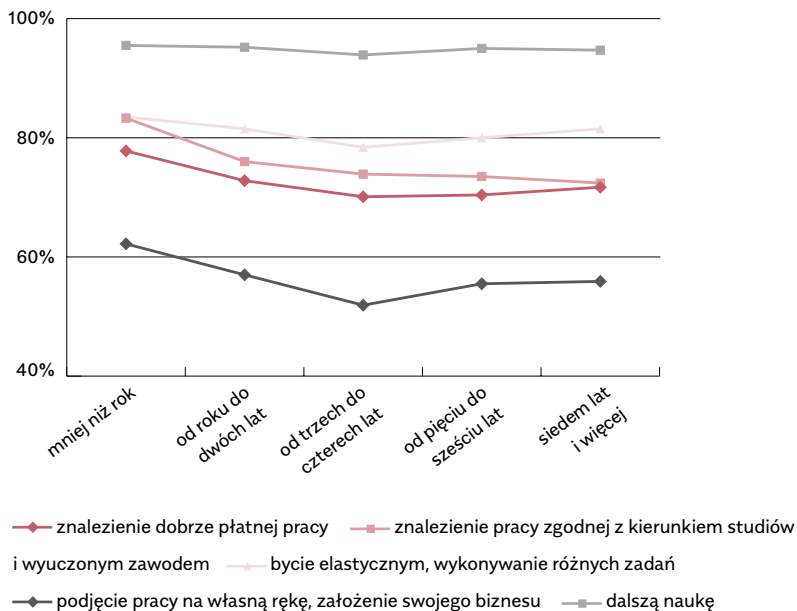

Absolwenci z różnych roczników mają odmienne zdanie na temat korzyści, jakie przyniosły im studia. We wszystkich badanych aspektach najwyższe oceny przydzielali najmłodsi respondenci – osoby, które ukończyły studia w 2017 roku, z kolei każdy analizowany aspekt studiów był gorzej oceniany przez starsze roczniki absolwentów. Prawdopodobnie spadek poziomu ocen wynika z tego, że starsi respondenci mieli możliwość zweryfikowania w praktyce, w jakiej mierze ich wiedza i umiejętności wyniesione ze studiów są przydatne na rynku pracy. Respondenci z różnych lat podobnie postrzegają wpływ studiów na swoje późniejsze funkcjonowanie na rynku pracy: najwyżej oceniają możliwość dalszego kształcenia, w następnej kolejności – uzyskanie elastyczności na rynku pracy, a także zdobycie pracy dobrze płatnej i zgodnej z wyuczonym zawodem. Absolwenci w różnym wieku na niskim poziomie oceniają wpływ studiów na zakładanie własnej działalności gospodarczej. Warto ponadto zauważyć, że wraz ze wzrostem wieku respondenta widoczne jest zmniejszenie przekonania o możliwości znalezienia pracy zgodnej z wykształceniem.

Wpływ stypendium z programu Erasmus na decyzję o kontynuowaniu studiów (n = 1492)

Ocena przydatności studiów w zależności od roku ich ukończenia – opinie absolwentów zgadzających się, że studia miały wpływ na wybrane umiejętności (n = 6877)

Osoby, które pracują zawodowo (w tym na stanowiskach kierowniczych), nie różnią się w ocenie swoich studiów od ogółu badanych. Nie ma także istotnych rozbieżności między ocenami respondentów zatrudnionych w Polsce i za granicą. Nieco inne zdanie mają ankietowani, którzy prowadzą swoją firmę. Częściej niż pozostali badani twierdzą, że studia umożliwiają im pracę w wyuczonym zawodzie (82,85 proc. w porównaniu z 75,96 proc. ogółu badanych) i założenie własnej firmy (70,82 proc. wobec 56,4 proc.). Inaczej niż pozostałe grupy swoje studia postrzegali również ci absolwenci, którzy co najmniej przez sześć miesięcy byli bezrobotni. Są oni bardziej krytyczni w ocenie wpływu studiów na wysokie wynagrodzenie (54,93 proc. w porównaniu z 72,54 proc.) i na uzyskanie pracy zgodnej z wyuczonym zawodem (60,86 proc. w porównaniu z 75,96 proc.).

Kontynuacja studiów

Co piąty ankietowany (21,7 proc.) w czasie realizacji badania miał status studenta – łącznie odpowiedź taką zaznaczyły 1492 osoby. Największa grupa respondentów (47 proc.) kontynuowała naukę na studiach II stopnia (magisterskich), niemal tak samo licznie (39 proc.) byli reprezentowani studenci studiów III stopnia (doktoranckich). Osoby podejmujące dalszą naukę znacznie rzadziej wybierały studia I stopnia (licencjackie lub inżynierskie) – deklaracje

takie złożyło 5 proc. badanych. Taki sam odsetek decydował się na studia podyplomowe. Tego rodzaju odpowiedzi wskazują, że respondenci są bardziej zainteresowani kontynuacją wcześniej ukończonych studiów niż rozpoczęciem nauki na kolejnym kierunku.

Ankietowani, którzy decydowali się na dalsze studiowanie, w większości są absolwentami uniwersytetów, a blisko jedna czwarta ukończyła wcześniej studia na politechnice. Rzadziej reprezentowane były akademie (6,4 proc.), szkoły wyższe (4,86 proc.) i akademie wychowania fizycznego (2,02 proc.). Placówki innego typu ukończyli nieliczni respondenci.

Wśród czynników motywujących do dalszej nauki respondenci wymieniali najczęściej chęć rozwoju indywidualnego (ponad 55 proc. wskazań) i budowanie kariery zawodowej (53 proc.). Zdaniem ankietowanych, ukończenie studiów może mieć przełożenie na ich funkcjonowanie na rynku pracy. Duże znaczenie miały także dla nich kwestie dotyczące kierunku studiów – połowa respondentów zadeklarowała, że u podstaw decyzji o kontynuowaniu nauki leżało ich zainteresowanie studiowaną dziedziną. Niespełna 40 proc. ankietowanych chciałoby się specjalizować właśnie w tej dziedzinie, a ponad 35 proc. wyraziło chęć realizacji kariery naukowej.

Motywacja do podjęcia nowych studiów (n = 1492)

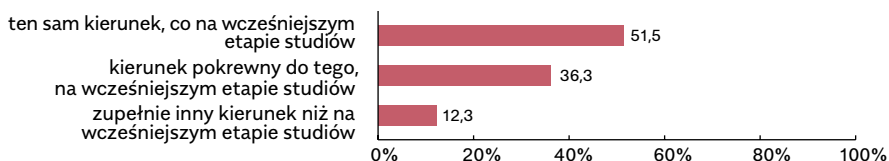
Respondenci, którzy kontynuują studia, zajmują się nie tylko nauką. Niemal połowa (46,31 proc.) równocześnie pracuje zarobkowo, a zatrudnienia szuka 4,42 proc. Blisko 6 proc. odbywa staż lub praktykę zawodową, taki sam odsetek

działa w wolontariacie. Osoby kontynuujące naukę zazwyczaj są zatrudnieni na podstawie umowy o pracę na czas określony (ponad 32 proc.) i na czas nieokreślony (blisko 30 proc.), a także w ramach umowy-zlecenia (18 proc.). Ankietowani z tej grupy rzadziej zdecydowali się na prowadzenie działalności gospodarczej – deklaracje takie złożyło 6,5 proc. z nich.

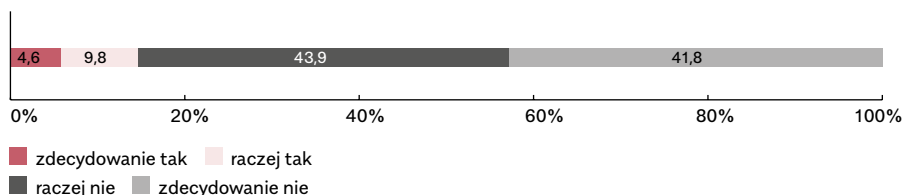
Ponad połowa uczestników badania deklarowała, że wyjazd na stypendium w ramach programu Erasmus wpłynął na podjęcie przez nich decyzji o kontynuowaniu nauki (co czwarty ankietowany twierdził, że był to wpływ znaczny), a jedynie 12 proc. uznało, że zagraniczne stypendium nie miało przełożenia na chęć kontynuowania nauki. Uczestnicy obu typów wyjazdów – na studia lub na praktyki – nie różnili się w opiniach w tym zakresie.

Respondenci przeważnie zdecydowali się na dalszą naukę w obranej dziedzinie – ponad połowa z nich kontynuowała edukację na tym samym kierunku, a ponad jedna trzecia wybrała kierunek zbliżony do tego, który studiowała wcześniej. Jedynie 12 proc. zdecydowało się na wybór kierunku zupełnie innego niż wcześniej ukończony. Najczęściej zdecydowali się na taki krok absolwenci wydziałów społecznych i prawnych (16,3 proc.) oraz ekonomicznych (14,2 proc.), najrzadziej – matematycznych, informatycznych i przyrodniczych (7,7 proc.). Takie wybory mogą obrazować poziom zadowolenia ze studiów u absolwentów poszczególnych kierunków.

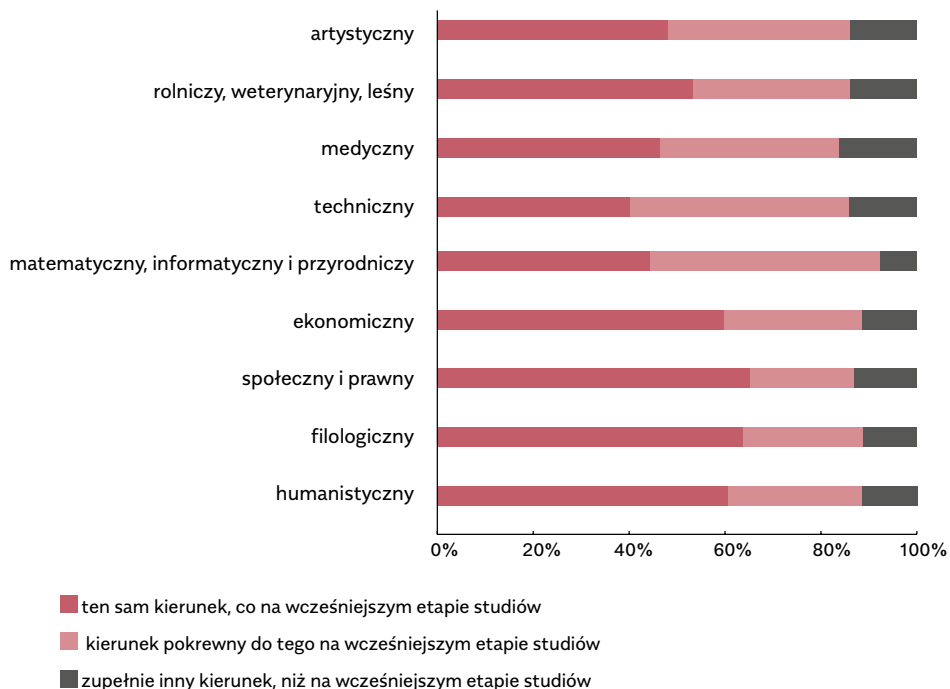
Kierunki realizowanych studiów wybrane przez osoby kontynuujące naukę (n = 1492)

Chęć podjęcia studiów doktoranckich (n = 902)

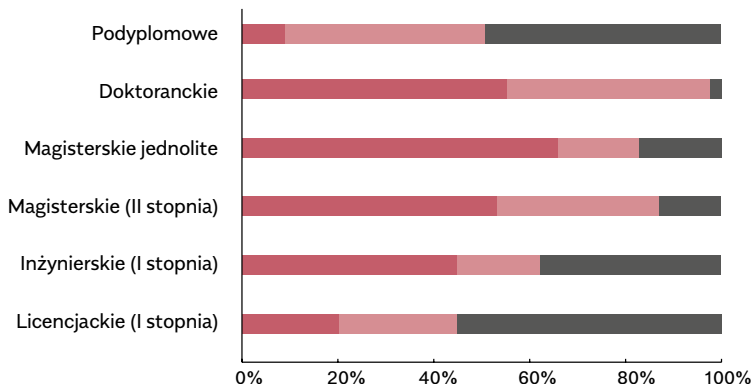

**Kierunek obecnie realizowanych studiów a wcześniej ukończony kierunek studiów
(n = 1492)**

Analiza pokazuje, że respondenci decydują się na wybór kolejnych studiów na nowym kierunku w dwóch sytuacjach: w momencie rozpoczęcia po raz kolejny studiów I stopnia (licencjackich lub inżynierskich) lub podejmując studia podyplomowe (w obu wypadkach odsetek respondentów przekracza 50 proc). Może to oznaczać, że absolwenci traktują realizację kolejnych studiów jako sposób na zdobycie nowych kwalifikacji i okazję do zmiany wybranej wcześniej ścieżki kariery. Należy także pamiętać, że w analizowanej próbie odsetek osób na studiach zarówno I stopnia (po ukończeniu wcześniej innych studiów), jak i podyplomowych jest nieduży (w obu wypadkach zaledwie 5 proc.), kwestia uzupełniania kwalifikacji wymaga więc przeprowadzenia dalszych szczegółowych badań. Absolwenci, którzy kontynuują naukę na wyższym stopniu (magisterskim i doktoranckim), zazwyczaj nie zmieniają radykalnie kierunku studiów – wybierają ten sam lub zbliżony do niego.

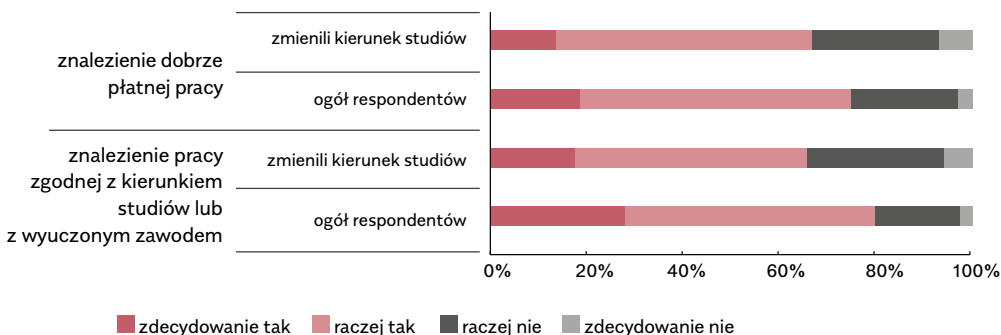
Zmiany wybranego kierunku – w zależności od poziomu realizowanych studiów (n = 1492)

■ Ten sam kierunek, co na wcześniejszym etapie studiów ■ Kierunek pokrewny do tego, co na wcześniejszym etapie studiów ■ Zupełnie inny kierunek niż na wcześniejszym etapie studiów

Osoby, które zdecydowały się całkowicie zmienić kierunek studiów po wcześniejszym ukończeniu studiów, różnią się od ogółu badanych w opiniach na temat przydatności zdobytej wiedzy na rynku pracy. Ich oceny są bardziej krytyczne – rzadziej niż pozostali respondenci widzą wpływ studiów na znalezienie dobrze płatnej pracy (różnica ponad ośmiu punktów procentowych), rzadziej także deklarują, że po ukończeniu studiów mają szansę na pracę w wyuczonym zawodzie (różnica ponad 14 proc.). Tak krytyczna ocena wskazuje na możliwe rozczarowanie absolwentów możliwościami rozwoju zawodowego wynikającymi z wybranej wcześniej dziedziny studiów.

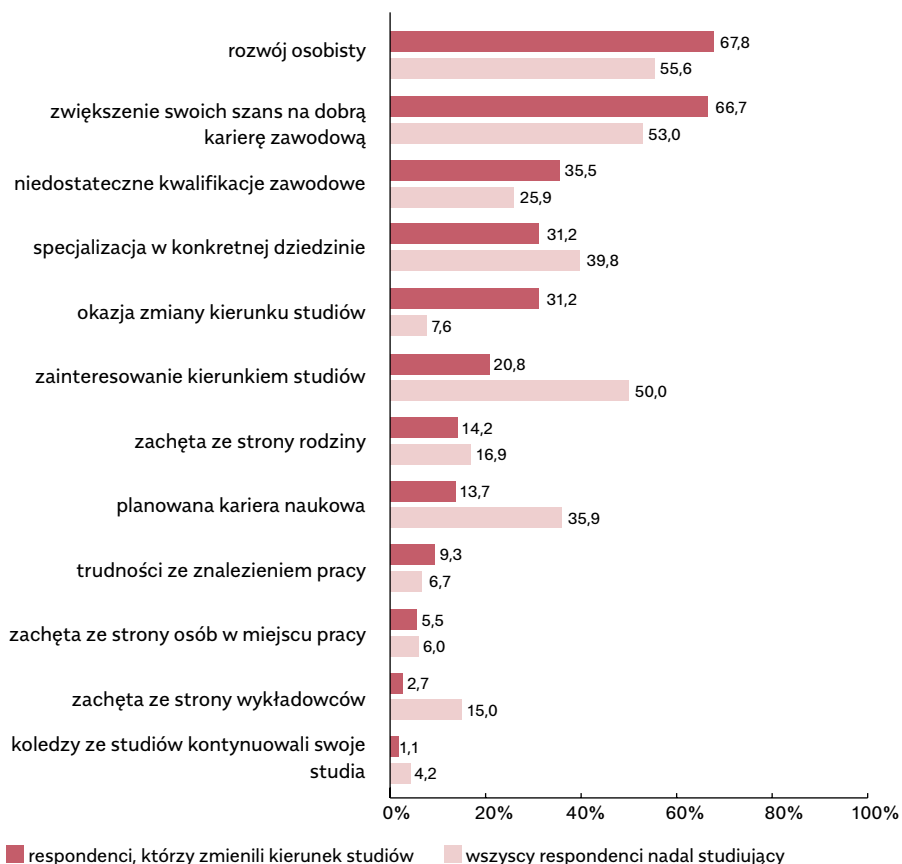
Ocena ukończonych studiów w opiniach respondentów, którzy całkowicie zmienili kierunek kształcenia i ogółu ankietyowanych (n = 6877)

■ zdecydowanie tak ■ raczej tak ■ raczej nie ■ zdecydowanie nie

Przedstawioną interpretację powodów podjęcia nowych studiów na zupełnie odmiennym kierunku potwierdzają odpowiedzi na pytanie związane z motywami kontynuacji kształcenia. Ankietowani z grupy, która zdecydowała się na zmianę, znacznie częściej od ogółu respondentów jako powód kontynuowania nauki podawali chęć zwiększenia swoich szans na rynku pracy (blisko 67 proc. w porównaniu z 53 proc. u pozostałych badanych) – była to druga najczęściej wybierana odpowiedź. Wspominali także o potrzebie uzupełnienia kwalifikacji zawodowych i chęci dokonania zmian w swojej ścieżce edukacyjnej (dzięki nadarzającej się okazji). Znacznie rzadziej zaś wspominali, że interesuje ich wybrany kierunek studiów, co może oznaczać, że podejmowane wybory dotyczyły nie tyle osobistego rozwoju, ile wymagań rynku prac i potrzeby zdobycia niezbędnych kwalifikacji.

Motywacja do podjęcia nowych studiów – w opiniach respondentów, którzy całkowicie zmienili kierunek kształcenia, i ogółu ankietowanych kontynuujących naukę (n = 6877)

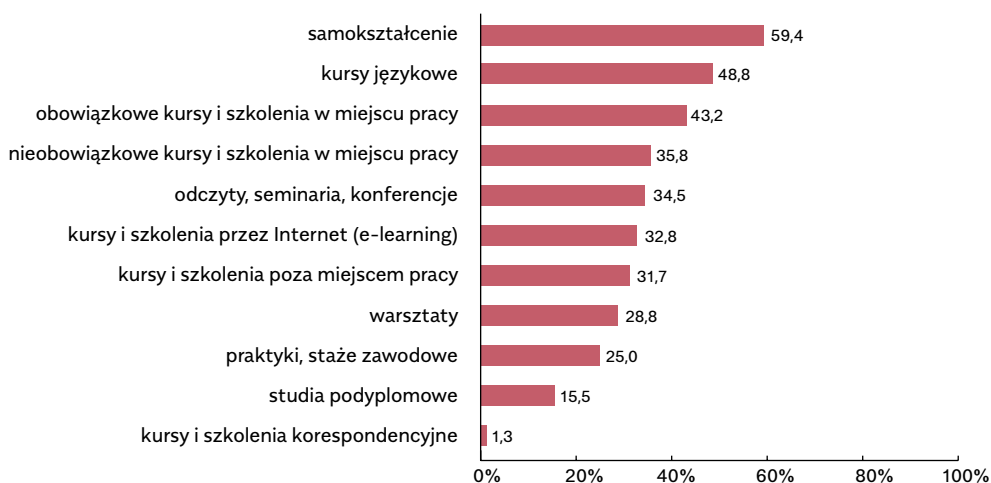

Respondenci, którzy uczą się na studiach I i II stopnia, w większości nie przewidują podjęcia kariery akademickiej. Możliwość taką rozważa tylko 14 proc. z nich (w tym 4 proc. jest zdecydowanych), a ponad 40 proc. zdecydowanie odrzuca możliwość kontynuacji nauki na studiach doktoranckich.

Uczenie się przez całe życie

Niemal wszyscy uczestnicy badania – zarówno ci, którzy kontynuują naukę na studiach, jak i ci, którzy już ukończyli studia – deklarowali, że ukończenie edukacji formalnej nie oznaczało dla nich końca nauki w ogóle. Po uzyskaniu dyplomu kształcili się w ramach edukacji formalnej i pozaformalnej, biorąc udział w różnego rodzaju kursach i szkoleniach (jedynie 4,78 proc. absolwentów nie uzupełniało wiedzy po studiach). Najbardziej popularnymi formami dalszej nauki były samokształcenie, wskazane przez blisko 60 proc. respondentów, i kursy językowe, które uzyskały prawie 49 proc. wskazań. Znaczna część uczestników badania zwracała uwagę, że ich dalsza edukacja odbywała się w miejscu pracy, na kursach i szkoleniach organizowanych lub dofinansowywanych przez pracodawcę (obowiązkowych i fakultatywnych). Kształcenie w miejscu pracy szczególnie chętnie podejmowały osoby na stanowiskach kierowniczych (w związku z większymi możliwościami zawodowego), częściej od ogółu respondentów decydowały się także na studia podyplomowe (22 proc. w porównaniu z niespełną 16 proc.).

Rodzaje edukacji podejmowanej przez respondentów po ukończeniu studiów (n = 6876)

Znaczenie różnych form kształcenia podkreślały także osoby prowadzące działalność gospodarczą. Częściej niż przedstawiciele innych badanych grup ankietowani ci sami się dokształcali (prawie 68 proc. w porównaniu z 59 proc.) i uczestniczyli w szkoleniach poza miejscem pracy, rzadziej zaś – w szkoleniach organizowanych przez pracodawcę. Ta grupa respondentów chętniej niż inne uczestniczy w różnego rodzaju konferencjach i seminariach (prawie 42 proc. w porównaniu z niespełna 35 proc.) i warsztatach (39 proc. w porównaniu z blisko 29 proc.). Właściciele firm podobnie często jak osoby na stanowiskach kierowniczych podejmowali naukę na studiach podyplomowych (ponad 21 proc.).

Absolwenci, którzy w przeszłości pozostawali na bezrobociu, nie różnią się w kwestiach dokształcania od pozostałych respondentów. Różnice występowały jedynie w sprawie udziału w kursach organizowanych poza miejscem pracy (37,83 proc. w porównaniu z 31,71 proc.) oraz w studiach podyplomowych – taką formę nauki deklarowało 21,38 proc. osób, co jest wynikiem wyższym niż w całej badanej próbie (zbliżonym do wskazań przedsiębiorców i osób zatrudnionych na stanowiskach kierowniczych).

Dalsze kształcenie było bardzo istotne dla respondentów, którzy zdecydowali się na realizowanie kariery naukowej: doktorantów i osób ze stopniem doktora. Znacznie częściej od ogółu absolwentów brali oni udział w konferencjach i seminariach (75 proc. w porównaniu z niespełna 35 proc.), co jest związane ze specyfiką pracy naukowej, a także uczestniczyli w kursach językowych i warsztatach oraz w fakultatywnych szkoleniach oferowanych przez pracodawcę. Osoby z tej grupy deklarowały również, że ich edukacja ma charakter samokształcenia.

Charakterystyka respondentów: doktoranci i osoby ze stopniami doktorskimi

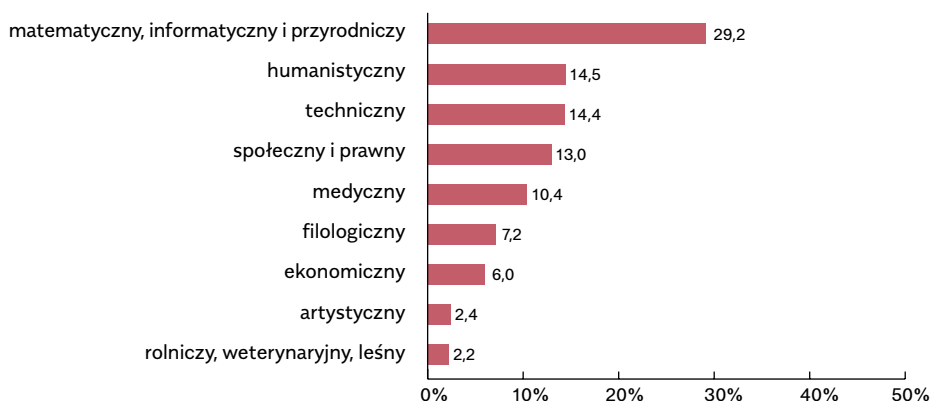
Osobną analizowaną grupę stanowili respondenci, którzy zdecydowali się na karierę naukową, czyli studenci studiów doktoranckich i pracownicy naukowci. W badanej próbie stanowili oni 13,45 proc. wszystkich respondentów (w tym osoby ze stopniem doktora 5,21 proc.). Trudno na podstawie przeprowadzonych badań rozstrzygnąć, jakie czynniki miały wpływ na to, że tak wysoki odsetek stypendystów programu Erasmus zdecydował się na karierę akademicką.

W zdecydowanej większości doktoranci są absolwentami uniwersytetów (ponad 70 proc.), licznie reprezentowani są także absolwenci uczelni technicznych (ponad 20 proc.). Inne rodzaje uczelni pojawiały się znacznie rzadziej. W grupie osób kontynuujących karierę naukową największy odsetek stanowili absolwenci kierunków matematycznych, informatycznych i przyrodniczych (blisko 30 proc.), niespełna 15 proc. ukończyło kierunki humanistyczne i techniczne. Odsetek doktorantów wśród studentów uczelni

artystycznych oraz rolniczych, leśnych i weterynaryjnych był znacznie niższy (poniżej 3 proc.).

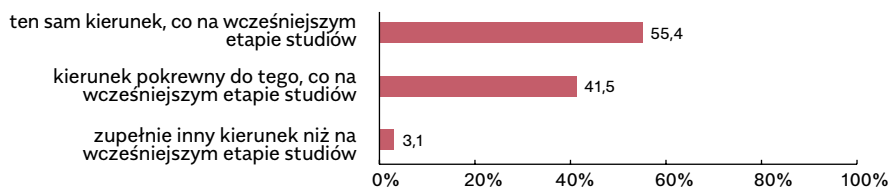
Ponad połowa osób na studiach doktoranckich równolegle pracuje zarobkowo, a tylko niewiele ponad 3 proc. nie ma pracy, ale aktywnie jej szuka. Znacznie mniej popularne wśród doktorantów są inne typy aktywności zawodowej: staż lub praktykę odbywa tylko 2,56 proc., wolontariatem zajmuje się zaś 3,93 proc. respondentów z tej grupy. Niewiele ponad 6 proc. ankietowanych doktorantów zadeklarowało, że przebywało na bezrobociu dłużej niż sześć miesięcy, co jest wynikiem niższym niż w całej badanej próbie.

Kierunki studiów, które ukończyły osoby realizujące studia doktoranckie (n = 585)

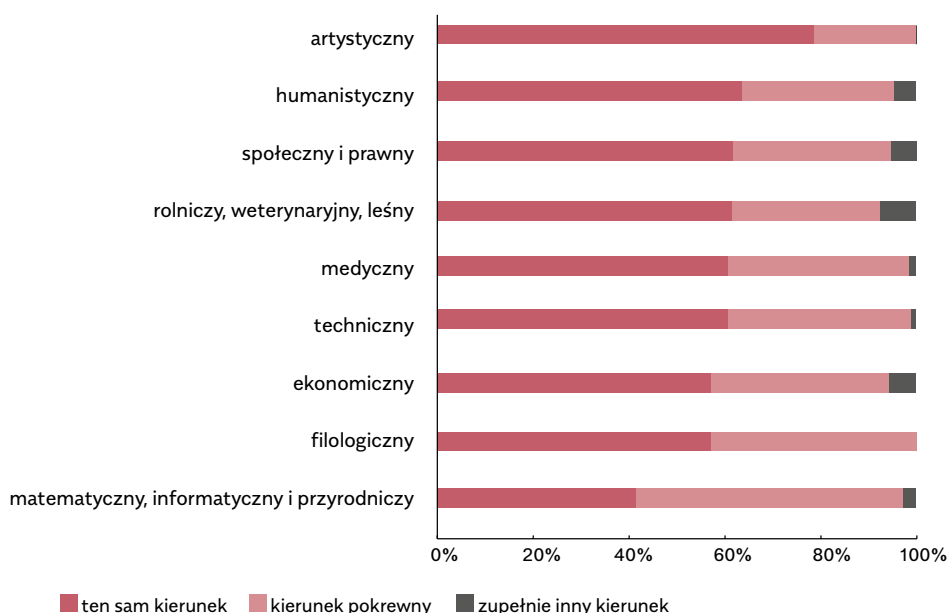

Ponad połowa doktorantów zdecydowała się na kontynuowanie edukacji na tym samym kierunku studiów, a kolejne 42 proc. wybrało kierunek zbliżony do wcześniejszego. Jedynie 3 proc. dokonało zmiany obszaru badawczego. Najczęściej edukację na tym samym kierunku kontynuowali absolwenci kierunków artystycznych (78,6 proc.) i humanistycznych (63,5 proc.), najrzadziej – matematycznych, informatycznych i przyrodniczych (41,5 proc.). Całkowitej zmiany w tym zakresie dokonywali najczęściej absolwenci studiów rolniczych, weterynaryjnych i leśnych (ponad 7 proc.), a także ekonomicznych (prawie 6 proc.) oraz społecznych i prawnych (ponad 5 proc.).

Pokrewieństwo kierunku studiów doktoranckich i wcześniejszego kierunku studiów (n = 585)

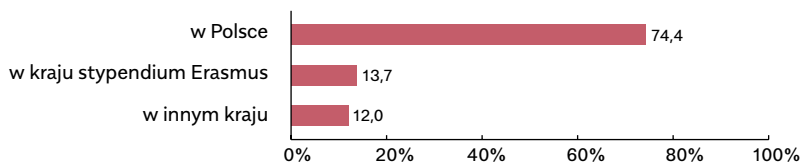

Kierunek studiów doktoranckich a kierunek ukończonych studiów magisterskich (n = 585)

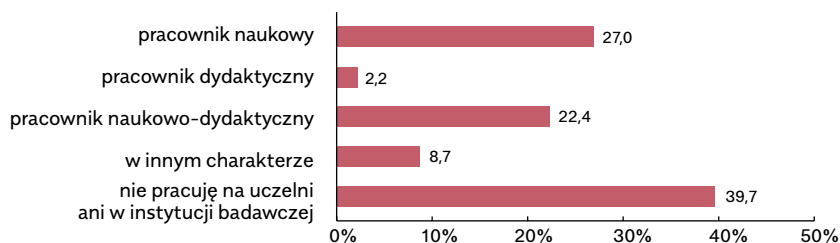
Większość respondentów kontynuuje studia doktoranckie na tej samej uczelni, na której odbywała studia magisterskie, z kolei na zmianę w tym zakresie zdecydowało się 42 proc. ankietowanych. Co czwarty doktorant realizuje swoje studia za granicą, z tego ponad połowa z nich w kraju, w którym odbywało się stypendium w ramach programu Erasmus (jest to wyższy odsetek niż w wypadku osób, które zdecydowały się na pracę za granicą).

Kraj realizacji studiów doktoranckich (n = 585)

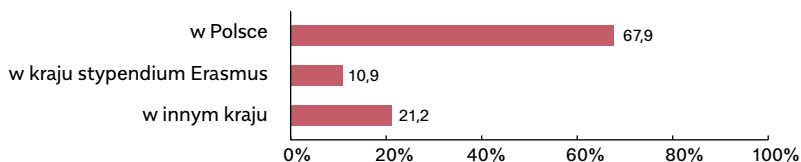

Respondenci zostali poproszeni o przedstawienie najważniejszych powodów, które skłoniły ich do kontynuowania studiów na poziomie doktoranckim (mogli wskazać dowolną liczbę odpowiedzi). Głównymi wymienianymi powodami były: chęć prowadzenia pracy naukowej (ponad 68 proc.) i zainteresowanie badaną dyscypliną naukową (ponad 61 proc.). Na kolejnych miejscach znalazły się inne odpowiedzi, wskazujące na silną wewnętrzną motywację do podjęcia studiów doktoranckich: chęć rozwoju osobistego (ponad 55 proc.) i dążenie do wyspecjalizowania się w wybranej dziedzinie wiedzy (niemal 52 proc. wskazań). Dopiero na dalszych miejscach znalazły się powody związane z karierą zawodową, chęcią zwiększenia kwalifikacji czy problemami ze znalezieniem pracy, a także zachętami do dalszej nauki ze strony pracodawcy. Takie wyniki sugerują wyraźnie, że decyzja o podjęciu studiów doktoranckich nie wynika w większości wypadków z chęci zwiększenia szans na rynku pracy, a sam doktorat niekoniecznie przekłada się na rozwój kariery zawodowej

Miejsce i charakter pracy respondentów ze stopniem doktora (n = 370)

Kraj, w którym pracują respondenci ze stopniem doktora (n = 293)

Motywacja do podjęcia studiów doktoranckich (n = 585)

W badaniu wzięli udział także respondenci, którzy ukończyli studia III stopnia i uzyskali stopień doktora (370 osób, czyli 5,21 proc. z całej próby). Osoby z tytułami naukowymi w większości pracują zawodowo (ponad 79 proc.), zarówno na uczelni, jak i w innych miejscach. Niespełna 6 proc. przedstawiciele tej grupy zajmuje się domem i poświęca się życiu rodzinnemu, a niewiele ponad 3 proc. nie ma obecnie pracy i aktywnie jej poszukuje. Część osób (11,62 proc.) deklaruowała, że w dotychczasowym życiu zawodowym doświadczyła bezrobocia przez okres dłuższy niż pół roku.

Respondenci ze stopniem doktora najczęściej są zatrudnieni w branżach związanych z usługami nowoczesnymi (informacja i komunikacja, finanse i ubezpieczenia, obsługa rynku nieruchomości, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna) oraz z edukacją – takie deklaracje pojawiły się odpowiednio u 45,05 proc. i 42,66 proc. badanych. Zazwyczaj są oni zatrudnieni w sektorze publicznym (ponad 58 proc. wskazań), znacznie rzadziej – w prywatnym (poniżej 36 proc.). Taka charakterystyka zatrudnienia wynika z tego, że w związku z wykonywanym zajęciem są to osoby pracujące na uczelniach i w instytutach badawczych. Osoby ze stopniem doktora w większości pracują w Polsce, odsetek ten jest jednak znacznie niższy niż w wypadku studentów studiów doktoranckich (a także ogółu respondentów), co może sugerować, że właśnie przedstawiciele tej grupy najczęściej decydują się na emigrację. Osoby ze stopniami naukowymi pracujący za granicą rzadziej niż doktoranci wybierają kraj zatrudnienia, w którym odbywali stypendium w ramach programu Erasmus.

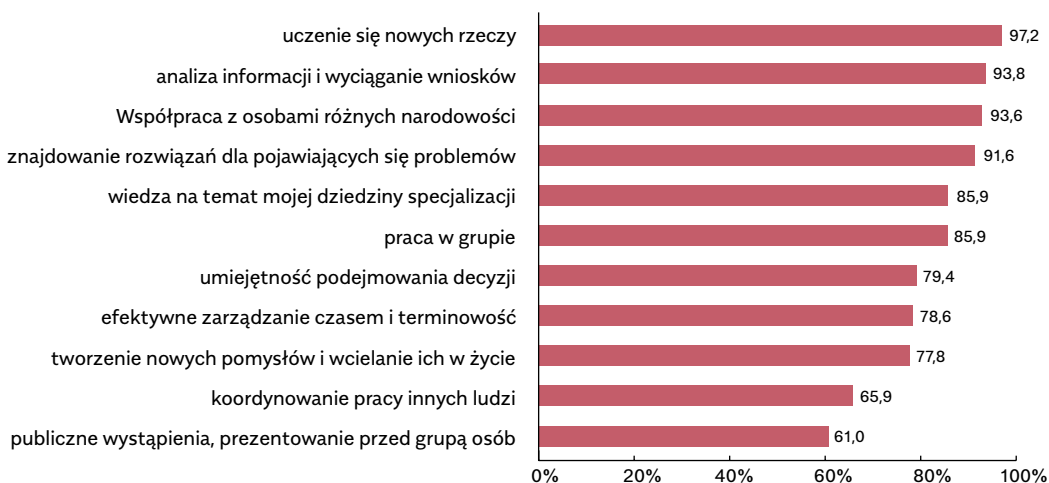
Osoby ze stopniem doktora w większości kontynuują karierę naukową – 27 proc. z nich pracuje na uczelni lub w instytucji badawczej, kolejne 22 proc. łączy pracę badawczą z dydaktyczną, 2 proc. prowadzi zajęcia na uczelni, a 9 proc. pracuje tam w innym charakterze.

Warto zauważyć, że 40 proc. respondentów z tej grupy związało się zawodowo z uczelnią – deklarują, że pracują zawodowo (blisko 72 proc.), a część z nich realizuje kolejne studia (ponad 27 proc.). Przeważnie są zatrudnieni w sektorze prywatnym (77,3 proc.), zdecydowana większość z nich pracuje na podstawie umowy o pracę, najczęściej na czas nieokreślony. Częściej niż inni ankietowani prowadzą własną działalność gospodarczą – taką formę pracy wskazało 15,5 proc. (wśród wszystkich badanych odsetek ten wynosi 10,33 proc., a wśród wszystkich osób ze stopniem doktora, również tych pracujących na uczelni, jest to 6,8 proc.). Respondenci ze stopniem doktora, którzy nie pracują na uczelni ani w instytucji badawczej, w większości są zatrudnieni w Polsce (71,8 proc.) – rzadziej niż koledzy pracujący na uniwersytetach zdecydowali się na emigrację zarobkową po ukończeniu studiów doktoranckich.

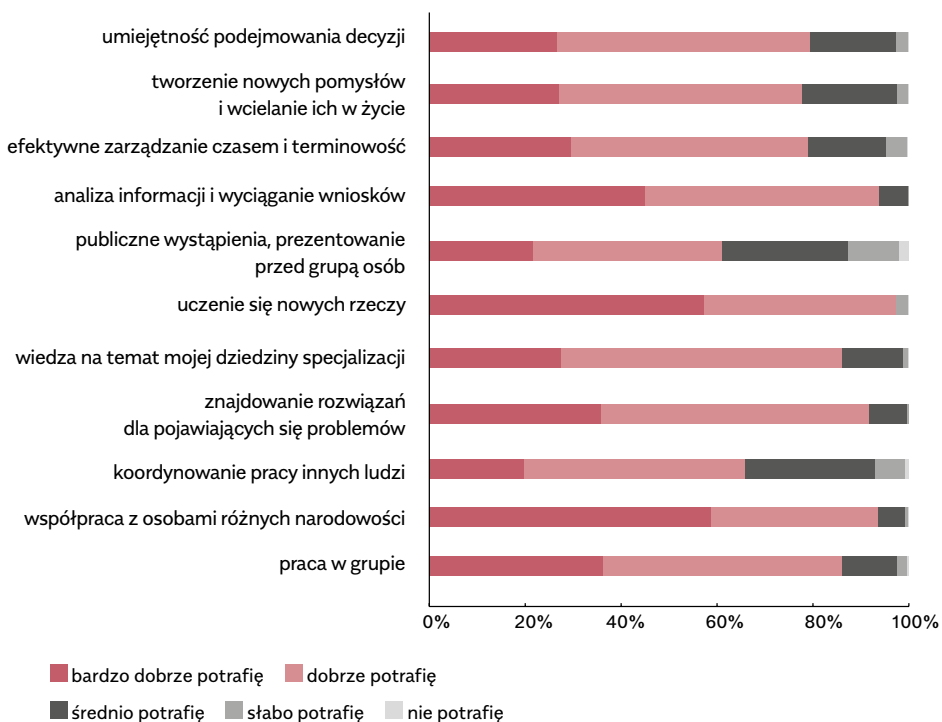
Ocena kompetencji

Respondenci uczestniczący w badaniu zostali poproszeni o ocenę swoich kompetencji (odpowiedzi miały charakter deklaracyjny). Ogólny wynik w całej grupie był bardzo pozytywny – ankietowani uznali, że opanowali wszystkie kompetencje w stopniu wysokim i bardzo wysokim. Dotyczy to zarówno kompetencji o charakterze przekrojowym, jak i wiedzy w dziedzinie specjalizacji oraz kompetencji międzykulturowych.

Kompetencje opanowane przez respondentów w stopniu dobrym i bardzo dobrym (n = 6876)

Ocena kompetencji respondentów (n = 6876)

Ponad 97 proc. ankieterów uznało, że potrafi uczyć się nowych rzeczy. Dziewięć na dziesięć wysoko oceniło swoje umiejętności analizowania informacji i wyciągania wniosków na podstawie dostępnych danych, współpracy z osobami różnych narodowości oraz rozwiązywania problemów. Pozytywne opinie na temat zdobytych kompetencji kulturowych nie dziwią, ponieważ wszyscy uczestnicy badania mieli za sobą doświadczenie wyjazdu na zagraniczne stypendium i nauki lub pracy w środowisku międzykulturowym już w trakcie studiów.

Spory odsetek osób deklaruował opanowanie w stopniu co najmniej dobrym wiedzy przedmiotowej w swojej specjalizacji oraz nabycie umiejętności pracy w grupie (w obu wypadkach na poziomie prawie 86 proc.). Najmniejsza liczba ocen bardzo wysokich dotyczyła zdobycia kompetencji związanych z wystąpieniami publicznymi i prezentowaniem informacji przed dużą grupą osób (nieco ponad 61 proc. odpowiedzi).

W opinii absolwentów najsłabiej wypadła ocena umiejętności wygłaszania publicznych prezentacji – blisko 13 proc. pytanym uznało, że nie posiada tej umiejętności wcale lub opanowało ją w minimalnym stopniu, a ponad 25 proc. stwierdziło, że opanowało ją na średnim poziomie. Drugą w kolejności najgorzej

pryswojoną przez respondentów kompetencją jest koordynowanie pracy innych osób: niespełna dwie trzecie ankietowanych opanowało ją w stopniu wysokim, w średnim – 27 proc., a wcale lub słabo – 7 proc. Pozostałe kompetencje zostały ocenione nisko jedynie przez niewielką część respondentów (poniżej 4 proc. wskazań).

Kompetencje, które respondenci opanowali w stopniu słabym lub których nie opanowali (n = 6876)

Ankietowani, którzy prowadzą działalność gospodarczą, nie różnią się znacznie od pozostałych grup w ocenie swoich kompetencji. Niemal wszyscy uznali, że opanowali prawie wszystkie kompetencje w wysokim lub bardzo wysokim stopniu, w tym: uczenie się nowych rzeczy (ponad 96 proc.), rozwiązywanie problemów (prawie 95 proc.), analiza informacji i wyciąganie wniosków (93 proc.). Najstąbiej wypadła ocena umiejętności prowadzenia wystąpień publicznych (blisko 13 proc. nie opanowało tej umiejętności lub opanowało ją słabo) oraz koordynowania pracy innych osób (ponad 6 proc. negatywnych wskazań).

Znacznie wyższą samoocenę kompetencji prezentowali respondenci pracujący na stanowiskach kierowniczych. W tej grupie tylko umiejętność wystąpień publicznych uzyskała niższe oceny od pozostałych (ponad 8 proc. negatywnych odpowiedzi). Wszystkie pozostałe kompetencje w stopniu wysokim i bardzo wysokim w swojej ocenie opanowało ponad 80 proc. respondentów zatrudnionych na stanowiskach kierowniczych, z czego niemal wszyscy deklaruowali, że potrafią uczyć się nowych rzeczy (ponad 97 proc.), analizować informacje (blisko 95 proc.) oraz znajdować rozwiązania dla problemów (94 proc.).

Wysoką – choć niższą od analizowanych wcześniej grup – samoocenę kompetencji zaprezentowali respondenci, którzy w doświadczyli bezrobocia. W tej

grupie prawie 18 proc. osób ankietowanych wskazało, że ma problemy z występkami publicznymi, niemal co dziesiąty badany przyznał, że nie opanował kompetencji związanej z koordynowaniem pracy innych osób, a blisko 7 proc. wskazało, że nie potrafi efektywnie zarządzać czasem i ma kłopoty z dotrzymywaniem terminów.

Poziom swoich kompetencji pozytywnie ocenili ankietowani ze stopniem doktora lub doktoranci, którzy deklarowali, że każdą umiejętność opanowali w stopniu co najmniej średnim. Najlepiej wypadła umiejętność uczenia się nowych rzeczy, którą w stopniu wysokim i bardzo wysokim posiada 99,19 proc. doktorów i 98,29 proc. doktorantów. Niemal tak samo dobrze – na poziomie 90 proc. – obie grupy postrzegają: umiejętność analizy informacji, znajomość swojej dziedziny, kwestię rozwiązywania problemów i współpracy z osobami różnych narodowości. Zarówno wśród doktorantów, jak i wśród osób ze stopniem doktora najwięcej wskazań negatywnych dotyczyło opanowania umiejętności koordynowania pracy innych osób (4,86 proc. u doktorów i ponad 6,15 proc. u doktorantów). W grupie doktorantów pojawiają się problemy z terminowością i efektywnym zarządzaniem czasem (prawie 6 proc. negatywnych opinii) oraz z wystąpieniami publicznymi (ok. 5 proc.).

Znajomość języków obcych

Ankietowani zostali także poproszeni o ocenę swojego poziomu znajomości języków obcych. Zadano im pytanie o znajomość najbardziej popularnych języków obcych (angielski, niemiecki, francuski, rosyjski, hiszpański, włoski), a także innych, rzadziej nauczanych. Uzyskane odpowiedzi mają charakter deklaracyjny – respondenci, podobnie jak w wypadku kompetencji, dokonywali samooceny. Nie przeprowadzono dodatkowych testów, które miałyby potwierdzić stan faktyczny.

Poziom znajomości języków obcych respondenci określali z wykorzystaniem poziomów biegłości językowej zdefiniowanych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ²⁵). W dokumencie tym wyznaczono sześć poziomów znajomości języka obcego: A1, A2, B1, B2, C1, C2. Poziom A oznacza początkującego użytkownika danego języka (na dwóch podpoziomach: niższym A1 i wyższym A2), B – użytkownika samodzielnego (również na dwóch podpoziomach), a poziom C – zaawansowanego (na dwóch podpoziomach). System ESOKJ został wykorzystany w niniejszym badaniu, ponieważ jest znany respondentom: wykorzystuje się go w polskim systemie kształcenia, do niego odnosi się także podstawa programowa dotycząca edukacji językowej.

Niemal wszyscy respondenci zadeklarowali znajomość przynajmniej jednego języka obcego (tylko jeden respondent wskazał, że nie zna żadnego z sześciu najbardziej popularnych), co jest o tyle oczywiste, że badanie skierowane było do osób, które w trakcie studiów uczestniczyły w zagranicznym stypendium. W zasadzie

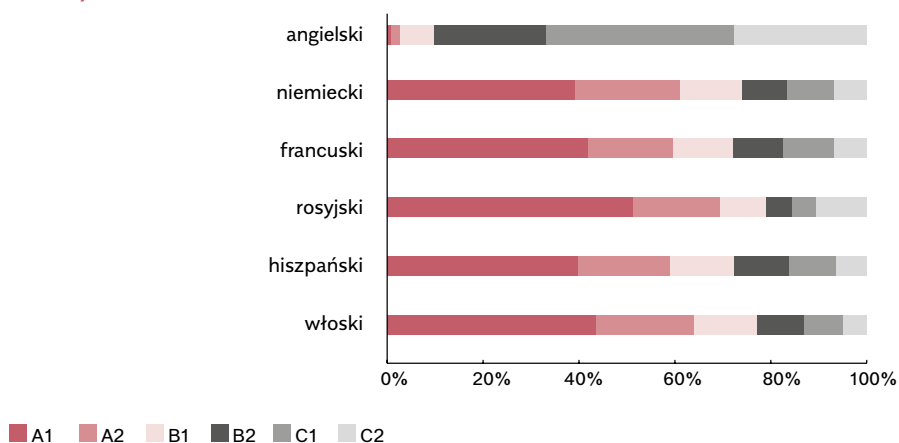
25. Informacje o ESOKJ: bit.ly/1VNkwm8 [dostęp: 21.09.2018].

wszyscy respondenci zadeklarowali, że porozumiewają się w języku angielskim (99,85 proc.), co również nie stanowi niespodzianki – jest to język najczęściej nauczany w polskich szkołach, a oferta edukacyjna dla stypendystów programu Erasmus jest największa właśnie w tym języku. Drugim w kolejności najpopularniejszym językiem okazał się niemiecki – jego znajomość zadeklarowało 65,97 proc. respondentów. Pozostałe uwzględnione w badaniu języki były znacznie mniej popularne: hiszpański (38,03 proc.), francuski (29,19 proc.), rosyjski (25,77 proc.), włoski (20,42 proc.).

Znaczne różnice są widoczne w kwestii deklarowanego poziomu znajomości poszczególnych języków obcych. Co oczywiste, najlepiej opanowanym językiem jest angielski – zaledwie 3 proc. badanych potwierdza znajomość na poziomie podstawowym (A1 lub A2), a aż dwie trzecie wskazuje poziom zaawansowany (C1 lub C2). Inne języki są nie tylko mniej popularne, ale także deklarowany poziom biegłości w nich jest niższy – największa grupa respondentów oceniała, że zna dany język na najniższym poziomie (A1), a na zaawansowanym (C1 lub C2) – kilkanaście procent respondentów.

Ankietowani wspominali również o znajomości innych języków europejskich (portugalski, czeski, szwedzki, norweski) i innych, mniej popularnych: arabskiego, chińskiego, łaciny i starożytnej greki, a także polskiego języka migowego. Warto zwrócić uwagę, że w odpowiedziach respondentów jednym z języków obcych był także język polski – w całym badaniu dla 2,7 proc. respondentów nie był to ich rodzimy język. Odsetek cudzoziemców zmienia się znacznie w kolejnych latach: w 2010 r. i wcześniej było to zaledwie 0,4 proc. uczestników badania, w roczniku 2015–2016 – już 2,9 proc., a w 2017 r. – aż 6,9 proc. Tendencja ta potwierdza, że wzrasta umiędzynarodowienie polskich uczelni i zainteresowanie studiami w Polsce.

Poziom znajomości najbardziej popularnych języków obcych wśród respondentów (n = 6876)

1

Programy Erasmus i – późniejszy – Erasmus+ to najpopularniejsze w Polsce inicjatywy oferujące możliwość studiowania i odbywania praktyk zawodowych za granicą. Erasmus+ w największym stopniu ze wszystkich dostępnych propozycji przyczynia się do zwiększenia mobilności polskich studentów, którzy korzystają głównie z dostępnej w nim oferty i nie decydują się na wyjazdy w ramach innych inicjatyw.

2

Respondenci, którzy korzystają z oferty innych programów stypendialnych, najczęściej wyjeżdżają na zagraniczne praktyki (także po zrealizowaniu praktyk w programie Erasmus). Niewielką popularnością cieszy się oferta odbycia części studiów na zagranicznej uczelni w ramach innych programów – ten typ mobilności to przede wszystkim domena programu Erasmus.

3

W kolejnych latach wzrasta poziom mobilności polskich studentów: najmłodszy respondenci częściej niż starsi koledzy korzystają z możliwości wyjazdów edukacyjnych w ramach programu Erasmus i innych programów stypendialnych. Mobilność jest szczególnie istotna dla studentów kierunków medycznych, którzy wielokrotnie korzystają z oferty w tym zakresie, zwłaszcza z wyjazdów na praktyki zawodowe.

4

Oferta programu Erasmus jest atrakcyjna dla polskich studentów, o czym świadczy stała popularność wyjazdów w kolejnych latach. Uczestnicy projektów są bardzo zadowoleni ze swojego pobytu na zagranicznym stypendium, z wybranego kraju i wybranej instytucji (uczelni lub firmy). Wysoki poziom satysfakcji dotyczy w równym stopniu wyjazdów na praktyki, jak i na studia – w każdym badanym roczniku i wśród absolwentów wszystkich kierunków studiów.

5

Najważniejsze korzyści dla studentów uczestniczących w mobilnościach, wynikające z programu Erasmus, dotyczą poprawy znajomości języka obcego, doświadczenia życia w innym kraju i innej kulturze, zdobycia nowych przyjaciół i znajomych oraz rozwijania kompetencji i umiejętności. W znacznie mniejszym stopniu mobilności przyczyniają się do zwiększenia zatrudnialności absolwentów studiów. Widoczne jest to szczególnie w wypadku zagranicznych studiów, które wpływają na rozwój ogólny uczestnika – zwiększenie jego kompetencji językowych i interkulturowych, poprawę samooceny, rozwinięcie zainteresowań – nie przekładają się jednak bezpośrednio na jego funkcjonowanie na rynku pracy (zarówno polskim, jak i europejskim). W tym wymiarze większe znaczenie mają wyjazdy na praktyki.

6 Wzrastające zainteresowanie udziałem w zagranicznych praktykach zawodowych wskazuje, że ten typ mobilności coraz bardziej odpowiada potrzebom studentów. Może to wynikać z faktu, że udział w praktykach ułatwia start na rynku pracy. Praktyki zawodowe przeważnie rozwijają te same kompetencje, co wyjazdy na studia, ale dodatkowo mają bezpośrednie przełożenie na rozwój kompetencji i nawiązanie kontaktów zawodowych, a tym samym na karierę zawodową uczestników.

7 Dziewięciu na dziesięciu badanych powoływało się na stypendium programu Erasmus podczas rekrutacji do pracy. Mobilności edukacyjne nie są jednak, w opinii absolwentów, czynnikiem, który znacznie pomaga na rynku pracy – wyjazdy edukacyjne mogą przyczynić się do otrzymania pracy, ale nie jest to czynnik kluczowy. Znacznie ważniejsze są inne elementy: znajomość języków obcych, kompetencje miękkie czy odbyte staże i praktyki zawodowe. Ponieważ mobilności w programie Erasmus przyczyniają się do rozwoju tych kompetencji, warto w komunikacji kierowanej do odbiorców programu (studentów, ale także pracodawców) wskazywać na to, jakie korzyści przynosi wyjazd i jakie kompetencje pozwala on rozwinąć.

8 Stypendyści programu Erasmus rozpoczynają karierę zawodową, zanim uzyskają dyplom. W trakcie studiów niemal wszyscy ankietowani studenci realizowali praktyki i staże (w kraju i za granicą), a 80 proc. pracowało zawodowo – i na stałe, i dorywczo. Blisko połowa respondentów weszła na rynek pracy jeszcze przed zakończeniem edukacji, a warto zauważyć, że osoby, które doświadczyły dłuższego bezrobocia, rzadziej pracowały podczas studiów, a częściej rozpoczęły drogę zawodową dopiero po ukończeniu nauki. Odwrotna sytuacja jest z absolwentami pracującymi na kierowniczych stanowiskach – rzadziej doświadczali bezrobocia w przeszłości, częściej pracowali w trakcie studiów i wcześniej niż ogół respondentów rozpoczynali stałą pracę. Widać zatem wyraźnie, że rozpoczęcie pracy (zwłaszcza stałej) jeszcze podczas studiów to strategia opłacalna z perspektywy szans na dalsze zatrudnienie oraz na otrzymanie lepszej posady w kolejnych latach.

9 Sytuacja absolwentów na rynku pracy jest raczej dobra, o czym świadczy wysoki poziom satysfakcji z pracy odnotowany wśród respondentów uczestniczących w badaniu. Kwestie, na które najczęściej narzekali respondenci, dotyczyły zbyt niskich wynagrodzeń oraz braku możliwości awansu. Poziom wynagrodzenia poprawia się wraz z długością stażu zawodowego, nie wzrastają jednak znacznie szanse na awans. Kwestia ta wymaga przeprowadzenia pogłębionych analiz w kolejnych edycjach badania, zwłaszcza w formie panelowej.

Szczególnie zadowoleni ze swojej sytuacji zawodowej są respondenci, którzy prowadzą działalność gospodarczą – dotyczy to zwłaszcza kwestii wynagrodzenia i możliwości wykorzystania posiadanych zdolności. Założenie własnej firmy nie jest priorytetem dla większości uczestników badania, choć ci, którzy już pracują w taki sposób, są zadowoleni ze swojej sytuacji i nie marzą o etacie.

10

Sytuacja zawodowa respondentów w różnym wieku (ich wynagrodzenie, forma i stabilność zatrudnienia, zadowolenie z pracy, szansa na otrzymanie stanowiska kierowniczego) poprawia się wraz z długością ich stażu zawodowego, co może oznaczać przewidywalność rynku pracy i możliwość rozwoju kariery zawodowej. Biorąc pod uwagę poziom wynagrodzeń, należy uznać, że znacznie korzystniejsza jest praca w sektorze prywatnym niż publicznym – w przedsiębiorstwach wynagrodzenia są wyższe już na początku drogi zawodowej, a ich wzrost jest znacznie szybszy w kolejnych latach niż w sektorze publicznym. Najwyższe zarobki i najszybszy wzrost pensji oraz największe szanse na otrzymanie stanowiska kierowniczego mają absolwenci kierunków matematycznych informatycznych i przyrodniczych, technicznych i ekonomicznych. Na znacznie niższe zarobki mogą liczyć osoby, które ukończyły studia humanistyczne, filologiczne oraz medyczne.

11

Zgodność zdobytego wykształcenia z wykonywanym zawodem nie gwarantuje wysokich zarobków. Respondenci, którzy pracowali w sektorach o najwyższych wynagrodzeniach, w znacznym odsetku nie mieli pracy związanej ze swoją dziedziną kształcenia. Pracę zgodną z wykształceniem mieli respondenci, którzy pracowali w branżach o najniższych zarobkach (edukacja, zdrowie i opieka społeczna).

12

Dużym problemem może być dłuższy okres bezrobocia (sześć miesięcy i dłużej) na wczesnym etapie kariery zawodowej. Osoby, które tego doświadczyły, a obecnie pracują zawodowo, rzadziej niż pozostali absolwenci zajmują stanowiska kierownicze, a ponadto otrzymują niższe wynagrodzenie. Bardziej krytycznie oceniają także swoją sytuację zawodową – dotyczy to niemal wszystkich aspektów, od wynagrodzenia aż po możliwość uzyskania awansu. Na podstawie przeprowadzonego badania nie można jednoznacznie rozstrzygnąć, jakie jest główne źródło problemów ze znalezieniem pracy przez absolwentów. Oprócz kwestii dotyczących momentu rozpoczęcia pierwszej stałej pracy należy również rozważyć ocenę wybranego kierunku studiów (respondenci, którzy

doświadczyli bezrobocia, bardziej krytycznie oceniają swoje studia niż ogół badanych) oraz zagadnienia dotyczące zdobytych kompetencji (zdobyte umiejętności ankietowani z tej grupy oceniają niżej niż ogół badanych, może to być jednak skutek, a nie przyczyna problemu). Powody pozostawiania poza rynkiem pracy po ukończeniu studiów wymagają przeprowadzenia dalszych badań.

13

Znaczny odsetek stypendystów programu Erasmus znalazł zatrudnienie poza granicami kraju. O ile na podstawie omawianego badania nie można definitywnie orzekać o przyczynach emigracji, o tyle należy zwrócić uwagę, że ocena pracy w tej grupie nie różni się istotnie od większości ocen formułowanych przez absolwentów pracujących w Polsce, zarówno w zakresie korzyści (dotyczących np. możliwości samorealizacji), jak i z punktu widzenia problemów (związanych między innymi z utrudnionym awansem zawodowym). Istotną różnicą jest jedynie kwestia zarobków – znacznie wyższych za granicą.

14

Najważniejsze oczekiwania respondentów wobec pracy (niezależnie od ich sytuacji zawodowej) dotyczą trzech elementów: odpowiednio wysokich zarobków, perspektyw rozwoju zawodowego oraz możliwości łączenia życia zawodowego z prywatnym. Inne cechy, takie jak chęć działania w wyuczonym zawodzie czy szybka kariera, są mniej istotne.

15

Wielu respondentów zdecydowało się po ukończeniu studiów rozpocząć kolejne. Dla większości z nich była to naturalna kontynuacja zaplanowanej ścieżki edukacyjnej (studia magisterskie po ukończeniu studiów licencjackich), część jednak zdecydowała się na rozpoczęcie nowego kierunku od poziomu studiów I stopnia. Najważniejsze powody kontynuowania nauki są związane z chęcią rozwoju osobistego i zwiększenia szans na lepszą karierę zawodową. Innymi powodami są także zainteresowanie daną dziedziną wiedzy i realizacja kariery naukowej.

16

Stypendyści programu Erasmus, którzy zdecydowali się podjąć naukę na zupełnie innym kierunku niż w przeszłości, najczęściej zdecydowali się na studia na poziomie I stopnia (licencjackie lub inżynierskie) albo studia podyplomowe. Zmiana kierunku studiów nie następowała przy przejściu z I stopnia na II stopień (w wypadku studiów magisterskich ich uczestnicy są najczęściej zainteresowani kontynuacją nauki na tym samym kierunku, co na wcześniejszym etapie, lub na kierunku zbliżonym). Choć w samym badaniu nie było wielu respondentów, którzy zdecydowali się na całkowitą

zmianę dziedziny studiów, warto byłoby przeprowadzić dalsze analizy dotyczące takich osób i sprawdzić, w jaki sposób podjęcie nowych, zupełnie odmiennych studiów wiąże się z potrzebą zmiany wybranej wcześniej ścieżki kariery.

17

Respondenci kontynuujący karierę naukową częściej niż pozostali badani decydują się na emigrację. Dotyczy to zarówno osób ze stopniem doktora, jak i doktorantów. Ci ostatni częściej niż inne osoby decydujące się na emigrację wybierają kraj, w którym realizowały stypendium programu Erasmus. Może to świadczyć o pewnym wpływie wyjazdu na rozwój kariery naukowej respondentów.

18

Wiele osób ze stopniem doktora nie pracuje naukowo – nie są one zatrudnione w instytucji badawczej ani na uczelni. Przeważnie – częściej niż inni uczestnicy badania – są zatrudnieni w sektorze prywatnym, nieco częściej prowadzą również własne firmy. Zwykle nie wiążą się z branżą edukacyjną. Liczba respondentów w analizowanej próbie nie jest duża, sam problem dotyczący kwestii rezygnacji z kariery naukowej może być jednak istotny. Warto przeprowadzić dalsze badania poświęcone przyczynom rezygnacji z pracy na uczelni, problemom, jakich doświadczali młodzi doktorzy, i ocenie tego, czy można zapobiec odpływowi kadr z instytucji naukowych.

19

Respondenci bardzo wysoko oceniają swoje umiejętności językowe, a także kompetencje miękkie i zawodowe. Duży wpływ programu Erasmus na tę pierwszą kwestię jest szczególnie widoczny – wszyscy respondenci deklarują opanowanie przynajmniej jednego języka obcego, przede wszystkim angielskiego (w znacznej większości na poziomie zaawansowanym), a wielu z nich posługuje się kilkoma innymi językami obcymi. Innym ważnym rezultatem programu Erasmus jest także rozwój umiejętności współpracy z osobami różnych narodowości, przydatnej choćby w pracy w wielokulturowym środowisku, a także umiejętności uczenia się nowych rzeczy i analizy. Respondenci radzą sobie gorzej z prezentowaniem danych i wystąpieniami przed dużą grupą widzów oraz z zarządzaniem pracą innych osób.

Bibliografia

Publikacje

- E. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.
- Bilans Kapitału Ludzkiego 2017. Raport z badania ludności w wieku 18–70 lat*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2018.
- M. Członkowska-Naumiuk M., *Erasmus w Polsce w roku akademickim 2007/08*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2009.
- Education at a Glance 2017: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paryż 2017.
- Erasmus+ Annual Report 2016*, Komisja Europejska, Bruksela 2017.
- A. Kiersztyn, *Niepełne uczestnictwo – młodzi na polskim rynku pracy w latach 2008–2013*, Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2015.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Nowy europejski program na rzecz umiejętności. Załącznik 2.
- Mobility Scoreboard: Higher Education Background Report*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2016.
- Modernisation of Higher Education in Europe: Access, Retention and Employability 2014. Eurydice Report*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2014.
- Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2016 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017.
- Towards a Mobility Scoreboard: Conditions for Learning Abroad in Europe*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2013.
- Przewodnik po programie Erasmus+*, wersja 2 (2018).
- The Erasmus Impact Study*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2014.
- The Erasmus Impact Study Regional Analysis*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2016.

Strony internetowe

Informacje o Bilansie Kapitału Ludzkiego: www.bkl.parp.gov.pl

Informacje na stronie Cereq: www.cereq.fr/articles/Enquete-Generation/Presentation-detaillee-de-Generation

Informacje o ESOKJ: www.coe.int/en/web/portfolio

Zbiór publikacji wydanych przez FRSE: czytelnia.frse.org.pl

Informacje o badanach losów absolwentów na stronie Komisji Europejskiej: ec.europa.eu/education/compendium_en?body_value=tracking&items_per_page=9

Informacje o sytuacji młodzieży w Polsce na stronie Youth Wiki: eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/31-general-context-poland

Informacje o badaniu Eurograduate: www.eurograduate.eu

Informacje o *New Skills Agenda for Europe* na stronie Komisji Europejskiej: ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en

Informacje o systemie ELA: www.ela.nauka.gov.pl

Informacje o badaniu „From school to work”: www.fs2w.ifispan.waw.pl

Informacje o badaniu POLPAN: polpan.org

Informacje o ankietach Génération na stronie Cereq: bit.ly/2tkj2aV

